

*Archeologische opgraving
Kortrijk/Harelbeke Evolis
(prov. West-Vlaanderen)
16 april – 16 november 2007*

*De Logi Adelheid,
Messiaen Liesbeth,
Sturtewagen Katrien,
Bruyninckx Tina*

Archeologische opgraving

***Kortrijk/Harelbeke Evolis
(prov. West-Vlaanderen)***

16 april – 16 november 2007

Monument Vandekerckhove nv
Oostrozebekestraat 54
8870 INGELMUNSTER

Afdeling Archeologie
Rapport buiten reeks

Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voorwoord

Dit rapport is de neerslag van de archeologische opgraving die in 2007 plaats had op de terreinen van het toekomstige bedrijvenpark Evolis (werknaam “Deltapark”) te Kortrijk en Harelbeke.

Bij dit onderzoek kwamen onder andere nederzettingssporen uit de overgang Late-IJzertijd/Vroeg-Romeinse periode, uit de Midden-Romeinse periode en uit de Late-Middeleeuwen aan het licht.

Onze dank gaat uit naar de Intercommunale Leiedal, door de welke dit onderzoek mogelijk werd gemaakt, naar Monument Vandekerckhove nv en projectleiders Bart Vanneste en Stijn Devos in het bijzonder voor de logistieke ondersteuning. Verder zijn we dank verschuldigd aan Sam Dedecker (beheersarcheoloog Ruimtelijke Ordening-Vlaanderen) en Marc Dewilde (Vlaams Instituut Onroerend Erfgoed Zarren) voor de wetenschappelijke begeleiding, en ook aan collega-archeologen Johan Hoorne (Universiteit Gent), Johan Deschietter (Provinciaal Archeologisch Museum Velzeke), Guy De Mulder (Universiteit Gent), Wim Declercq (Universiteit Gent) en Wouter D’Haeze voor hun goede raad en expertise op het vlak van sporen en vondsten. Tenslotte worden ook de kraanmannen Maarten Bekaert en Geert Depuydt, de arbeiders Norbert, Raf en Serge, en het landmeterbureau van Luc Callens bedankt voor hun bijdrage.

Inhoudstafel

1. Inleiding	5
2. Geografische en bodemkundige situering	6
3. Archeologische voorkennis	8
4. Methodologie	9
5. Resultaten	12
5. 1. Inleiding	12
5. 2. Kijkvensters	12
5. 2. 1. Kijkvenster I	12
5. 2. 2. Kijkvenster II	13
5. 2. 3. Kijkvenster III	14
5. 3. Zone I	16
5. 3. 1. Inleiding	16
5. 3. 2. Late-IJzertijd en Vroeg-Romeinse sporen	16
5. 3. 3. Middeleeuwse sporen	32
5. 3. 4. Synthese en vergelijking andere sites	39
5. 4. Zone II	42
5. 4. 1. Inleiding	42
5. 4. 2. De oudste sporen	42
5. 4. 3. Middeleeuwse sporen	45
5. 4. 4. Niet dateerbare sporen	49
5. 4. 5. De recente sporen	51
5. 4. 6. Synthese	51
5. 5. Zone III	53
5. 5. 1. Inleiding	53
5. 5. 2. IJzertijd	58
5. 5. 3. Romeinse periode	55
5. 5. 4. (Post-)Middeleeuwse sporen	70
5. 5. 5. Synthese en vergelijking andere sites	73
6. Chronologisch overzicht	76
7. Besluit	78
8. Bibliografie	79
9. Inhoud CD's	82
10. Inhoud DVD's	83

1. Inleiding

Van 16 april tot 16 november 2007 vond een archeologische opgraving plaats op de terreinen van het toekomstig bedrijvenpark Evolis (werknaam Deltapark) te Kortrijk en Harelbeke.

Voorafgaand, in februari 2007, werd 48 ha van dit gebied door middel van proefsleuven geprospecteerd door een archeologisch team van Monument Vandekerckhove nv. Daarbij werden 3 zones afgebakend als archeologisch relevant. Op basis van de prospectie werd, in samenspraak met Sam Dedecker (beheersarcheoloog van RO-Vlaanderen), beslist deze 3 zones te onderzoeken met een vlakdekkende opgraving. Het onderzoek werd bekostigd door Intercommunale Leiedal, de opdrachtgever voor de bouw van het bedrijvenpark.

Over een periode van 6 maanden voerde een team van 3 archeologen, Adelheid De Logi, Liesbeth Messiaen en Katrien Sturtewagen, in de laatste maanden bijgestaan door 1 archeologisch tekenaar, Tina Bruyninckx, in dienst van Monument Vandekerckhove nv de opdracht uit. Bovendien konden de archeologen indien nodig rekenen op enkele arbeiders van de West-Vlaamse afdeling van het VIOE. Daarnaast kreeg het team 2 maanden de tijd om de resultaten te verwerken en een rapport te schrijven. Al de logistieke ondersteuning (materiaal, werfketen etc.) werd geleverd door Monument. De kosten van het natuurwetenschappelijk onderzoek, enkele C-14 dateringen en een dendrochronologisch onderzoek, waarvoor oorspronkelijk geen budget was voorzien, werden ook gedragen door Leiedal.

Doel van dit rapport is de resultaten van het archeologisch onderzoek voor te stellen. Eerst wordt de geografische en bodemkundige ligging van het onderzoeksterrein geschetst. Daarop wordt de archeologische voorkennis besproken en de gebruikte methodologie toegelicht. Vervolgens worden de resultaten per zone voorgesteld, en wordt ook getracht een vergelijking te voeren met andere sites. Als laatste wordt een chronologisch overzicht gegeven en een synthese gemaakt.

Een deel van het aardewerk zal meer in detail besproken worden in de delen “Studie van de archaeologica. Deel 1: Archaeologica en hun betekenis voor de site” en “Studie van de archaeologica. Deel 2: Inventaris”. Ook algemene overzichtsplannen, waarop alle spoornummers kunnen teruggevonden worden, en een CD-ROM en DVD's met de foto's en plannen maken deel uit van dit basisrapport.

Wat ontbreekt in dit rapport zijn de resultaten van de natuurwetenschappelijke onderzoeken. Dergelijk onderzoek vergt tijd, maar eens deze resultaten er zijn, zullen ze als bijlage bij dit rapport worden gevoegd.

2. Geografische en bodemkundige situering

Het onderzoek vond plaats op de terreinen van het toekomstige bedrijvenpark Evolis, in de gemeentes Kortrijk en Harelbeke, provincie West-Vlaanderen.

Er werden 3 zones afgebakend om op te graven. Een eerste, die verder in het rapport zone I genoemd zal worden, bevindt zich op grondgebied Kortrijk, langs de Oudenaardsesteenweg. Vóór de werken was een deel van dit gebied in gebruik als akker, een ander deel als weide.

Zone II ligt ook te Kortrijk vlakbij het 'Goed te Cattebeke', tussen de Luipaardstraat en de Oudenaardsesteenweg. Zone III tenslotte ligt op Harelbeeks grondgebied, langs de Luipaardstraat en vlakbij de E17. Zowel zone II als zone III werden eerder gebruikt als akkerland.

Het terrein ligt op een helling, met het hoogste punt in noordwesten, tegen de E17 aan. De gemiddelde TAW-waarde van het terreinoppervlak bedraagt in het noordwesten 33 m, in het oosten en het zuiden 22 m, en naar het zuidwesten 25 m (zie fig. 1).

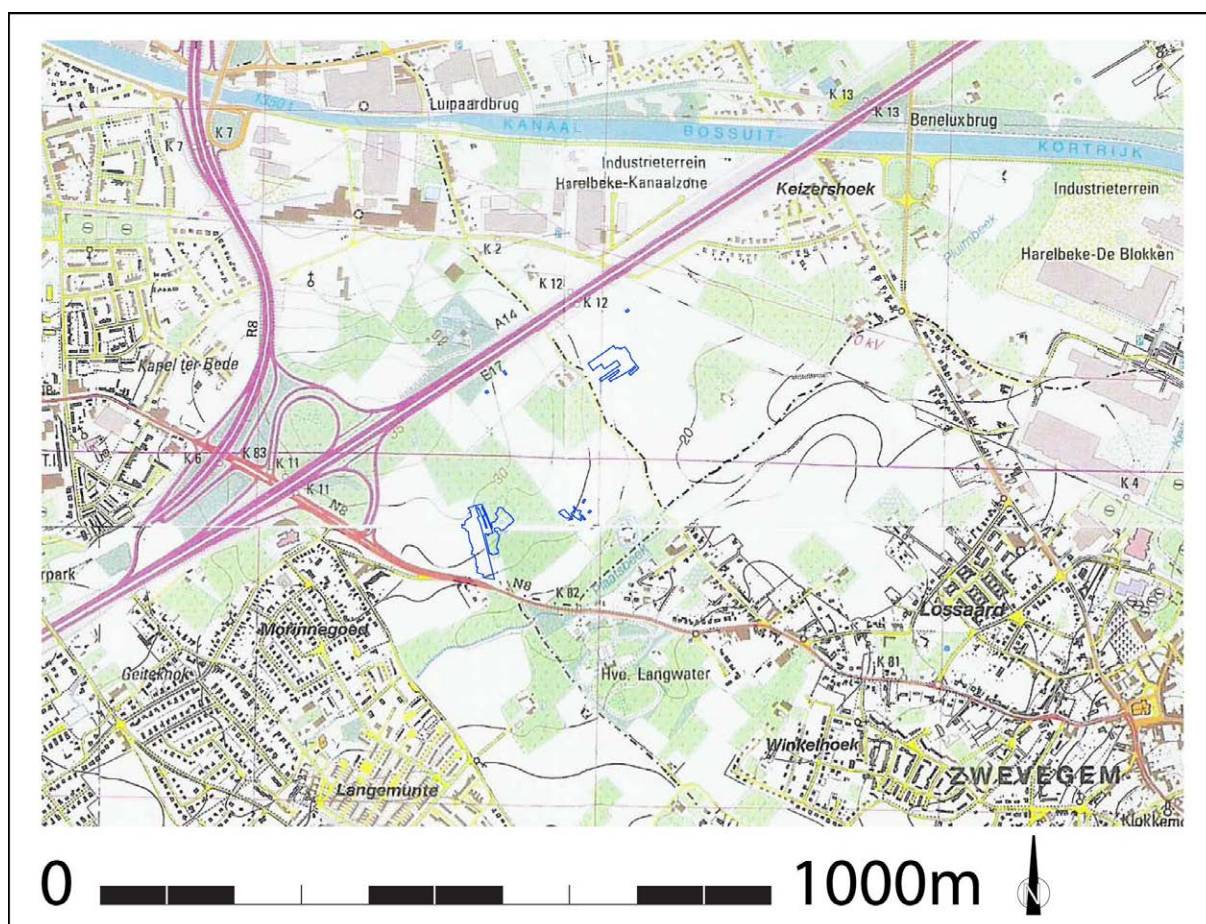

Fig. 1: Topografische kaart met aanduiding van de opgegraven zones in blauw. (Nationaal Geografisch Instituut 1999)

De ploeglaag was over het gehele terrein 30 à 40 cm diep. Op de weides is er sprake van een bovenste laag van 20 à 30 cm diep met donkere sterk geturbeerde grond (zie fig. 2). Op zone II zaten de sporen al direct onder de ploeglaag. Dit was deels verantwoordelijk voor de moeilijke leesbaarheid van de sporen. Op zone I daarentegen bevond de eigenlijke archeologische laag zich op 50 à 60 cm onder het

loopvlak. Op zone III tenslotte trof men de sporen 10 à 30 cm onder de ploeglaag aan (zie fig. 3).

Fig. 2: Wandprofiel zone I, strook 4.

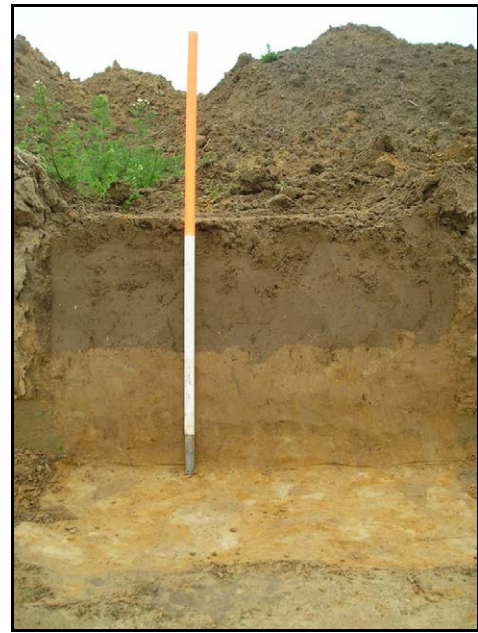

Fig. 3: Wandprofiel zone III, weggoffer.

Bodemkundig gezien situeert het terrein zich in hoofdzaak op zandleemgrond. Op zone I is de bodem plaatselijk kleiig en zit op sommige plaatsen onder de zandleemgrond een kleiig substraat dat reeds op geringe diepte begint. Errond werd een deel van de bodem weggegraven of opgehoogd door de kleiontginning in de jaren '50 van de vorige eeuw voor de lokale pannenfabrieken. Zone III bevindt zich, net als zone II, op matig droge tot matig natte zandleemgrond (Tavernier 1969).

3. Archeologische voorkennis

Voorafgaand aan de archeologische opgraving werd in februari en maart 2007 een prospectie door middel van proefsleuven uitgevoerd. 48 van de 80 ha van het bedrijventpark, of de eerste fase van de geplande werken, werden op deze manier onderzocht. Zo konden sporen gaande van de Late-IJzertijd tot de Middeleeuwen worden herkend. Op basis hiervan werden 3 zones afgebakend (zie fig.4).

Fig. 4: Algemeen plan met proefsleuven en op te graven zones.

Op zone I (zone B tijdens het proefsleuvenonderzoek) werd een site uit de overgang Late-IJzertijd naar Vroeg-Romeinse periode verwacht. Meerdere grachten wezen op het bestaan van een grachtensysteem. Bovendien werden tijdens kleiwinningswerken in de jaren 1950 nabij deze zone twee waterputten en enkele crematiegraven aangesneden met een vermoedelijk gelijkaardige datering. Op zone III (F en E tijdens vooronderzoek) werd een verhoogde concentratie van Romeinse sporen vastgesteld, deels rond de niet bemonsterde wegkoffer. Ook daar zou in de buurt eerder een waterput zijn aangetroffen. Zone II (voorheen zone D) was minder eenduidig en werd daarom ook vrij klein afgebakend. Hier werden tijdens de proefsleuven campagne enkele Late-IJzertijd en één Karolingische datering bekomen.

Het gebied werd voor het proefsleuvenonderzoek nog niet eerder archeologisch verkend. Hoewel er dus maar weinig kennis van de regio is werden wel recent in Wielsbeke en Menen sites met een IJzertijd en Romeinse datering (wat ook hier in hoofdzaak werd verwacht) onderzocht.

4. Methodologie

De sites werden afgebakend op basis van sporen die tijdens het proefsleuvenonderzoek aan het licht werden gebracht. Er werd besloten om 3 kijkvensters aan te leggen en 3 zones door middel van een vlakdekkende opgraving verder te onderzoeken.

Hoewel oorspronkelijk gepland was 3 à 4 ha, vlakdekkend op te graven, werd in samenspraak met Sam Dedecker van RO-Vlaanderen en Leidal beslist, om minder open te leggen, en plaatselijk ook deels buiten de afgebakende zone te werken (zie fig. 5). Zo werd zone III meer naar het oosten uitgebreid dan gepland, omdat juist op de oostelijke afbakening een grote concentratie paalsporen werd aangetroffen. In het westen daarentegen werd door de aanwezigheid van enkele brede en verstorende (post-)Middeleeuwse grachten verder dan oorspronkelijk bedoeld weggebleven van de Luipaardstraat. Het meest zuidelijke deel van deze zone werd niet opengelegd door een gebrek aan sporen en de aanwezigheid van recente verstoringen. Van zone II werd eveneens een kleiner deel opengelegd, vooral wegens de vele recente verstoringen en de zeer moeilijk leesbare grond. Zone I werd vrij volledig opengelegd, hier en daar werden stukken achterwege gelaten door bomen die in de weg stonden en door de aanwezigheid van verstoringen.

In totaal werd uiteindelijk ongeveer 2,5 ha onderzocht.

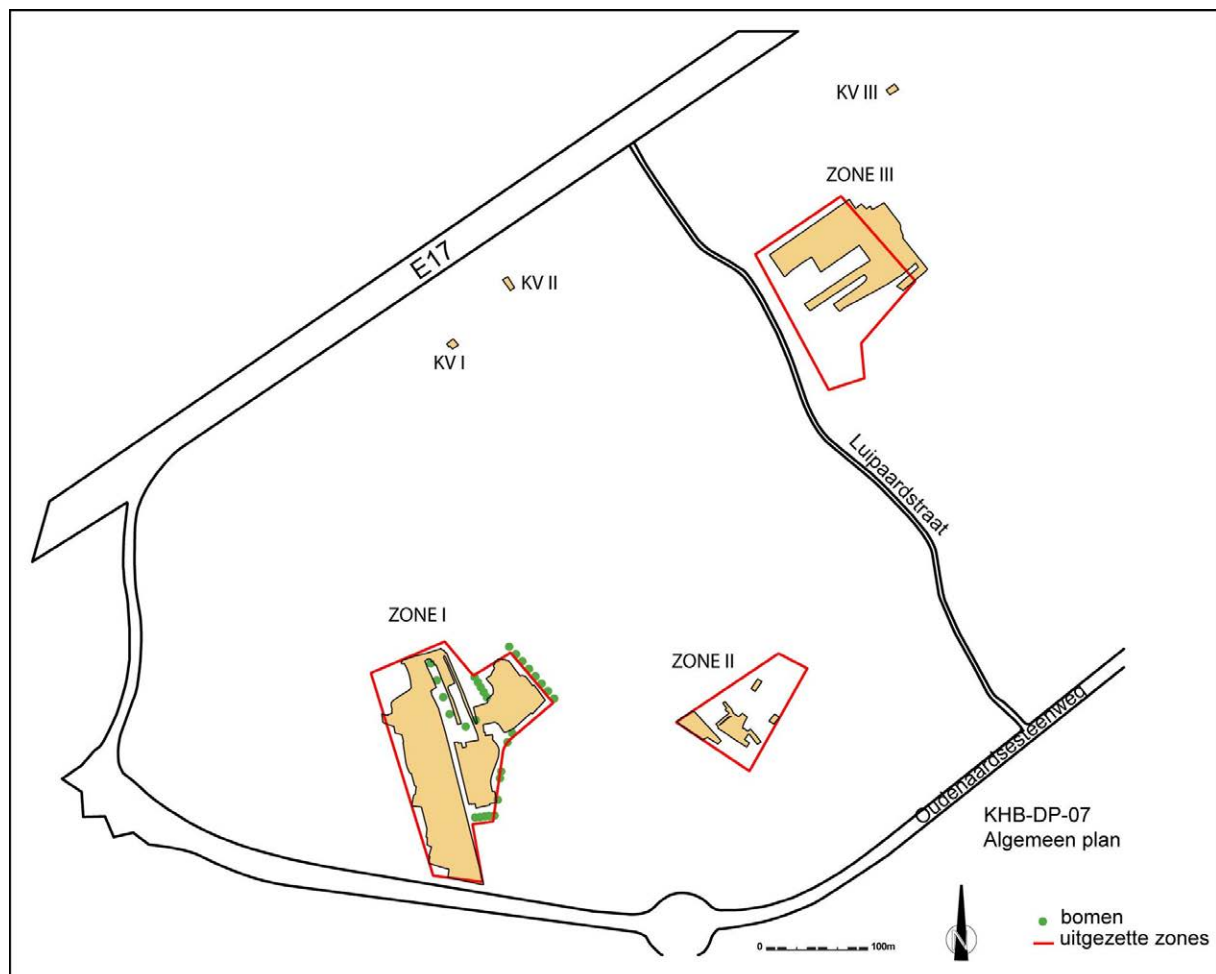

Fig. 5: Algemeen plan met oorspronkelijk afgebakende zones (in rood) en effectief opgegraven terrein.

De 3 kijkvensters werden aangelegd daar waar enkele interessante sporen in de proefsleuven werden aangetroffen, die nader onderzoek verdienden. Omdat er echter weinig aanwijzingen waren voor meer sporen in de buurt, werd slechts een kijkvenster aangelegd in plaats van een groter gebied op te graven.

Daarnaast werden 3 grote zones opengelegd. Om de werken aan het bedrijventerrein niet te hinderen werden eerst de weggroeven opgegraven (eerst die van zone III, dan die van zone II). Deze bleven nadien ook openliggen. Voor de andere stukken waren de oppervlaktes te groot om in een keer open te leggen zonder gebruik van dumpers. Zone II werd nog integraal opengelegd, maar de rest van zone III, en volledig zone I werden in stroken opgegraven. Daarbij werd een strook van 15 m opengelegd met aan weerszijden de dump (op de meeste stukken werd bovendien ook de ploeglaag van de onderste aarde gescheiden, om later landbouwgebruik nog mogelijk te maken). Op die manier werden een aantal stroken opengelegd, onderzocht, en nadien weer opgevuld, waarna de stroken ertussen opengelegd konden worden. Om de stroken onderling te kunnen verbinden werd haaks erop een lange sleuf aangelegd die altijd open bleef liggen. Hierin werd de basismeetlijn uitgezet, waarop de meetlijnen van de andere sleuven werden uitgezet. Op deze manier kon alles gemakkelijk ten opzichte van elkaar geplaatst worden.

Alhoewel deze methode de efficiëntste manier van werken was voor deze specifieke opgraving, had deze het aanzienlijk nadeel dat het overzicht van de sporen op het terrein zelf totaal verloren was.

Bovendien geschiedde het afgraven ook veel trager dan verwacht, onder andere door een zwaardere grond dan geanticipeerd.

De bodem werd afgegraven door een 21-tons kraan met een kraanbak van 1,80 m breedte. Eerst werd de ploeglaag weggenomen en werd geleidelijk tot het archeologisch niveau verdiept. Het afgraven werd steeds begeleid door één van de archeologen, om enerzijds te verzekeren dat de juiste diepte werd bekomen, maar eveneens om al meteen na het blootleggen de sporen aan te duiden (met schop en nagels). Op deze manier kon worden voorkomen dat de ganse opgelegde zone moest worden opgeschaafd (met een schop wordt een klein laagje van de grond gepeld, zodat de bodem beter leesbaar wordt). Zo moesten enkel de zones die sporen bevatten worden geschaafd. Daarop werden de sporen gefotografeerd (met een digitale camera) en kregen ze een nummer toegekend. Dan werd het grondplan ingetekend (op schaal 1/50 en op waterbestendig papier) en werden de sporen gecoupeerd. Deze coupes werden eveneens aangeduid op het grondplan, gefotografeerd en ingetekend (op schaal 1/20). Voor de coupes werd getracht om de grachten systematisch te couperen, en om de inhoud van de kleinere sporen (paal en kuilsporen) volledig te recupereren. Enkele sporen werden met de kraan gecoupeerd, ondermeer enkele grachten, een poel en een waterput. Vondsten werden bijgehouden in zakjes met het spoornummer erop aangeduid.

Voor de registratie van de vlakken, sporen en het benoemen van de foto's werd de code KHB-DP-07 (Kortrijk HarelBeke-DeltaPark-2007) gebruikt. De verschillende zones werden aangeduid met de Romeinse cijfers I, II, III, de sporen werden genummerd in Arabische cijfers (vb. KHB-DP-07-III-5).

Doorheen de opgraving werd ook getracht de natuurwetenschappen te incorporeren. Momenteel worden enkele stalen voor C-14 datering (op zone I een gracht van het grootste Late-IJzertijd/Vroeg-Romeinse *enclos* en het landelijke heiligdom, en op zone III 3 paalsporen) onderzocht door Mark Van Strydonck van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium. Hout uit de waterput op zone III wordt dendrochronologisch onderzocht door Kristof Haneca. Andere bodemstalen en ook

pollenstalen worden momenteel bewaard om eventueel later onderzoek erop mogelijk te maken.

Enkele problemen stelden zich tijdens de werken. Eerst en vooral moesten bij de start van de opgraving de werken enkele dagen worden uitgesteld omdat er geen opgravingsvergunning was. Ook het weer speelde het onderzoek parten, in de lentemaanden scheen de zon zo hard dat het opgravingsvlak volledig uitdroogde. Het moest terug bevochtigd worden en afgedekt worden met zwarte plastic. In de zomer en herfst regende het dan weer vrij veel, waardoor het vlak soms onder water liep en sporen niet meer onderzocht konden worden. Een andere moeilijkheid was de zeer slechte leesbaarheid van de soms erg bleke sporen.

5. Resultaten

5. 1. Inleiding

De resultaten zullen per zone worden weergegeven. Er werden in hoofdzaak grondsporen aangetroffen. Dit zijn verkleuringen in de bodem, die zowel van dierlijke, natuurlijke als menselijke aard kunnen zijn. Onze aandacht ging vooral uit naar de laatste categorie. Iedere activiteit, verandering of vergraving in de bodem laat zijn sporen na op het bodemarchief. Zo kan men sporen van grachten, greppels, palen (waar een houten paal in de grond zat), kuilen, waterputten, begravingen en dergelijke aantreffen. Op basis hiervan kunnen dan verdere interpretaties gemaakt worden.

In deze sporen werden ook vondsten gedaan. Het gaat vooral om aardewerk, maar ook enkele vuurstenen werktuigen, wat bot, metaal en glas werden aangetroffen.

5. 2. Kijkvensters

Vooraleer met de eigenlijke opgraving te beginnen, werden eerst 3 kleine kijkvensters aangelegd om enkele sporen uit het proefsleuvenonderzoek nader te bestuderen (zie fig. 5).

5. 2. 1. Kijkvenster I

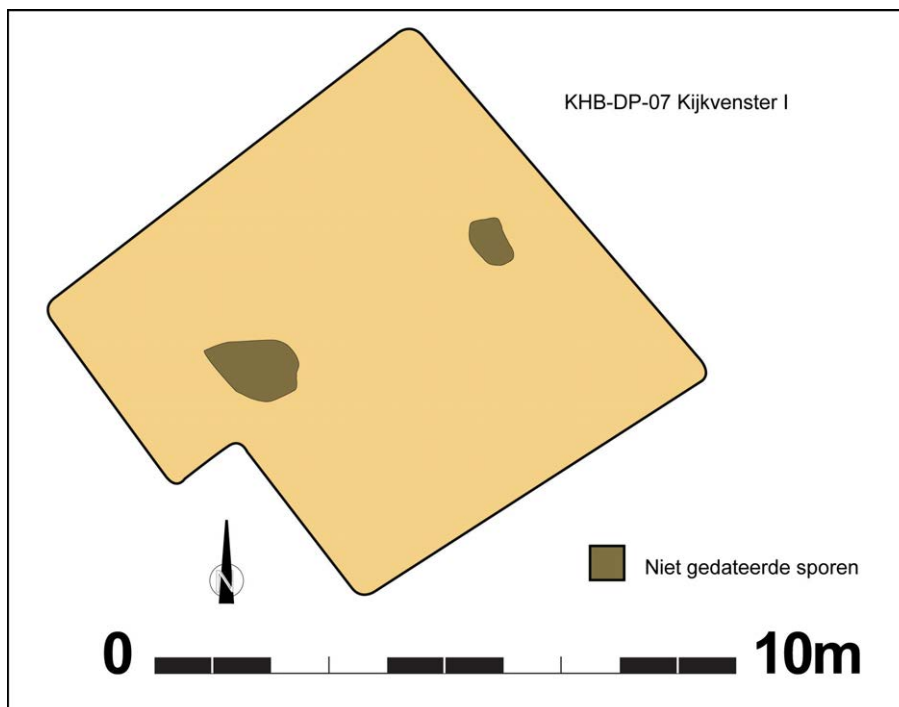

Fig. 6: Algemeen plan van kijkvenster I.

In de wand van proefsleuf A-III werden twee aanzetten van houtskoolrijke sporen aangetroffen. Omdat gedacht werd in de richting van twee brandrestengraven, werd

beslist op deze plaats een klein kijkvenster van ongeveer 8 op 8 m te graven (zie fig. 6).

Spoor 1 was een duidelijk afgelijnd rechthoekig spoor in het vlak. Bij het couperen bleek het echter zeer ondiep, met een witte vulling en op de bodem een houtskoollaagje (zie fig. 7). Dateerbaar aardewerk werd er niet in gevonden. Spoor 2 bestond eerder uit een verzameling molsgaten met houtskoolrijke vulling. Dit spoor was dermate gebioturbeerd dat ook in coupe niet veel zichtbaar was.

Dit kijkvenster heeft niet bijzonder veel opgeleverd. Mogelijk restte enkel nog het onderste deel van de sporen.

Fig. 7: Coupe op spoor 1.

5. 2. 2. Kijkvenster II

Kijkvenster II werd aangelegd om een grondspoor in proefsleuf A-II nader te onderzoeken. A-II-23 was een rechthoekig spoor met een blauwgrijze vulling en een oranjebruine rand van verbrand leem. Een ooggetuige vergeleek dit met enkele IJzertijdkuilen die door Viérin in de jaren '50 werden opgegraven tijdens kleiontginningen in de buurt.

Er werd een kijkvenster van ongeveer 13 op 6 m aangelegd. Naast de kuil werd ook een greppel aangesneden (zie fig. 10). Deze laatste was een grijs spoor tussen de 5 en 10 cm diep en leverde geen dateerbare elementen op. Het andere spoor bleek bij het couperen een rechthoekige kuil met verbrand leem aan de buitenkant en een grijze vulling met houtskoolspikkels binnenin (zie fig. 8 en 9). Drie stukjes aardewerk plaatsden het spoor in de IJzertijd tot Vroeg-Romeinse tijd.

Fig. 8: Overzichtsfoto van kijkvenster II.

Fig. 9: Coupefoto spoor 1.

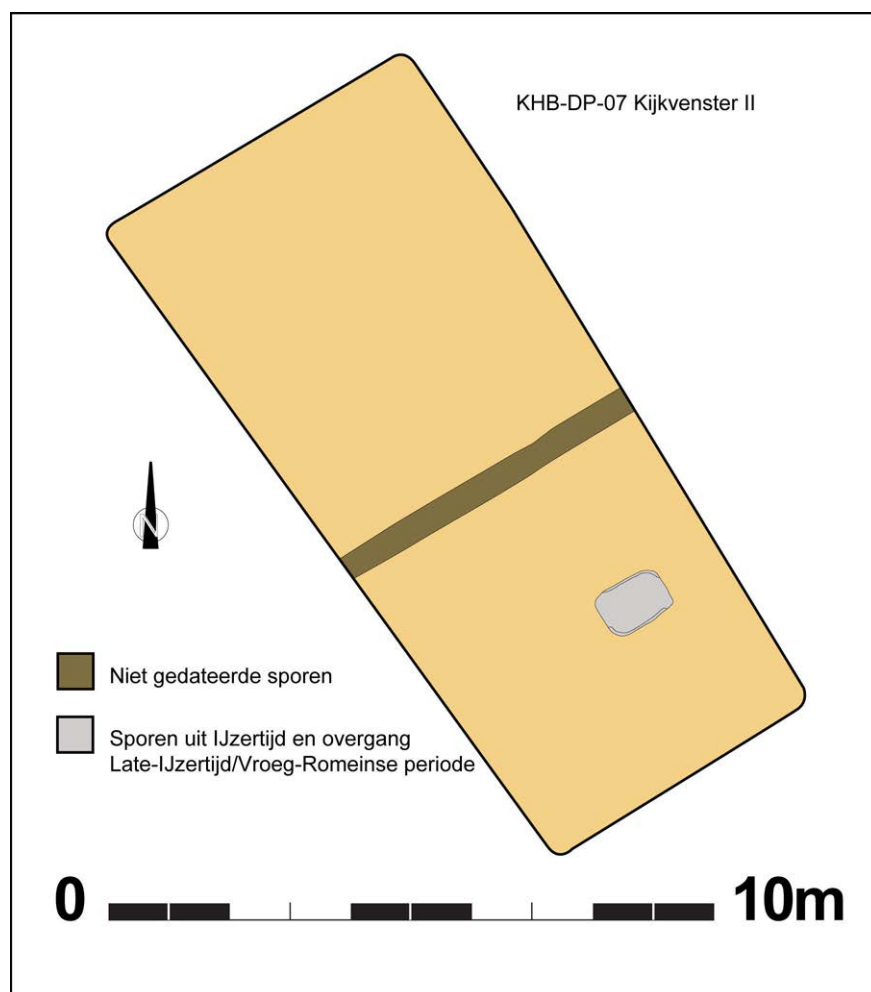

Fig. 10: Algemeen plan van kijkvenster II.

5. 2. 3. *Kijkvenster III*

Het derde kijkvenster, van 9 op 6 m (zie fig. 11 en 12), werd opengelegd op de plaats van 2 mogelijke brandrestengraven in proefsleuf E-XVI (E-XVI-1 en 2). Het zijn twee rechthoekige tot ovale sporen die vlak naast elkaar liggen.

Spoor 1 was in coupe nog ongeveer 20 cm diep. Aardewerk ontbrak, maar het bevatte wel veel houtskool (zie fig. 13).

Het 2de spoor is waarschijnlijk een brandrestengraf, met eventueel een bijhorende nis met aardewerk. Dit spoor was in coupe slechts 10 cm diep meer, met een grijze vulling, en wederom veel houtskool. Het bevatte ook wat aardewerk met een Romeinse datering.

Wat zijn brandrestengraven precies? De overledene werd gecremeerd waarbij de resten samen met een deel van de brandstapel en eventuele bijgiften in een kuil werden gedeponereerd. Deze traditie gaat terug op de Late-IJzertijd. Het betreft vaak kleine kuilen, meestal ondiep bewaard (Bourgeois 1999:260), terwijl hun Gallo-Romeinse opvolgers grotere afmetingen en een uitgesproken rechthoekige vorm hadden, soms met een nis. Dergelijke graven kunnen voorkomen in groepering, zogenaamde grafvelden, maar kunnen ook, zoals hier het geval lijkt, meer verspreid voorkomen. Dit fenomeen, waarvoor pas recentelijk aandacht ontstond door het toenemen van grootschalig onderzoek, is gekend als veldgraven (Hoorne 2006: 80).

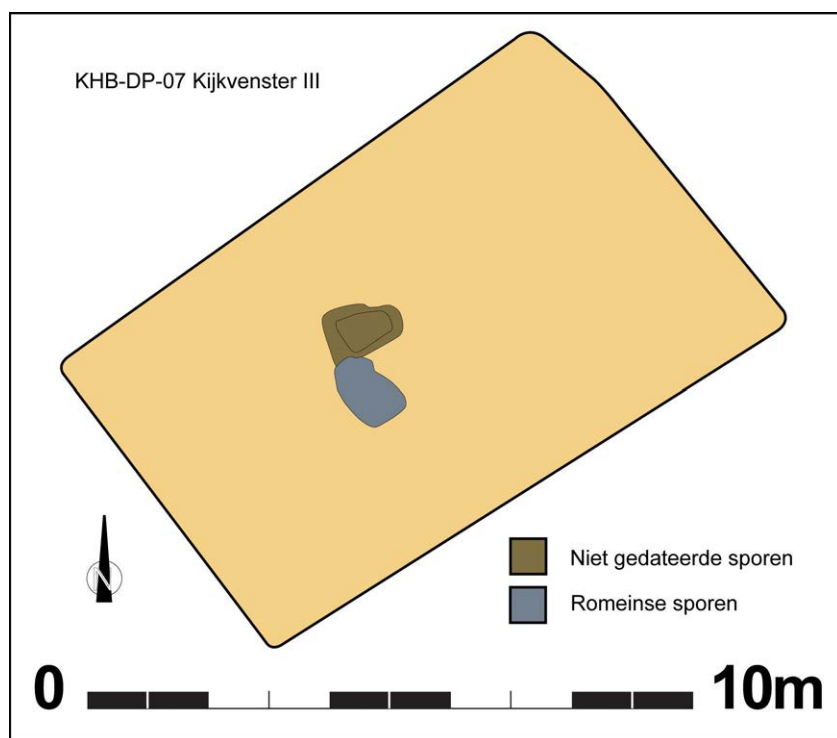

Fig. 11: Algemeen plan van kijkvenster III.

Fig.12: Overzichtsfoto van Kijkvenster III.

Fig. 13: Coupefoto van spoor 1.

5. 3. Zone I

5. 3. 1. Inleiding

Deze zone ligt langs de Oudenaardsesteenweg op het grondgebied van Kortrijk (zie fig. 5). Tijdens het proefsleuvenonderzoek werd hier een groot aantal sporen aangetroffen. Op basis daarvan werd beslist om een grote zone van ongeveer 2 ha open te leggen in een vlakdekkende opgraving (vanaf proefsleuf B-VI, VII en VIII, en IX tot XIII, en ruimer naar het noorden en het westen toe). De bedreiging van de oprukkende werken was er het minst acuut. Daarom werd ze pas als laatste opgegraven. De gehele site kon niet in één keer opengelegd worden, onder meer door de omvang van het terrein en enkele andere praktische obstakels, zoals bomen.

Eerst werd geconcentreerd op de weide, die in 6 stroken werd opengelegd. Ook werd er een lange proefsleuf aangelegd om te zien of er naar het noorden toe nog sporen zaten. Door de aanwezigheid van een grote verstoorde zone (met onder meer kleiwinningsputten opgevuld met afval en recente bakstenen stallingen die centraal in het vlak zaten) en bomen, kon het vlak niet in zijn totaliteit worden opengelegd. De akker werd eveneens in stroken opgegraven, hier moesten bovendien de teelaarde en de onderste aarde gescheiden worden. Telkens werden stroken gegraven (parallel met de straat) over een lengte van ongeveer 50 m en een breedte van 15 m. Om de verbinding tussen de stroken te kunnen maken, werd dwars erop een verbindingssleuf aangelegd, die altijd open bleef liggen en waarin ook de basismeetlijn werd uitgezet.

Uit de overgangsperiode Late-IJzertijd tot Vroeg-Romeinse periode werden de resten aangetroffen van een mogelijk landelijk heiligdom, 2 grote *enclosures*, een mogelijke weg, naast nog enkele grachten en kleinere sporen. Daarnaast werden ook uit de Late/Volle Middeleeuwen sporen aangetroffen, namelijk een rechthoekig grachtensysteem, met enkele gebouwplattegronden erbinnen. Er werden ook verstoringen aangetroffen uit recentere periodes (zie fig. 14).

5. 3. 2. Late-IJzertijd en Vroeg-Romeinse sporen

Over het gehele vlak werden sporen aangetroffen uit de overgang Late-IJzertijd naar Vroeg-Romeinse periode, ongeveer van de 1ste eeuw v. Chr. tot de 1ste helft van de 1ste eeuw n. Chr. (zie fig. 15).

Hoewel de sporen soms specifiek een Late-IJzertijd datering of Romeinse datering opleveren, moeten ze toch in deze periode geplaatst worden.

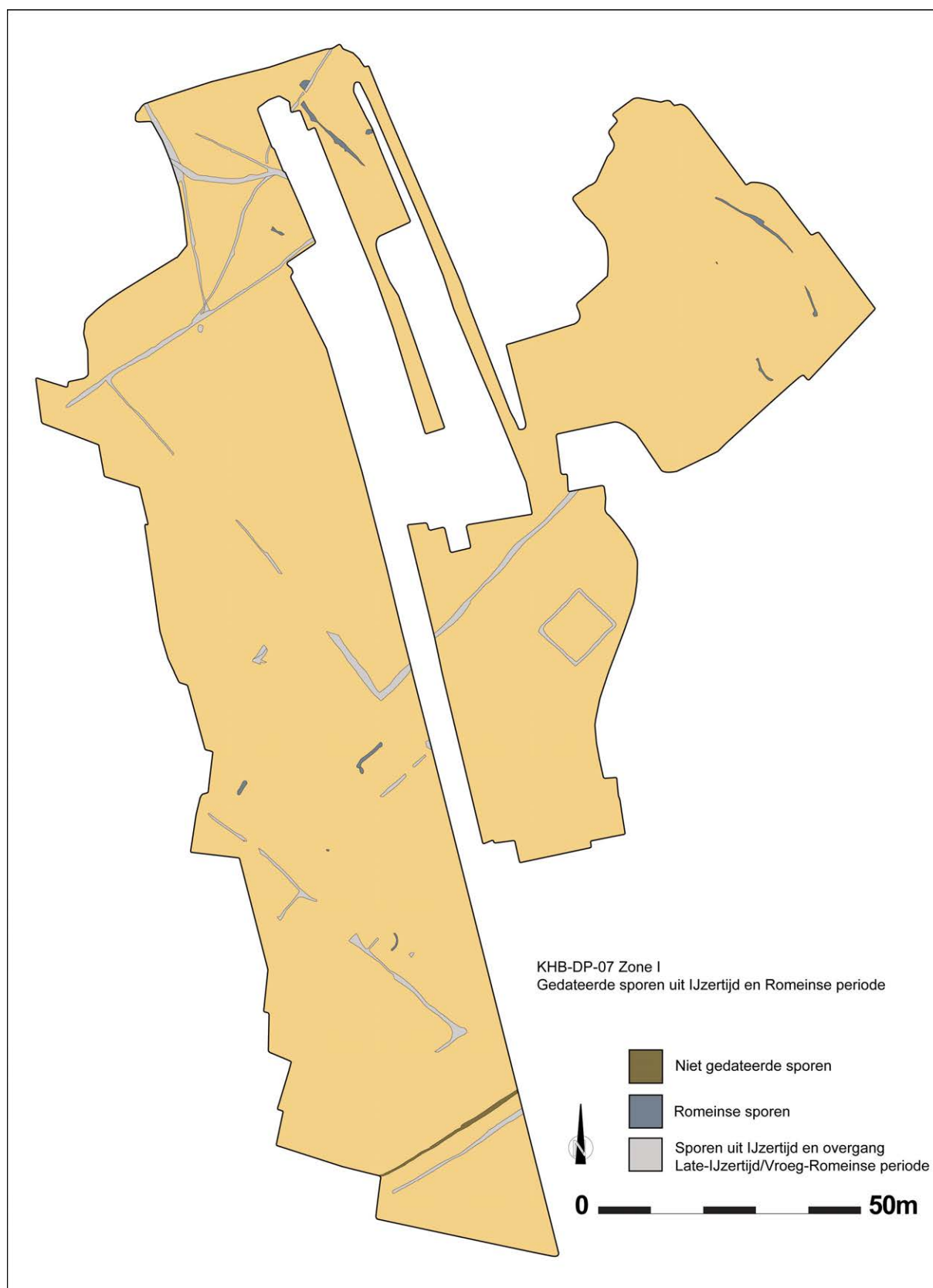

Fig. 15: Plan met alle Late-IJzertijd en Vroeg-Romeinse sporen op zone I.

In het oosten van het terrein werd een kleine rechthoekige gracht aangesneden, I-217 (zie fig.16). Dit spoor was deels aangetroffen tijdens het proefsleuvenonderzoek (als B-IX-6 en 7) en op die plaats werd toen een kijkvenstertje gemaakt.

Het betreft een ondiepe gracht van ongeveer 50 cm breed, die doorloopt in min of meer vierkante vorm, met afmetingen van 9,4 op 11 op 10 op 11,5 m (zie fig. 17). De vulling was bleek en uitgeloozd, de diepte plaatselijk slechts over enkele centimeters bewaard maar gemiddeld 10 à 20 cm diep, en de vorm afgeplat vanonder en vrij recht (zie fig. 18). De hoeken liggen naar de windstreken.

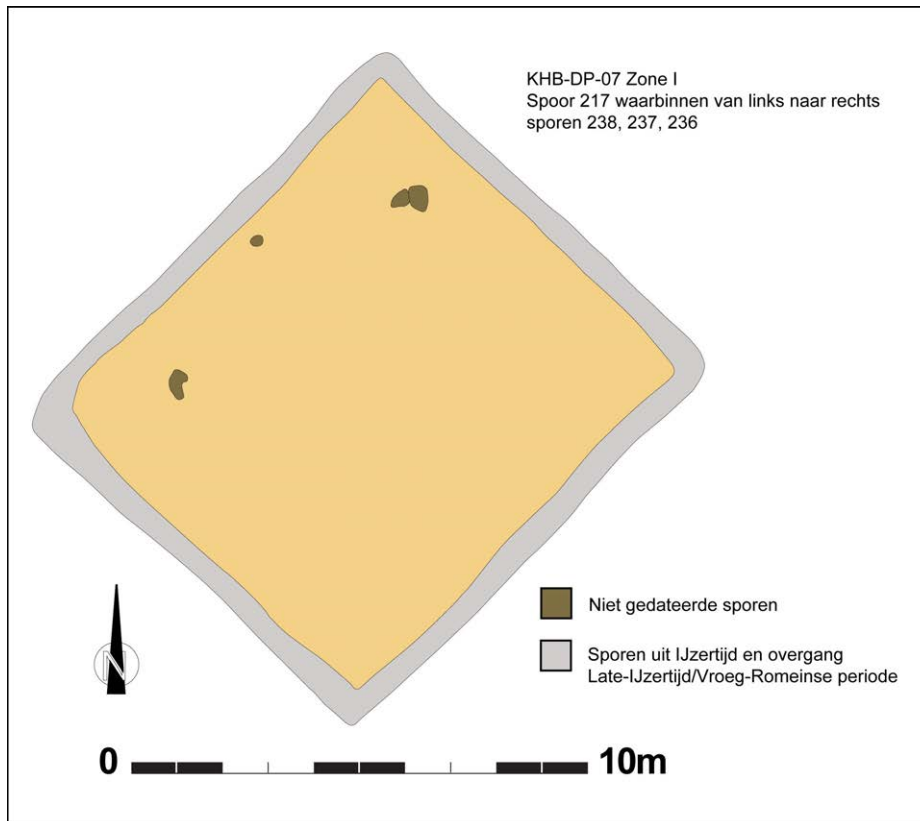

Fig. 16: Detailplan spoor I-217 en paalsporen.

Fig. 17: Overzichtsfoto spoor I-217.

Fig. 18: Coupefoto van I-217.

Fig. 19: Coupefoto van paalspoor I-236.

Binnenin, aan de noordwestelijke zijde, werden enkele paalsporen aangetroffen, I-238, I-237 en I-236 (zie fig. 19). Deze sporen met een bleke vulling waren allen ongeveer 30 cm diep bewaard.

De gracht zelf bevatte veel materiaal en leverde een datering op in de Late-IJzertijd tot Vroeg-Romeinse periode. Vermeldenswaardig is de vondst van een ribbelkom, een schaal met S-vormig tot geknikt wandprofiel en ribbels op de hals. Deze kommen worden vaak aangetroffen op Late-IJzertijd tot Vroeg-Romeinse sites in Noord-Frankrijk en Vlaanderen. Veelal lijken ze opzettelijk gedeponeerd en bovendien zijn deze schalen meestal erg verzorgd vervaardigd. Daarnaast werd ook ander aardewerk aangetroffen. Deze scherven zijn waarschijnlijk geen nederzettingsafval (dat fragmentarischer en meer divers is). De volledigheid, de uniformiteit, de grote hoeveelheid en de zorg waarmee deze stukken vervaardigd zijn, doen denken aan een opzettelijk depot.

Dit spoor valt hoogstwaarschijnlijk te interpreteren als een landelijke cultusplaats. De vorm, de afmetingen, de datering, de afwezigheid van sporen binnenin, behalve de erg specifieke palenzettingen, en het schijnbaar intentioneel gedeponeerd en vrij volledig aardewerk wijzen in die richting.

Vlakbij het rechthoekje werden twee grote grachtensystemen aangetroffen met eenzelfde oriëntatie en datering.

De grootste en volledigste *enclosure* bestaat uit verschillende grachten, I-409, I-405, I-202, I-144, I-417, I-447, I-440 en I-438 die een min of meer rechthoekig gebied omspannen (zie fig. 14). Het tracé kon vrij volledig worden gereconstrueerd, 2 hoeken ervan werden aangesneden, de westelijke en de zuidelijke (zie fig. 20).

De oostelijke hoek kon niet worden opgegraven omdat daar juist enkele bomen stonden. Misschien sluit hij aan op de grachten I-150 en I-1, die een hoek maken. Deze 2 grachten hebben wel een iets afwijkende oriëntering en maken deel uit van een Middeleeuws *enclos*. Of ze wel of niet deel uitmaakten van het IJzertijd *enclos*, valt niet te achterhalen, als het wel zo is kunnen we hier te maken hebben met een hergebruik van die grachten. Indien dit klopt moeten er in het landschap tijdens de Middeleeuwen nog indicaties van deze gracht geweest zijn om deze te kunnen hergebruiken. Ook de noordelijke hoek werd niet opgegraven. Een optie is dat deze aansluit op I-495 (en eventueel I-505), die perfect dezelfde oriëntatie heeft. Misschien sloot hij wel nergens op aan en was hier een ingang. Als I-150 en I-1 meegerekend worden is het terrein binnen de grachten ongeveer 78 m op 89 m groot, anders 78 m op 65 m.

Fig. 20: Overzichtsfoto van de westelijke hoek van de *enclosure*.

Fig. 21: Gracht I-144.

Fig. 22: Coupe op gracht I-144.

Het tracé dat wel werd opgegraven, kon soms plaatselijk niet worden teruggevonden, omdat de gracht er te ondiep bewaard en moeilijk leesbaar was.

Op de zuidwestelijke zijde is de omgrachting centraal bijvoorbeeld erg ondiep, ongeveer 10 cm. Naar de westelijke hoek toe is de bewaringstoestand niet veel beter. Naar het oosten is de gracht breder en dieper, tot 40 cm. Op de noordwestelijke zijde, is hij alweer iets dieper bewaard, 20 à 40 cm diep, hoewel hij naar het noorden toe weer ondieper, 10 à 20 cm, wordt. Op de zuidoostelijke zijde is hij nog vrij diep en duidelijk, tot 40 à 50 cm diep (zie fig. 21, 22, 23 en 24). De vulling is overal vrij bleek wit tot grijs en het profiel komvormig. Gesteld dat I-150 er ook bijhoort, dan is hij daar dieper, tot 60 cm en donkerder van vulling (zie fig. 25).

In de verschillenden grachten van dit *enclos* werd aardewerk aangetroffen. Hiermee kan de structuur gedateerd worden in de overgang van de Late-IJzertijd naar de Vroeg-Romeinse periode.

Fig. 23: Coupe op gracht I-440.

Fig. 24: Coupe op gracht I-447

Fig. 25: Coupe op gracht I-150.

Op het grootste *enclos* is nog een ander grachtensysteem aangesloten, met eenzelfde datering (zie fig. 26).

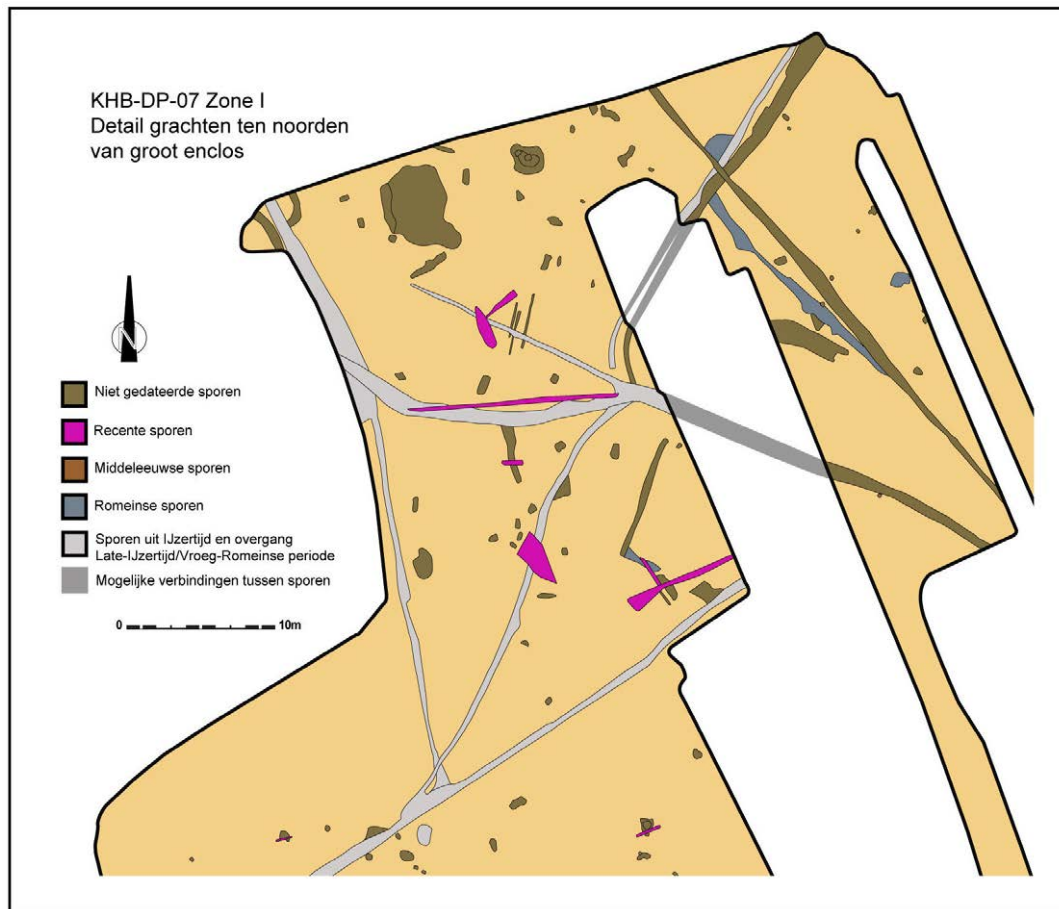

Fig. 26: Detailplan van grachtensysteem aansluitend op het grootste *enclos*.

Op de noordwestelijke zijde zijn er twee vertakkingen, I-484 en I-486/449. De situatie is niet helemaal duidelijk, daar de grachten erg ondiep lopen. Het lijkt alsof 486 stopt aan het *enclos*, terwijl 484 erin loopt.

I-486/449 loopt noordwaarts. In het zuiden is de gracht vrij ondiep, ongeveer 20 cm, centraal wordt hij dieper, tot 50 cm, om helemaal in het noorden nog tot 30 cm bewaard te zijn. De vulling is lichtgrijs, met oranje opduikingen (zie fig. 27).

Fig. 27: Coupe op gracht I-486.

I-484, loopt met een buiging noordoostwaarts. Na 30 m komt hij samen met nog 3 andere grachten/greppeltjes.

Een eerste is I-522, een greppeltje van 20 cm diep met een bleke vulling. I-523 loopt er vlak naast, maar stopt in plaats van samen te komen met de andere grachten (zie fig. 28). Deze twee komen uit het noordoosten, als I-508 en I-509, waar ze iets breder zijn (zie fig. 29). Daar zat midden tussen deze grachtjes een grote kuil, I-566. Deze is ongeveer 1 m diep, met een lichtgrijze vulling. De grachten lijken er op uit te lopen. Misschien was dit een kuil om water in te verzamelen (zie fig. 30).

Fig. 28: Coupe op I-522 en 523.

Fig. 29: Coupe op I-508 en 509.

Fig. 30: Coupe op I-566.

Een tweede gracht, I-524 komt uit het noordwesten. Na ongeveer 15 m was hij niet meer zichtbaar in het vlak. Deze gracht is niet diep, ongeveer 10 cm, en hij is wit tot grijs qua vulling (zie fig. 31).

Fig. 31: Coupe op gracht I-524.

De derde gracht, I-520, is de breedste en tevens de diepste, 30 à 40 cm diep (zie fig. 32). Hij is komvormig en lichtgrijsblauw met oranje vlekken. Hij loopt naar het westen de sleuftrand in waarbij hij gracht I-486 kruist.

Fig. 32: Coupe op gracht I-520.

Al deze grachten komen dus samen en vormen één gracht, I-521/-505, die verder in oostelijke richting loopt. Deze samengestelde gracht is vrij diep, ongeveer 40 cm, met een bleke vulling. Meer naar het oosten varieert de diepte van 10 tot 30 cm (zie fig. 33).

Fig. 33: Coupe op gracht I-521 (samenkomst van de verschillende grachten).

Daarnaast zijn er nog twee grachten in dit gebied, I-495 en I-496 (zie fig. 34). Deze sluiten niet meteen aan op het *enclos*, maar staan er waarschijnlijk wel mee in verband. I-496 wordt oversneden door I-495 en stopt haaks op I-509 en I-508. Deze gracht is komvormig en 20 cm diep met een witgrijze met oranje vulling. I-495 loopt over de grachten I-509 en I-508, verder noordoostwaarts. Hij is in het noorden een komvormige gracht, van 20 cm diep, maar meer naar het zuiden wordt hij veel ondieper, tot 10 cm, en veel minder breed.

Fig. 34: Coupe op I-495 en 496.

Al deze grachten samen zijn vrij ingewikkeld, maar vermoedelijk maken ze wel deel uit van het *enclos*, daar ze er op aansluiten, en een gelijke datering hebben.

Er zijn meer dan waarschijnlijk ook verschillende fases te maken. Deze zijn echter moeilijk te reconstrueren.

I-495 kan mogelijk een aansluiting hebben op het *enclos*, daar hij ook exact dezelfde oriëntatie heeft en zou kunnen aansluiten op de zuidoostelijke zijde ervan (en daarmee de oostelijke hoek maken), maar dit stuk kon niet worden opgegraven en is bovendien verstoord door recente stallingen.

Daarnaast werden ook andere sporen in en rond het grachtencomplex aangetroffen. Het binnenste van het *enclos* werd door de aanwezigheid van bomen en verstoringen niet volledig opgegraven, maar er lijken in ieder geval niet erg veel sporen in te liggen. In de westelijke hoek is er wel een kleine concentratie aan paalsporen. Er valt niet meteen een structuur uit te halen. Het zijn vooral kleine paalsporen, meestal met een erg bleke vulling. Er zitten ook een aantal ondiepe kuilen tussen, zoals I-450 (zie fig. 35), die veel aardewerk bevatte en I-451 (zie fig. 36).

Deze sporen lijken tegen de gracht gegroepeerd te zijn. Meer centraal en naar het zuidwesten zijn er bijna geen sporen meer.

Fig. 35: Coupe op kuil I-450.

Fig. 36: Vlakfoto van spoor I-451.

Ter hoogte van de grachten die aansluiten op de noordwestelijke zijde van het *enclos* bevinden zich nog enkele sporen, hoewel we niet echt van een concentratie kunnen spreken.

I-551, een grijze vlek van 6,5 op 4,5 m, was hoogstens 20 cm diep (zie fig. 37 en 38). Misschien is het een plaatselijke verzakking in het terrein waarin zich in vroegere tijden water heeft verzameld.

Fig. 37: Vlakfoto van spoor I-551.

Fig. 38: Coupe op spoor I-551.

I-556 manifesteerde zich in het vlak als een grijze, witte vlek met een oranje kern, en enkele vlekken houtskool erin. In coupe is het een vrij diepe kuil, met een oranje, witte, grijze vulling.

De rest van de sporen in de buurt zijn niet echt noemenswaardig of overtuigend. Het gaat in hoofdzaak om erg uitgeoogde sporen.

Naast dit vrij volledig *enclos* zijn er ook aanwijzingen voor een tweede dergelijke structuur (zie fig. 39). Ongeveer 35 m naar het zuidwesten vormen de grachten I-280, I-373, I-295, I-293, I-382, I-374 en I-383 de noordoostelijke zijde (deze kon over een lengte van 63 m gevolgd worden) en de oostelijke hoek ervan (zie fig. 40). De oriëntatie is dezelfde als het kleine rechthoekje en het grote *enclos*. Ook hier is het tracé niet volledig bewaard, maar bevat ze onderbrekingen. Daarnaast zien we aansluitend ook een vertakking naar het noordoosten en één naar het zuidwesten.

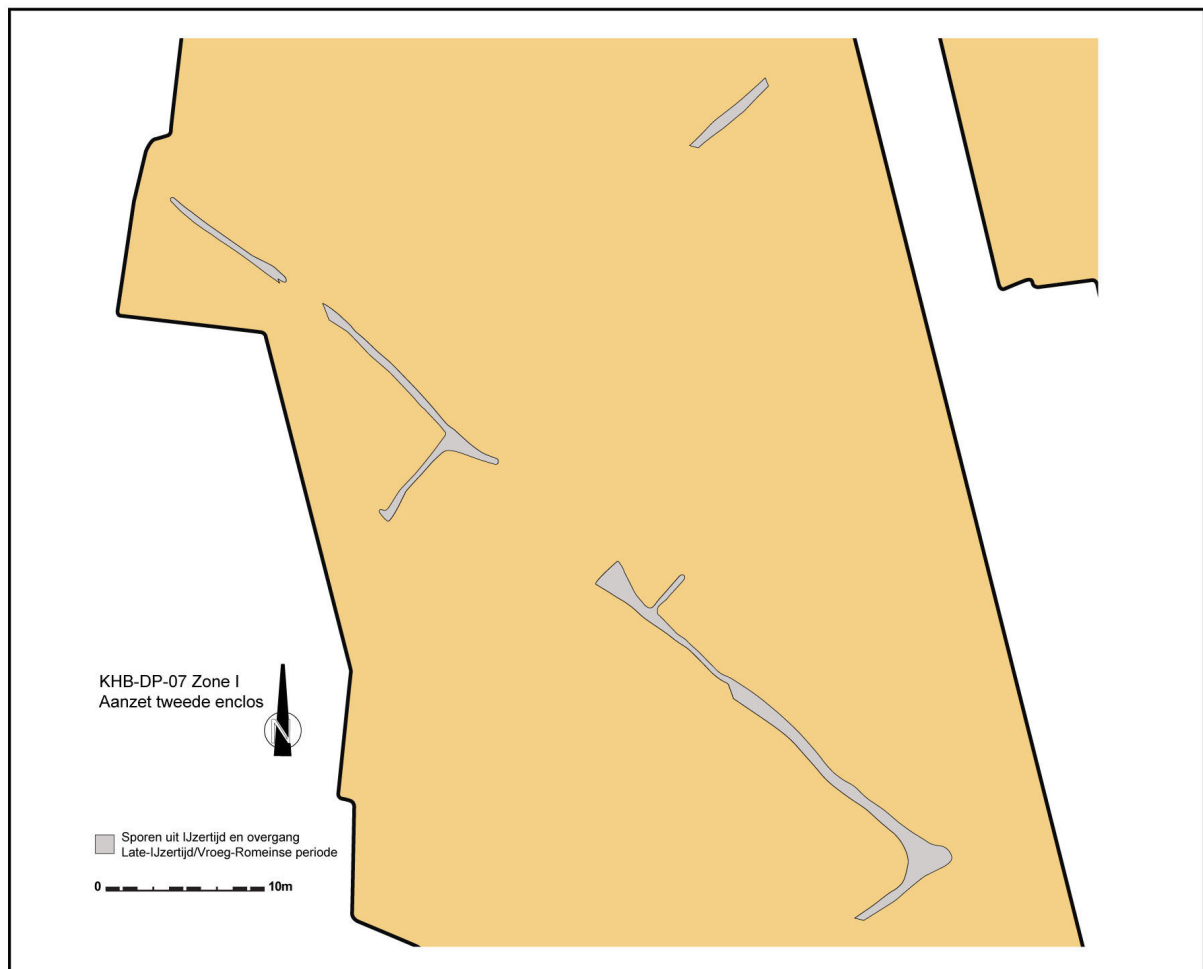

Fig. 39: Detailplan van de tweede *enclos*.

Fig. 40: Oostelijke hoek van het *enclos*.

In de hoek is de gracht erg ondiep bewaard, 10 cm ongeveer, en zeer moeilijk af te lijnen. De bewaringstoestand van de rest van deze gracht varieert van goed zichtbaar en een 20 à 30 cm, naar erg ondiep en onduidelijk (zie fig. 42). Ook hier is de vulling bleek.

Fig. 41: Aansluiting I-373 en I-374.

Fig. 42: Coupe op gracht I-373.

In deze stukken gracht zat vrij veel aardewerk. Waar de gracht vertakt naar het oosten, I-374 (zie fig. 41), werden een aantal vrij volledige stukken keramiek aangetroffen. Vermoedelijk hebben we hier te maken met een opzettelijk depot. De vertakking zelf is slechts enkele centimeters diep, hier werd tijdens het proefsleuvenonderzoek een tweede kijkvenster aangelegd (B-VII, sporen 1 en 2). Dit *enclos* valt eveneens te dateren in de Late-IJzertijd tot de Vroeg-Romeinse periode.

Tussen de beide *enclos* in werden nog enkele sporen aangetroffen. Één kuil, I-421, kon in de Late-IJzertijd gedateerd worden. Dit zeer uitgeloofd, witte spoor, met een houtskoolbandje was ook niet erg diep, 20 à 30 cm en is misschien eerder natuurlijk.

Een tweede, I-303, langwerpige spoor van 3 m lang en eveneens zeer uitgeloofd, kon ergens in de 1ste eeuw n.Chr. gedateerd worden. Tenslotte kon een klein uitgeloofd paalspoor, I-391, als Romeinse gedateerd worden.

Enkele langwerpige sporen, mogelijk grachten, bevonden zich tussen de beide *enclosures* in. I-297 is ondiep, ongeveer 10 cm, met een licht grijze kleur en plaatselijk houtskoolbrokjes. I-394/395 is vrij ondiep en onduidelijk in het vlak, waardoor het mogelijk niet verder herkend werd. I-306 heeft ook een zeer bleke vulling, maar is dieper, tot 30 cm, de bovenste vulling is wel iets houtskoolrijker. I-336 is een stuk onduidelijker en ondieper, 10 tot 20 cm diep, met een zeer bleke witte vulling (zie fig. 43). En ook I-329 is ondiep, 10 tot 20 cm en zeer bleek van vulling.

Daar al deze sporen dezelfde datering en oriëntering hebben als de *enclosures* en ertussen liggen, zal er mogelijk wel enig verband tussen bestaan.

Fig. 43: Coupe op I-336.

Binnen de kleinste *enclosure*, in de oostelijke hoek, werden ook nog enkele sporen opgegraven.

I-365, een vlek van 3 op 2 m, is een kuil van 60 cm diep met een grijsblauwe vulling (zie fig. 44 en 45), en I-279 bestaat uit 2 sporen die vlak naast elkaar liggen (zie fig. 46). De rest is niet erg vermeldenswaardig

Fig. 44: Vlakfoto van I-365.

Fig. 45: Coupe op I-365.

Fig. 46: Coupe op I-279.

I-285 tenslotte ligt nogal geïsoleerd. Het is mogelijk een brandrestengraf. Het spoor is ongeveer 30 cm diep, met op de bodem een 10 cm dikke houtskoolleens. De bovenste vulling bestaat uit versmeten moederbodem (zie fig. 47 en 48).

Fig. 47: Vlakfoto van spoor I-285.

Fig. 48: Coupe op spoor I-285.

Helemaal in het zuiden van het opgravingsvlak liggen twee parallelle O-W lopende grachten, I-270 en I-267 (zie fig. 49). Dit zijn hoogstwaarschijnlijk de restanten van een landweg. Het zijn enkel de afwateringsgrachten die overgebleven zijn. Er zit 3,5 m tussen beide sporen. Ze konden ongeveer 32 m in het vlak gevolgd worden, en werden in de Late-IJzertijd gedateerd. Meer bewijzen dat het wel degelijk om een weg zou gaan, vinden we in het feit dat ze doorlopen in het grote kijkvenster van zone II, 350 m verder naar het oosten (zie fig. 51).

In coupe zijn deze grachten niet zo diep bewaard, 10 tot maximum 20 cm, met een zeer bleke, witte vulling, en komvormig (zie fig. 50). Het wegdek werd niet teruggevonden en karrensporen evenmin.

Fig. 49: Overzichtsfoto landweg.

Fig. 50: Coupe op gracht I-270.

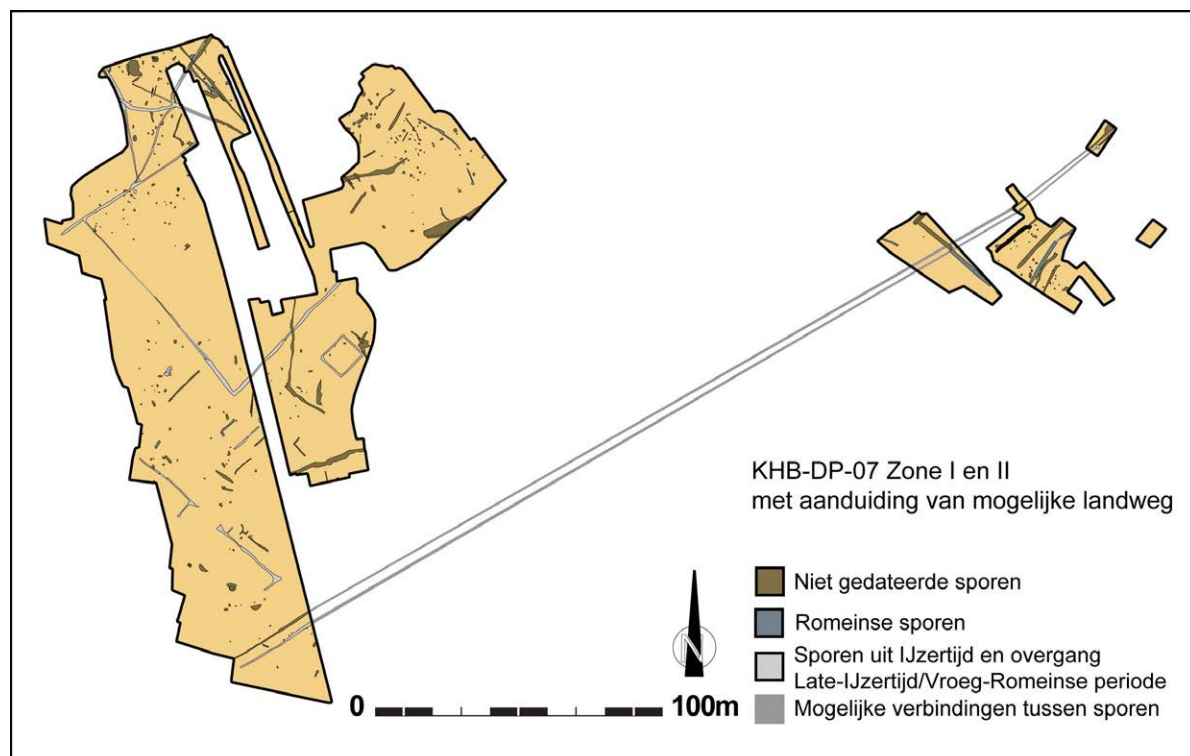

Fig. 51: Mogelijk verloop van de landweg tussen zone I en II.

5. 3. 3. Middeleeuwse sporen

In het noordoosten van het terrein ligt een Middeleeuws grachtensysteem. Enkele grachten vormen samen een min of meer rechthoekig systeem (zie fig. 52). Het betreft de grachten I-1, I-2, I-145/74/60, I-146/75/61, en nog 2 dwarse grachten I-25 en I-31. De situatie hier is erg complex, met veel en onduidelijke oversnijdingen.

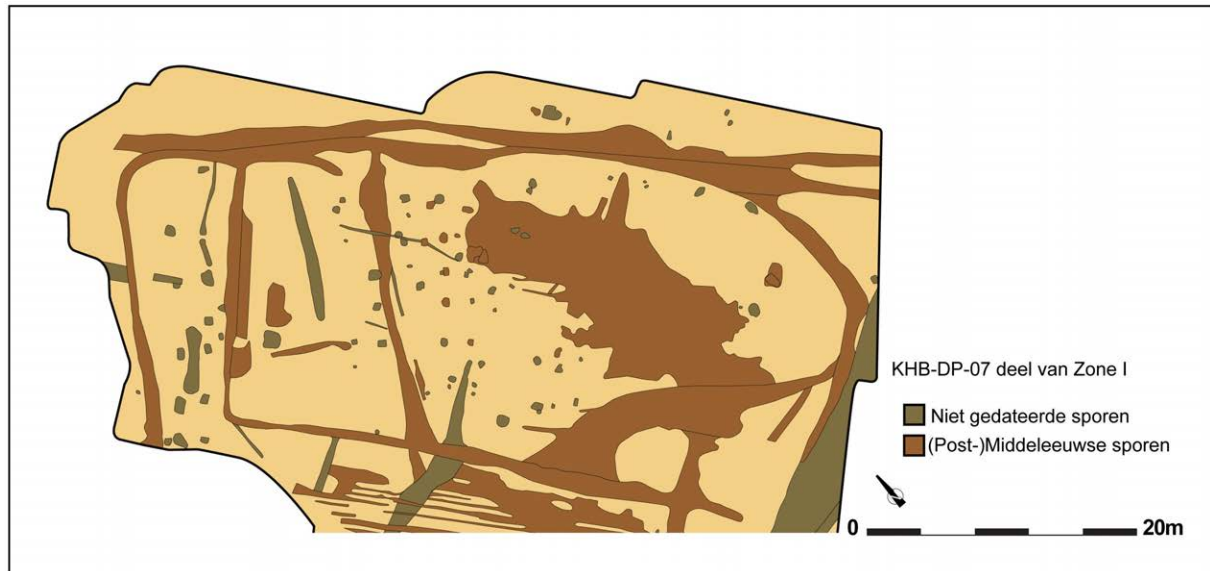

Fig. 52: Detailplan Middeleeuwse zone.

Gracht I-1 en I-150 vormen misschien de hoek van het IJzertijd-Romeins *enclos*. I-1 bevat wel Middeleeuws aardewerk en zijn vulling is, net als bij de overige Middeleeuwse sporen, veel donkerder dan die van de uitgeloopte, bleke IJzertijdsporen (zie fig. 53).

I-150 bevatte wel een weinig Romeins aardewerk maar de vulling van de oostelijke hoek is ook hier donkerder van kleur en houtskoolrijker. Hij is hier ook dieper bewaard, tot 60 cm (zie fig. 54).

Eventueel is er een hergebruik van beide grachten geweest in de Middeleeuwen.

Fig. 53: Coupe op gracht I-1.

Fig. 54: Coupe op gracht I-150.

Vanuit deze hoek splitst zich een vertakking, I-2, af die een haarspeldbocht naar het oosten en dan naar het noorden maakt (zie fig. 55 en 56). Hoe deze bocht verloopt is niet duidelijk, maar het lijkt erop dat I-1 oversneden wordt door een gracht die uit het zuidwesten komt, I-165/166 en I-2.

Fig. 55: Coupe op gracht I-2.

Fig. 56: Coupe op gracht I-2.

Na de bocht loopt I-2 samen met 2 grachten die recht naar het noorden lopen, I-145/74/60 en I-146/75/61 (zie fig. 57).

Fig. 57: Uiterst links I-2, dan I-145 en rechts I-146.

Deze twee parallel lopende grachten lijken niet gelijktijdig te zijn. I-75 lijkt in coupe I-74 te oversnijden. Telkens is in coupe één grote gracht te zien, met een kleinere ergens onderaan die wordt oversneden (zie fig. 58 en 59). Het lijkt erop alsof I-75 in een latere fase hergraven is, vlak naast 74.

De uiterst rechtse gracht I-146/75/61 loopt verder rechtdoor naar het noorden. De gracht I-145/74/60, buigt terug af naar het zuidwesten.

Fig. 58: I-146/75/61 links, I-145/74/60 rechts.

Fig. 59: I-145/74/60 links, I-146/75/61 rechts.

In deze min of meer rechthoekige afbakening bevinden zich nog twee dwarse vertakkingen, I-25 en I-31 (zie fig. 60 en 62). I-31 (hoek van I-1 naar I-61) kent onderweg enkele verbredingen, waarin schijnbaar kuilen en stukken gracht zitten (zie fig. 61 en 63). Anderzijds kan het ook om ondiepe uitlopers van gracht I-31 gaan.

Fig. 60: Vlakfoto van I-31.

Fig. 61: Coupe op I-31 met plaatselijke verbreding.

Fig. 62: Coupe op I-31.

Fig. 63: Coupe op I-31 met enkele uitlopers.

I-25 is in het oosten ongeveer 26 cm diep, meer naar de aansluiting met I-1 een 20 cm diep (zie fig. 64). Hij loopt ook verder in zuidelijke richting, als I-148/169. Daar is hij ongeveer 20 cm diep, met een rechte bodem.

Fig. 64: Coupe op I-25.

Daarnaast werden nog enkele andere grachten, zoals I-106, aangetroffen in deze zone. Gracht I-106 vertrekt op min of meer hetzelfde punt als I-25, die in I-1 liep. Hij is iets meer dan 20 cm diep en heeft een brede komvorm (zie fig. 65). Hij eindigt reeds enkele meters verder. Naar het westen toe loopt hij wel nog een heel stuk door als I-168. Hij is er rond de 50 cm diep, met scherpe wanden (zie fig. 66).

Fig. 65: Coupe op I-106.

Fig. 66: Coupe op I-168.

I-30 loopt tussen de twee dwarse vertakkingen I-25 en I-31, is ongeveer 30 cm diep, met een bleke vulling.

Tenslotte lijken I-79 en I-78 deel uit te maken van eenzelfde gracht of greppel met gelijke oriëntatie als I-30. I-78/I-79 worden in het noordoosten oversneden door I-60.

Heel deze zone bestaat uit een wirwar van grachten, die zich opsplitsen, terug samenlopen, in elkaar lopen. Het was bijzonder moeilijk hier enige fasering uit op te

maken, eens temeer daar de bodem en haar sporen erg moeilijk leesbaar waren. De meeste van deze grachten leveren wel een Middeleeuwse datering op.

Binnenin werd onder andere een hele zone, of eerder een grote licht grijze (witte) vlek die over het algemeen maar 10 cm diep was, I-10 aangetroffen. Misschien is dit een gebied dat eertijds drassiger was, een soort poeltje of een plaats waar veel heen en weer geloopt was.

Tussen vlek I-10 en gracht I-2 lag een diepe kuil, I-50. Hij was in coupe een 70 cm diep, met een grijze ijzerrijke vulling. Het aardewerk dat in het spoor gevonden werd is Middeleeuws (zie fig. 67 en 68).

Fig. 67: Vlakfoto van I-50.

Fig. 68: Coupe op I-50.

Ook werden enkele concentraties paalsporen aangetroffen.

De paalsporen I-154, 155, 136, 137, 126, 127, 128, 130, 112, 97 en 34 vormen meer dan waarschijnlijk een structuur (zie fig. 69). Ze liggen tussen de grachten I-60 en I-31 en vormen 2 rijen paalsporen. Deze NO-ZW georiënteerde structuur had zeker een lengte van ongeveer 16 m op een breedte van 3 m, maar liep misschien nog verder door naar het zuidwesten. Dit stuk kon echter niet worden opgegraven door bomen die in de weg stonden. De paalsporen zelf zijn niet zo diep, en vormen waarschijnlijk een structuur. De vulling van al deze sporen was vrij licht en grijs (zie fig. 70 en 71).

Middenin deze structuur bevindt zich I-129, een langwerpige spoor met grijsblauwe vulling.

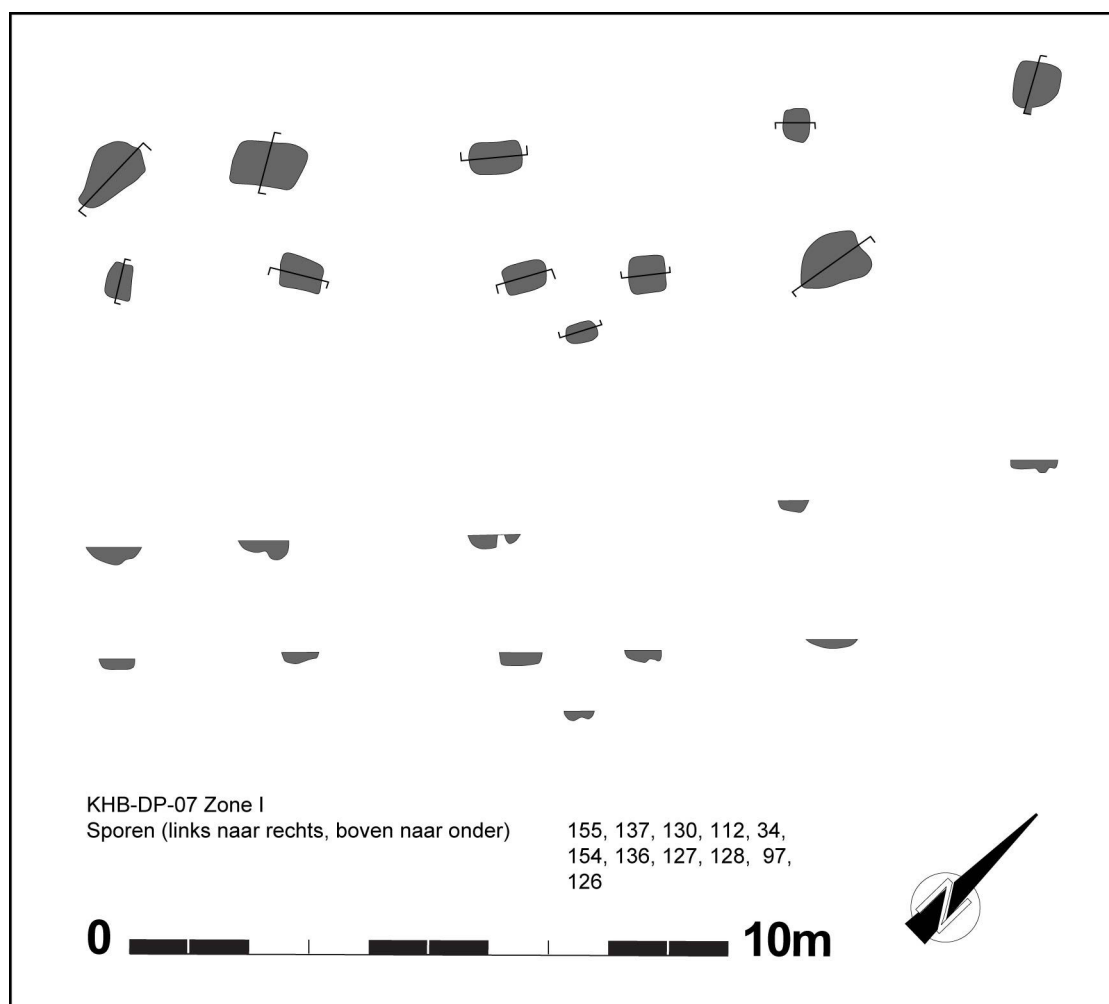

Fig. 69: Vlak en coupe plannen van structuur.

Fig. 70: Vlakfoto van een paalspoor, I-127.

Fig. 71: Coupe op paalspoor I-127.

De tweede grote concentratie aan paalsporen ligt ten oosten van I-25. Ook hierin kan men een structuur ontwaren met 2 rijen paalsporen (zie fig. 72). Het gaat om sporen: I-121, 122, 119, 120, 105, 94, 93, 18, 15, 19, 20, 16, 17, 40, 42, 41, 53, 54 en 55. Deze NO-ZW georiënteerde structuur heeft afmetingen van 14,5 m op 3 m. Enkele sporen binnenin de structuur, I-20, 23, 38, 39 en 54, bevatten aardewerk te dateren in de Late-Middeleeuwen. De vulling is enerzijds donkerbruin tot donkergrijs, naast een aantal sporen met een lichtere grijze vulling (zie fig. 73 en 74).

Hier rond liggen nog een hele hoop andere paalsporen die er mogelijk mee in verband staan of nog andere structuren vormen.

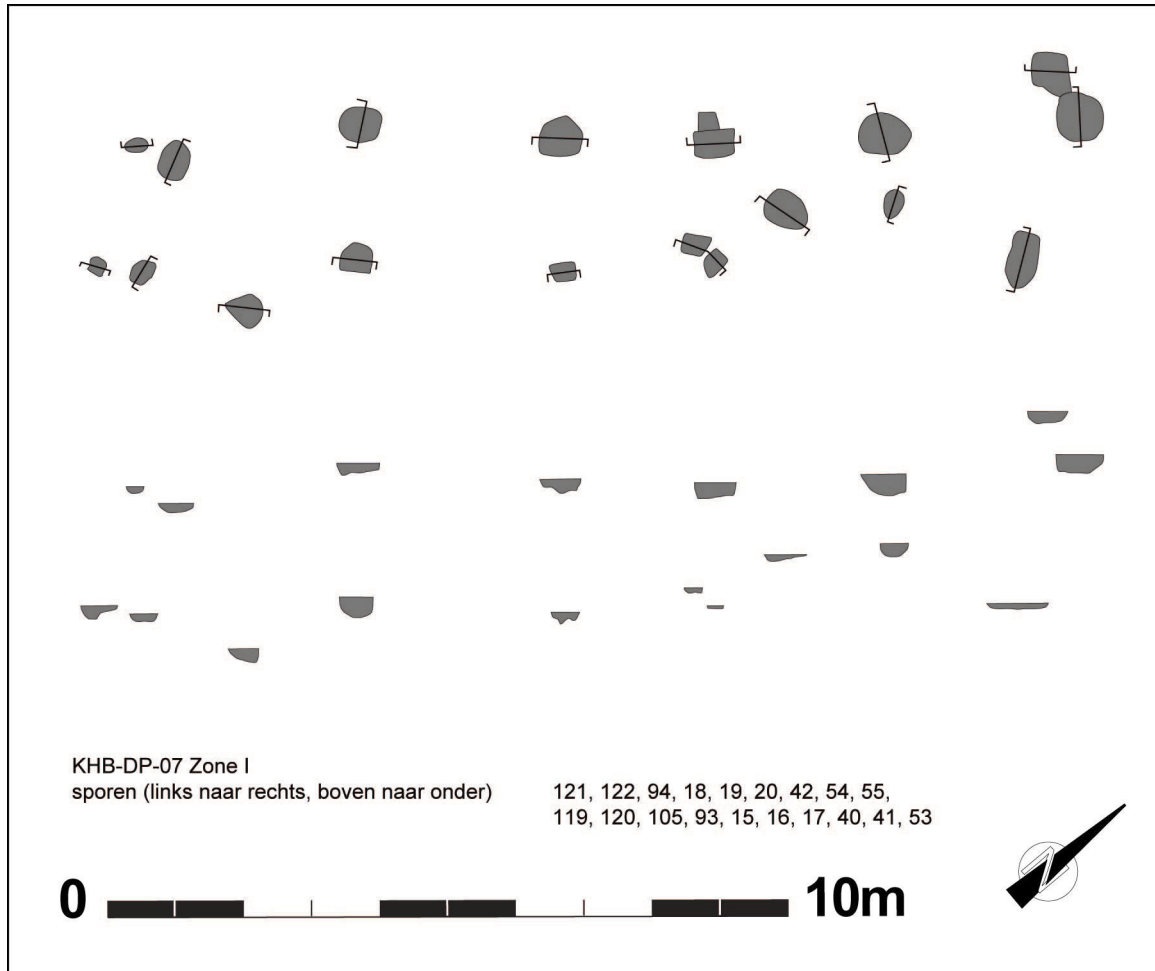

Fig. 72: Vlak en coupe plannen van 2de structuur.

Fig. 73: Coupe op paalspoor I-18.

Fig. 74: Coupe op paalspoor I-20.

De sporen I-117, 104, 103, 102, 90, 100, 91 en 92, die ten zuidoosten van bovenstaande structuur liggen, vormen samen waarschijnlijk ook een structuur (zie fig. 75). Misschien zijn dit de resten van de palen van een 6-palige spieker (schuurtjes waarin men graan, andere levensmiddelen, zaaigoed, of hooi bewaarde) van 3,5 op 4 m. Één van de sporen kon in de Middeleeuwen gedateerd worden.

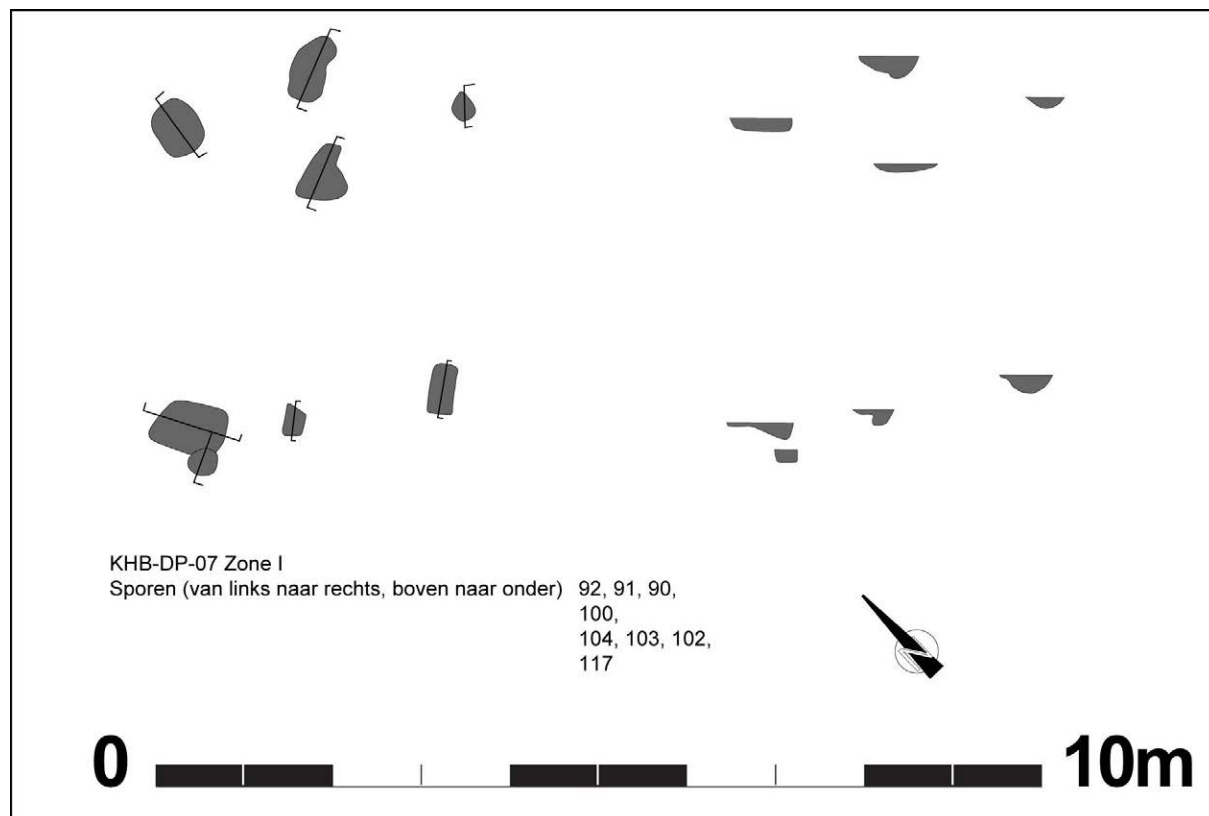

Fig. 75: Vlak en coupeplannen van mogelijke spieker.

We zien voor de Middeleeuwse periode duidelijk de resten van een erf met een rechthoekig omgrachte zone, waarbinnen 2 grote gebouwen liggen met een gelijkaardige *lay-out*, afmetingen en oriëntering. Daarnaast liggen binnen de grachten ook mogelijk een spieker, enkele kuilen en een grote drassige zone.

5. 3. 4. *Synthese en vergelijking andere sites*

Er werd een groot aantal sporen aangetroffen uit de overgangperiode Late-IJzertijd en Vroeg-Romeinse tijd.

Deze sporen vertonen een ruimtelijke samenhang. In het zuiden van het terrein ligt de landweg die in NO-ZW richting loopt. De bewoningsporen rond deze weg zijn er hoogst waarschijnlijk op georiënteerd. Zo liggen de 2 grote *enclosures* ten noorden ervan met de zijden parallel ermee, terwijl hun hoeken georiënteerd zijn op de windstreken. Bovendien kent het mogelijke landelijk heiligdom eveneens een gelijkaardige oriëntatie.

Er zijn weinig andere sporen in associatie hiermee. Daardoor kan de aard van de toenmalige activiteiten niet meer achterhaald worden. Het kan zowel om bewonings- (afbakening van een erf) als landbouwactiviteiten (afbakening van een akker of weide) gaan.

Mogelijk kunnen hieraan wel 2 waterputten gekoppeld worden die tijdens kleiwinningswerken in de jaren '50 in de buurt werden gevonden. Deze werden

enkele 100 m naar het noordwesten van deze site aangetroffen (mondelinge informatie Despriet). Het betrof één waterput gemaakt uit een uitgeholde boomstam van een eik, en één opgebouwd met planken. Ook werden enkele zogezegde crematiegraven uit de IJzertijd gevonden (Vierin 1955). De informatie daarover is echter zeer fragmentair.

Misschien wijst dit erop dat een eigenlijke bewoning (want de aanwezigheid van een waterput wijst op bewoning vlakbij) meer naar het noordwesten lag, of dat er nog een andere bewoningskern was.

Dergelijke grote grachtensystemen zijn ook op andere plaatsen gekend. Bijvoorbeeld in Aalter Langevoorde (De Clercq et al. 2005), waar het grachtensysteem een NZ-OW oriëntering had, en 30 m N-Z en 45 m O-W gevolgd kon worden, met één hoek van 90 graden. Binnenin werden weinig andere sporen aangetroffen, behalve een palenrij. Hij kon aan de hand van het aardewerk in de Late-IJzertijd tot Vroeg-Romeinse periode gedateerd worden. Bovendien lijkt het erop alsof ook hier een deel van het aardewerk intentioneel gedeponeerd was.

Dichter bij huis kunnen we de site Wielsbeke-Vaartstraat aanhalen (Hoorne 2006 en Horne & De Clercq 2008). Ook daar werden grachten uit de overgangperiode aangetroffen. De eerste fase heeft een gelijke datering als deze site. De sporen liggen op een hoger gelegen terrein. Het betreft drie lange, parallelle, NW-ZO georiënteerde grachttracés die gevolgd werden over een maximale lengte van 130 m. Het lijkt erop dat het dubbele NW-ZO grachttracé de afsluiting vormt van een zone waarbinnen een aantal andere grachten de ruimte ordenen. In die zone zijn er vooral paalsporen, waarin onder andere spiekers werden herkend, maar ook waren enkele kuilen en een drenkkuil aanwezig.

Deze nederzettingssporen lijken onderdeel uit te maken van een groter nederzettingssysteem.

Zulke *enclosures* staan in verband met landelijke nederzettingen. Het bewoningsareaal van zo'n nederzetting is opgedeeld in verschillende percelen door smalle greppeltjes of grachten (voor afwatering en afbakening). Sommige percelen waren bewoond, op andere stonden waterputten en schuurtjes, nog andere dienden als akker of weide. Dus typisch is een strak georganiseerd grachtencomplex dat ook andere nederzettingssporen zoals palenclusters, spiekers, kuilen en een drenkkuil omvat. Er zijn overeenkomsten met sites als Villeneuve d'Ascq-La Haut Borne (Quérel & Quérel 2005) of Onnaing-Toyota (Mathiot 2005) uit Noord-Frankrijk en in Vlaanderen de *ferme indigène* te Oedelem-Wulfsberge (Cherretté & Bourgeois 2003), waar eveneens een grachtensysteem en nederzettingssporen zijn aangetroffen op de overgang van Late-IJzertijd naar Vroeg-Romeinse periode.

Bij rurale cultusplaatsen bakenen grachten een vierkante of rechthoekige zone af. Binnenin wordt vaak een speciale palenzetting aangetroffen. Daarnaast is er de associatie met graven (soms binnen het vierkant, soms in de grachten of in de ruimere omgeving) en het voorkomen van depots van (volledige) stukken aardewerk in de grachten en een oriëntering naar de windstreken. Ook voorbeelden van landelijke heiligdommen zijn al gekend in Vlaanderen. Kortgeleden werd er eentje opgegraven in Erembodegem. Ook in Wijnegem, Kemzeke, Ursel, Aalter-Woestijne en Knesselare werden ze aangetroffen. Dichter in de buurt, maar vroeger van datering, werd er in Kooigem bos ook één opgegraven (De Cock 1987). Dit soort monumenten is ook gekend in Zuid-Duitsland, waar ze *viereckschanzen* worden genoemd, en in Noord-Frankrijk (Annaert 1994). Vermoedelijk is dit het eerste West-Vlaamse voorbeeld met die datering.

Daarna zijn er geen sporen van bewoning meer, tot in de Volle en Late-Middeleeuwen in het noordoosten van het terrein een min of meer rechthoekig grachtensysteem wordt waargenomen. Hier zijn waarschijnlijk meerdere fases in te vinden. Binnenin lijkt de ruimte strak georganiseerd, met 2 gebouwplattegronden, misschien schuren, stallen of hoofdbewoning, en een 6-postenspiekertje. Mogelijk herbruikt dit systeem een hoek van het Late-IJzertijd *enclos*, en het lijkt bovendien op de noordoostelijke zijde ervan geënt te zijn. Daar er een grote tijdsspanne tussen de 2 bewoningsfases zit, moet er als dit klopt toch nog iets van de Late-IJzertijd *enclos* zichtbaar geweest zijn in de Middeleeuwen.

Voorbeelden van dergelijke Middeleeuwse grachtensystemen, vinden we onder andere in Jabbeke (Hollevoet 2002), waar tijdens de Volle-Middeleeuwen een kleine bewoningskern met gebouwsporen en een begrenzend grachtensysteem lag. Binnenin lag een hoofdgebouw van 17 op 7 m, een bijgebouw en een poel. Enkele grachten splitsten de binnenkant ook hier op in verschillende zones. En ook hier werden enkele grachten hergraven.

Ook op de site van Brugge Refuge (Hollevoet & Hillewaert 2002), vond men een Vol-Middeleeuwse nederzetting met een ingewikkeld grachtensysteem dat enkele malen werd aangepast. Binnenin lag een hoofdgebouw en enkele bijgebouwen.

5. 4. Zone II

5. 4. 1. Inleiding

Dit terrein ligt op grondgebied Kortrijk, vlakbij het ‘goed te Cattebeke’, deels langs de Oudenaardsesteenweg.

Hoewel tijdens het proefsleuvenonderzoek in dit gebied slechts een beperkt aantal dateerbare sporen werd aangetroffen, werd toch beslist een klein vlak open te leggen. Zelfs een lage densiteit aan sporen kan op een site wijzen, en bovendien werd verwacht dat deze site misschien iets te maken had met de hierboven besproken zone I. Meer bepaald werden de sleuven D-VIII tot XIII weerhouden voor verder onderzoek, naast de nog niet onderzochte wegkoffer ten zuidwesten van de sleuven. Van de geplande 6153 m² werd uiteindelijk maar 1530 m² opengelegd. Dit valt te verklaren doordat er meer recente verstoringen waren dan verwacht en door een zeer slecht leesbare grond.

Niet alles werd in één groot vlak opengelegd. Eerst en vooral werd een stuk van de wegkoffer opengelegd, daar dit acuut werd bedreigd door de oprukkende wegenwerken. Daarna werd de rest in één keer blootgelegd. Er werden ook nog twee kleine kijkvensters, waarvan één zonder sporen bleef, gegraven ten oosten van het grootste vlak.

Sporen uit verschillende periodes werden aangetroffen, gaande van IJzertijd, Romeins, Karolingisch, Laat-Middeleeuws tot recent. Ter hoogte van de wegkoffer werden vooral recentere sporen aangetroffen (zie fig. 76).

5. 4. 2. De oudste sporen

Deze sporen vallen (vermoedelijk) in de Late-IJzertijd en Romeinse tijd.

In het noordoostelijk kijkvenster bevond zich een kuil, II-67, die al tijdens het proefsleuvenonderzoek werd aangesneden (D-XI-spoor 67). Het ovaal spoor van 1,3 op 1 m, met een grijze, blauwige vulling, was niet meer zo diep bewaard, ongeveer 20 cm (zie fig. 77 en 78). Het was scherp en recht afgelijnd op de bodem. Er zat bovendien vrij veel aardewerk in, waaronder een geknikte schaal, die mogelijk te dateren valt rond 250 v. Chr., in de Late-IJzertijd. Daarmee is dit spoor dan ook het oudste van deze zone dat met zekerheid gedateerd kan worden.

Fig. 77: Vlakfoto van spoor II-67.

Fig. 78: Coupe op II-67.

Sporen II-74 en II-69 konden niet aan de hand van aardewerk gedateerd worden, maar andere elementen wijzen op een vroege datering (zie fig. 79). Allebei de NO-ZW georiënteerde grachten worden door de (vermoedelijk) Middeleeuwse gracht II-54 oversneden.

Bovendien liggen deze grachten perfect in het verlengde van de afwateringsgreppels van de landweg op site I, I-267 en I-270, en betreft het meer dan waarschijnlijk dezelfde weg. Deze weg kon op zone I in de Late-IJzertijd tot de Vroeg-Romeinse periode gedateerd worden. Hij loopt ook door in het kijkvenster ten oosten van het grote vlak, als II-66 en II-68 en misschien ook in de proefsleuven (D-XIII-spoor 5; VI-spoor 5 en V-spoor 1).

II-74/68 is een smalle gracht van ongeveer 50 cm breed en in coupe 22 cm diep, met grijsbruine blauwige vulling. II-69/66 is ongeveer 50 à 70 cm breed, met een grijsblauwe vulling, en nog ongeveer 30 cm diep bewaard (zie fig. 80).

Al deze grachten werden niet meteen herkend, door hun erg bleke vulling, waardoor ze ook niet verder gevolgd werden. Ze zijn hier dus maar over enkele meters in het vlak vertegenwoordigd.

Fig. 79: Vlakfoto van gracht II-74.

Fig. 80: Coupe op II-69.

II-75 ligt vlak naast de 2 grachten van de weg, en heeft een erg gelijkaardige vulling en oriëntatie, en wordt eveneens oversneden door de Middeleeuwse gracht. Hij is ongeveer 50 à 60 cm breed met een oranjebruine tot grijswit met oranje vulling en is 22 cm diep. Ook hierin zat geen aardewerk, maar vermoedelijk is hij gelijktijdig met de twee hierboven besproken grachten.

Gracht II-45 kan waarschijnlijk ook als Romeins of Late-IJzertijd bestempeld worden. Zijn NO-ZW verloop is niet erg recht, naar het oosten van de sleuf toe begint hij af te buigen. De vulling was lichtgrijs, de gracht ongeveer 30 cm diep en komvormig. Hij wordt vermoedelijk oversneden door een Middeleeuwse gracht (II-47), maar daar deze oversnijding vlak in de proefsleuf lag en te diep afgegraven was, kan dit niet geverifieerd worden.

In de westelijke hoek van de wegkoffer loopt II-2, een kleine gracht die al na enkele meters niet meer zichtbaar is door een zone van recente verstoringen.

Hij loopt vanuit de noordwestelijke hoek van de wegkoffer 6 m over het terrein in zuidoostelijke richting, waarna hij dus verstoord wordt. Hij is lichtgrijs tot blauwgrijs en ongeveer 50 cm breed. Deze gracht is ongeveer 22 cm diep in het noordwesten, op het einde toe is hij heel wat minder diep, slechts 8 cm (zie fig. 81). Hij bevatte Romeins aardewerk.

Fig. 81: Coupe op gracht II-2.

In het grootste vlak liggen twee paalsporen, II-35 en II-38, die mogelijk als Romeins kunnen worden gedateerd. Beide sporen bevatten handgemaakt aardewerk.

Deze twee sporen liggen vermoedelijk binnen in een kleine structuur, misschien een spiekertje van 2,5 op 2,5 m, bestaande uit zeker I-32, 33, 36 en 38, en waarschijnlijk ook II-35, 34 en 37.

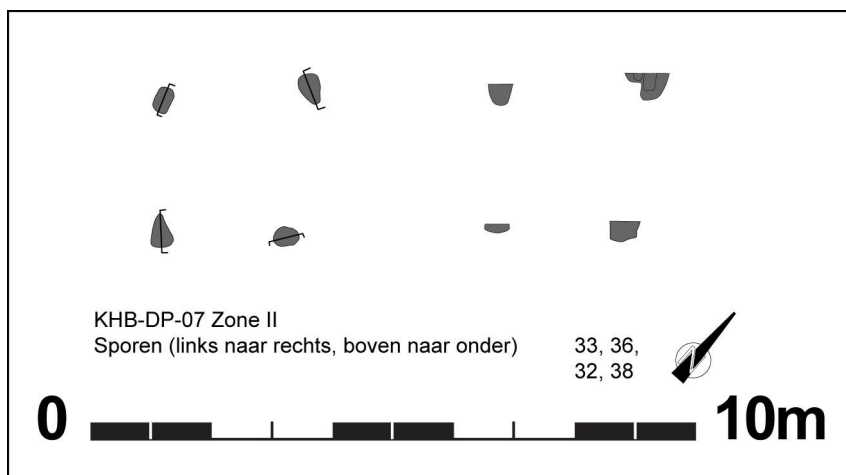

Fig. 82: Vlak en coupe plannen van mogelijke spieker.

Al deze sporen hebben een gelijkaardige vulling, lichtgrijs (met een blauwige schijn), behalve spoor II-34, dat een donkere kern met verbrand leem heeft.

II-33, 36 en 38 zijn bovendien vrij zware paalkuilen. II-33 is bijna 40 cm diep; II-36 bestaat uit 2 paalsporen, een van 40 cm en een kleiner van 14 cm er vlak naast; en II-38 is iets meer dan 30 cm diep. De andere sporen zijn vrij ondiep, tussen de 10 à 20 cm.

Misschien moeten ook enkele andere sporen in de buurt hierbij gerekend worden, zoals II-31, een ondiep spoor met gelijkaardige vulling; en II-42, eventueel II-39.

Fig. 83: Vlakfoto van paalspoor II-32.

Fig. 84: Coupe op paalspoor II-33.

5. 4. 3. Middeleeuwse sporen

Enkele sporen konden in de Middeleeuwen geplaatst worden (zie fig. 85).

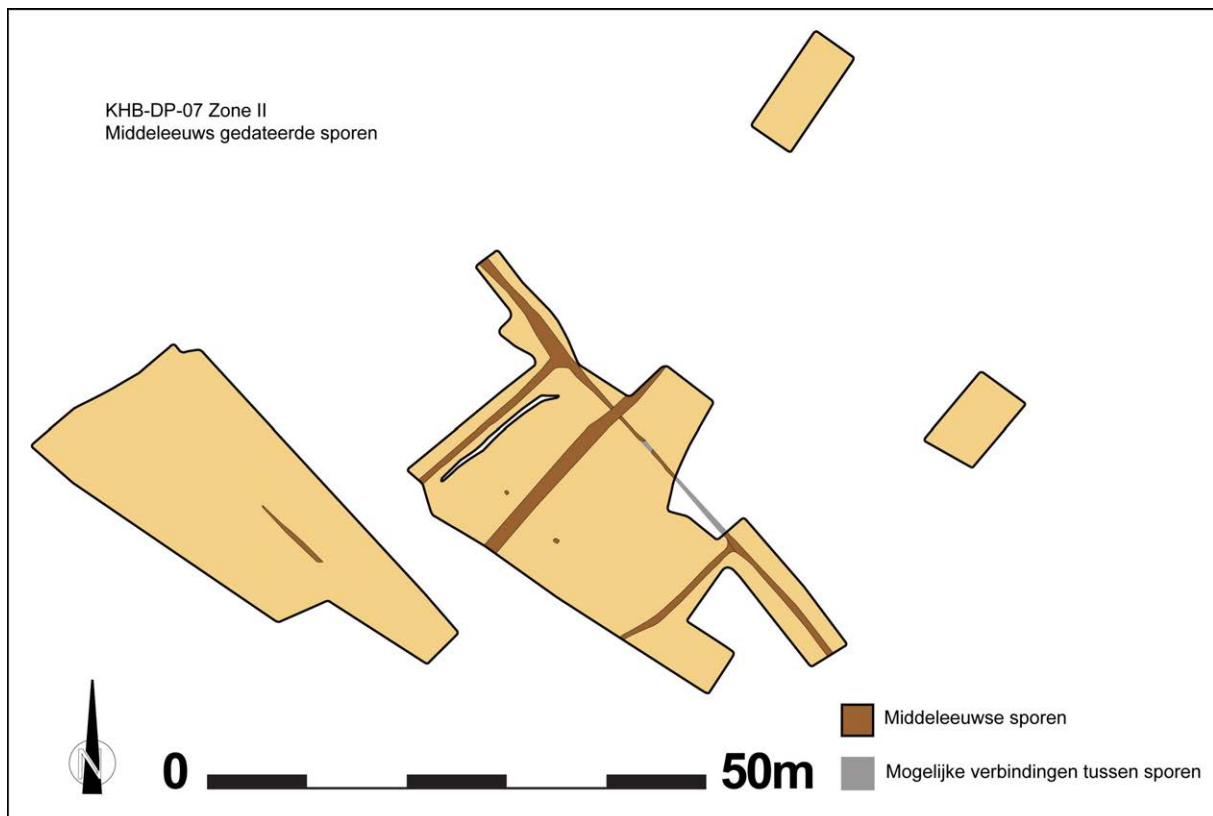

Fig. 85: Detailplan Middelieuws sporen zone II.

Eerst en vooral is er de gracht II-50/44/47/54 (zie fig. 86). Hij loopt in NW-ZO richting, en heeft twee vertakkingen naar het zuidwesten, II-65 en II-48. Het NW-ZO tracé kon over ongeveer 53 m gevolgd worden, waarna hij zowel in het zuiden als in

het noorden niet meer leesbaar was in het vlak. Naar het zuidwesten werd hij telkens nog 20 m gevolgd.

Fig. 86: Vlakfoto van II-50.

Fig. 87: Coupe op II-54.

II-50 is overal 1 m tot 50 cm breed, behalve in het noorden waar hij verbreedt tot 1,5 m. De vulling is licht tot donkergrijs/ blauwig tot bruinig met houtskool erin, en op zijn diepst was hij nog 70 cm bewaard (zie fig. 87).

Hij oversnijdt dus enkele Late-IJzertijd/Romeinse grachten, waaronder waarschijnlijk ook gracht II- 45 (een Romeins gedateerde gracht) maar omdat de proefsleuf er te diep was uitgegraven, kon het verband niet meer achterhaald worden. Hij wordt op zijn beurt oversneden door de Middeleeuwse grachten I-16 en 17.

Fig. 88: Coupe op aansluiting II-54 (links) en II-16 (rechts).

Gracht II-50 bevatte zowel Romeins, Karolingisch (9de-10de eeuw) als Laat-Middeleeuws (13de -14de eeuw) materiaal. Vermoedelijk is het Romeins materiaal

intrusief materiaal, afkomstig van het vergraven van de Romeinse weg en de gracht ernaast (dit materiaal zat namelijk alleen daar waar de aansluitingscoupes met de weg gemaakt werden). De aanwezigheid van Middeleeuws materiaal uit 2 periodes kan misschien verklaard worden doordat de gracht in 2 fases gebruikt werd.

De 1ste vertakking naar het zuidwesten, II-65 is 50 à 75 cm breed en 40 cm diep, en werd ook minder duidelijk naar westen op. Het gaat om één en dezelfde gracht als II-50.

II-48, de 2de vertakking lijkt in de NW-ZO gracht over te lopen, maar er is wel een verschil in vulling zichtbaar (zie fig. 89 en 90). De westelijke arm heeft een veel houtskoolrijkere, donkerder vulling. Erin werd eveneens Karolingisch materiaal aangetroffen.

Fig. 89: Vlakfoto van II-48.

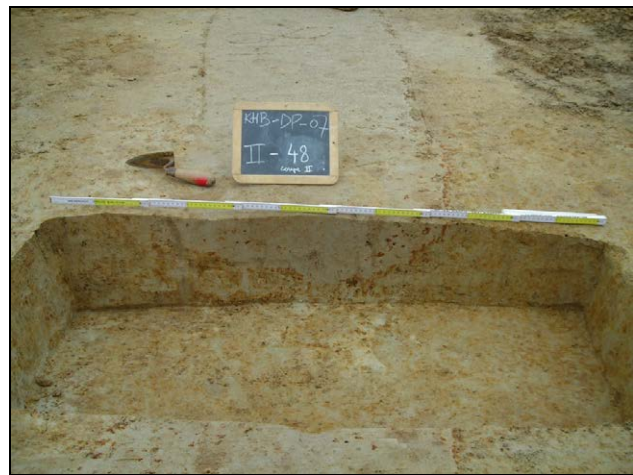

Fig. 90: Coupe op II-48.

Een tweede Middeleeuwse gracht is II-16. Het is een brede, relatief diepe NO-ZW lopende gracht, en ongeveer 60 cm diep. Er zat aardewerk uit de Late-Middeleeuwen (13de-14de eeuw). Na 2,3 m start II-17 er plots naast. Hij lijkt in een latere fase uitgegraven te zijn in de gracht. Hij is iets van een 30 cm diep en heeft een donkere en kleiige vulling (zie fig. 91).

Fig. 91: Coupe op II-16 (links) en II-17 (rechts).

II-16 oversnijdt duidelijk II-50. II-50 zal in ieder geval wel ouder zijn en dateren uit de 9de -10de eeuw. In de 13de-14de eeuw werd hij misschien hergebruikt of was hij nog steeds in gebruik, en wordt II-16 op hetzelfde moment aangelegd. Daarna wordt II-17 uitgegraven in gracht II-16.

Er zitten dus zeker verschillende fases in de Middeleeuwse occupatie van Zone II.

Één paalspoor leverde ook een Middeleeuwse datering op, II-21. Het gaat hier om een ondiep spoor met een grijze vulling. Mogelijk staat het in verband met enkele andere sporen in de buurt, II-20, 28, 27, 22, 23, 24 en 25 (zie fig. 93 en 94).

Het is waarschijnlijk dat deze paalsporen samen een kleine structuur van 3 op 6 m vormen (zie fig. 92).

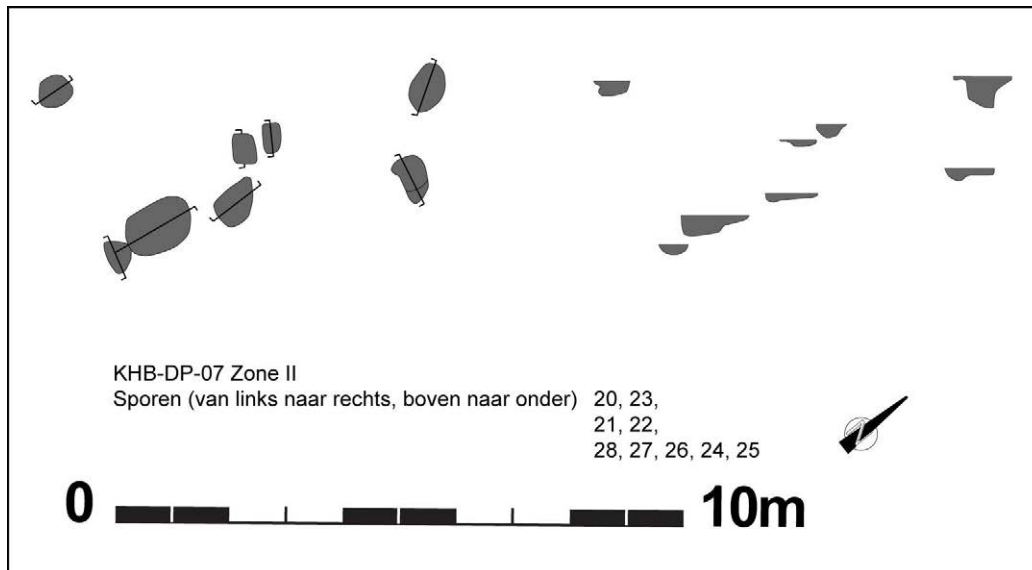

Fig. 92: Vlak en coupe plannen van mogelijke structuur.

Fig. 93: Coupe op paalspoor II-21.

Fig. 94: Coupe op spoor II-23.

Een tweede paalspoor, met een Laat-Middeleeuwse datering, lijkt eveneens middenin een structuur te liggen (zie fig. 95). De paalsporen II-60, 19, 59, 61, 64, 62, 63, 58, 56, 55, 57, 18, 51, 52 en 53. Deze NO-ZW georiënteerde structuur meet ongeveer 18 m op 5 m en bestaat uit 2 rijen paalsporen. Ze liggen tussen grachten II-17/16 (zuiden) en II-54 (oosten). Het zijn allemaal ondiepe sporen, meestal bleek van vulling, op uitzondering van II-51, die een heel donkere houtskoolrijke vulling heeft en II-64 die iets dieper en breder is (zie 96 en 97).

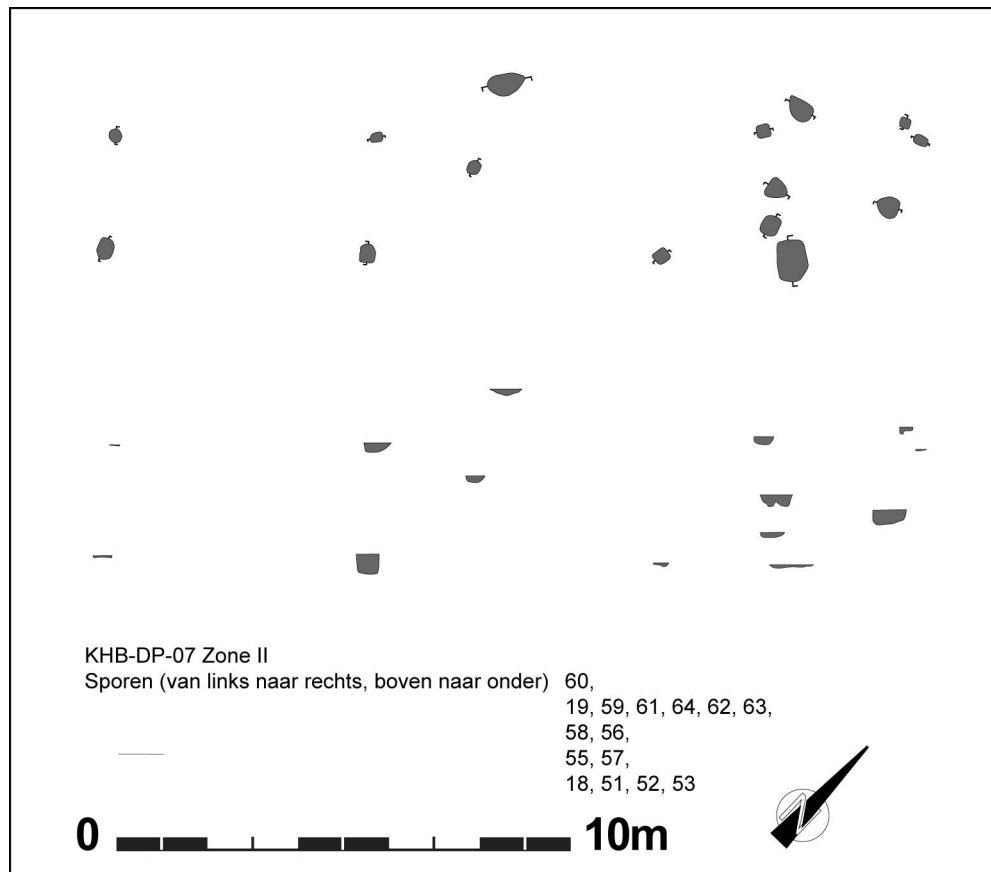

Fig. 95: Vlak en coupe plannen van 2de mogelijke Middeleeuwse structuur.

Fig. 96: Coupe op paalspoor II-51.

Fig. 97: Coupe op paalspoor II-64.

5. 4. 4. Niet dateerbare sporen

Grachten II-1 en II-10 hebben een NW-ZO oriëntering. Tussen de twee grachten, die min of meer in elkaars verlengde lopen, zit een opening van ongeveer 50 cm (zie fig. 98).

Fig. 98: Overzichtsfoto met grachten II-1, 10, 11 en 12.

II-1, ongeveer 1,50 m breed, begint in de ZO hoek van de wegkoffer en is ongeveer 60 cm diep. De bovenste vulling is lichtgrijsbruin, de onderste beige (zie fig. 99). II-10 is iets smaller (1 à 1,20 m breed), en heeft een iets westelijker oriëntering. Zijn vulling is grijsbeige tot witbeige en 48 cm diep, naar einde toe nog maar 22 cm meer diep. In het noorden van de sleuf sluit hij dwars aan op II-11. II-12 tenslotte loopt parallel en naast II-11 (zie fig. 100). De gracht heeft een ronde vorm, kleiige vulling, is blauwgrijs, en ongeveer 32 cm diep. Deze grachten liggen maar voor klein deeltje in het vlak.

Fig. 99: Coupe op gracht II-1.

Fig. 100: Coupe op grachten II-11 en 12.

II-1 bevatte een scherf, die misschien als Romeins bestempeld kan worden. Het lijkt echter waarschijnlijker dat deze grachten ook Laat-Middeleeuws zijn, mede door hun oriëntatie die perfect aansluit op II-16 en 17, hun vrij donkere vulling en diepe bewaringstoestand (dit in tegenstelling tot de Late-IJzertijd en Romeinse sporen).

Daarnaast zijn er nog enkele andere grachten in het grootste opengelegde vlak die niet meteen gedateerd konden worden.

II-30 heeft een min of meer kronkelend NO-ZW verloop. Hij loopt vlak naast II-45, maar de 2 raken elkaar net niet (zie fig. 101).

Fig. 101: Coupe op II-30 (links) met II-45 (rechts).

II-46 loopt ook in NO-ZW richting, en ook hier is het tracé na 10,5 m niet meer te volgen.

5. 4. 5. De recente sporen

Deze bleken zich vooral op de wegkoffer te bevinden. Dit terrein was zoals gezegd nog niet bemonsterd, uiteindelijk bleek het in hoofdzaak om recente sporen te gaan. Een ondiep greppeltje, II-14, bevatte o.a. een stuk baksteen en een muntje dat ruwweg gedateerd kon worden als 17de eeuw. Het bevatte echter ook intrusief Romeins of Middeleeuws aardewerk.

In het noordwesten van de wegkoffer is een grote verstoorde zone, waarin zeer recent materiaal zat. Ze verstoort een aantal oudere sporen.

5. 4. 6. Synthese

Hoewel slechts een beperkte oppervlakte werd opgegraven, werden toch veel sporen aangetroffen uit verschillende periodes, gaande van de IJzertijd tot de Middeleeuwen en recenter. Door de kleine afmetingen van het vlak is het echter moeilijk om een duidelijk beeld te krijgen op de activiteiten die er hebben plaatsgehad.

Het oudste spoor is een kuil uit het begin van de Late-IJzertijd.

De 2 afwateringsgrachten van de Late-IJzertijd tot Vroeg-Romeinse landweg uit zone I werden ook in dit vlak aangetroffen.

Een aantal sporen kon als Romeins gedateerd worden, maar niet specifiek dan dit. Het betreft 2 grachten en 2 paalsporen. mogelijk vormen deze paalsporen samen met andere de resten van een structuur, een spieker of iets dergelijks.

Het opengelegde vlak is te klein om iets te kunnen zeggen over de sporen en hun ruimtelijke organisatie ten opzichte van de landweg. Het lijkt echter wel mogelijk dat de sporen in associatie staan met de landweg.

In de Karolingische tijd wordt een gracht aangelegd die een hergebruik kent in de Late-Middeleeuwen. Toen werd ook een tweede Middeleeuwse gracht aangelegd over de eerste. Waarschijnlijk horen enkele brede grachten uit de wegkoffer tot hetzelfde systeem. Deze lijken samen een strak grachtensysteem te vormen, dat mogelijk een rechthoekig areaal afbakent. Daarbinnen bevinden zich 2 mogelijke structuren, waarvan één parallel aan en tussen 2 Middeleeuwse grachten ligt.

Vermeldenswaardig is wel dat er voor de regio (Zuid-West-Vlaanderen) erg weinig vondsten gedaan zijn uit de Karolingische tijd. Één van de enige gekende vondsten in de buurt is een 8ste tot 10de eeuwse gracht, met NW-ZO oriëntering in Deerlijk (Deschietter & De Clercq 2000).

5. 5. Zone III

5. 5. 1. Inleiding

Deze site bevindt zich op het grondgebied van Harelbeke, in het westen begrensd door de Luipaardstraat en in het noorden door de E-17.

De afbakening gebeurde op basis van een aantal Romeinse sporen die tijdens het proefsleuvenonderzoek werden aangesneden. In sleuf E-XIX ten noorden van de wegkoffer werd een concentratie aan sporen waargenomen, waarvan er 4 ruwweg als Romeins gedateerd konden worden. En in zone F werden in proefsleuven I, II, VI, VII, VIII, X en XI eveneens een aantal Romeinse sporen aangetroffen. Tijdens het proefsleuvenonderzoek kon de toekomstige wegkoffer niet gesondeerd worden. Toch werd hij deels mee afgebakend, naast een stuk ten noorden en een groter stuk ten zuiden ervan.

In totaal was gepland een gebied van 13858m² open te leggen. Uiteindelijk werd slechts 7910m² opengelegd, dit deels omdat de afbakening te ruim was, deels omdat vrij ver van de Luipaardstraat werd gebleven om geen nutsleidingen te raken. Ook leverde de opgraving niet overal effectief interessante sporen op en bleek de verwachte Romeinse site meer naar het oosten te zitten dan gedacht.

Om de nakende werken niet te hinderen werd eerst de wegkoffer opengelegd. Daar deze achteraf voor de werken moest blijven openliggen werd hij samen met de zone ten noorden ervan als één vlak opengelegd. Er werd hierbij veel meer naar het oosten uitgeweken dan oorspronkelijk gepland (door concentraties aan sporen), en in het westen minder opengelegd, door de aanwezigheid van enkele grote Middeleeuwse grachten.

De rest van het terrein werd in een aantal stroken opengelegd, met een basissleuf in het oosten die steeds bleef open liggen.

Er werden sporen uit meerdere periodes aangetroffen, in hoofdzaak resten van een Romeinse landelijke nederzetting met een grachtensysteem, enkele gebouwtjes, een poel en een waterput. Daarnaast werd ook een aantal grachten uit de Late-Middeleeuwen en later aangetroffen (zie fig. 102).

5. 5. 2. IJzertijd

Een enkel spoor werd op basis van het aardewerk in de IJzertijd gedateerd. Het gaat om III-448, een cirkelvormig spoor met een doorsnede van ongeveer 2 m, dat in het oosten van het terrein lag (zie fig. 103 en 104). In coupe was de kuil ongeveer 1 m diep en vertoonde hij een sterke gelaagdheid (zie fig. 105). Onderaan had hij een bleke en sterk uitgeloopte vulling, waarboven een moederbodem-achtige vulling. De bovenste twee lagen hadden een nog donkerder vulling, met verbrand leem en houtskool erin.

In dit spoor werden onder andere een fijn geknikte schaal, een kom met opstaande rand en een situla met streepjes aangetroffen. Deze vormen zouden te plaatsen zijn in de Late-IJzertijd en meer bepaald op de overgang van de Vroeg-La Tène naar de Laat-La Tène fase ervan (mondelinge mededeling W. De Clercq).

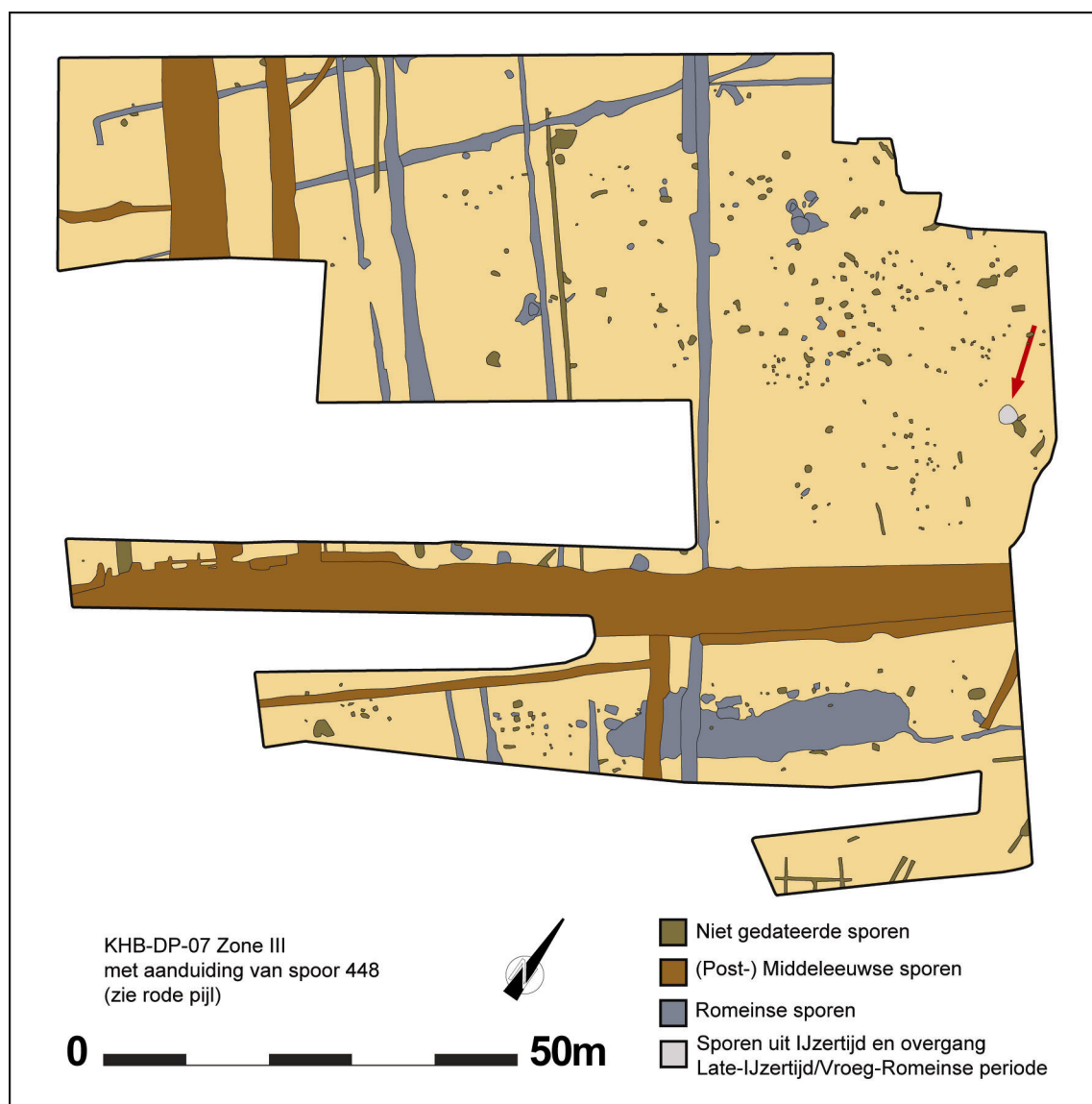

Fig. 103: Plan met aanduiding van III-448.

Fig. 104: Vlakfoto van spoor III-448.

Fig. 105: Coupe op III-448.

5. 5. 3. Romeinse periode

Het gros van de sporen dat aangesneden werd op deze site dateert in de Romeinse periode (zie fig. 106).

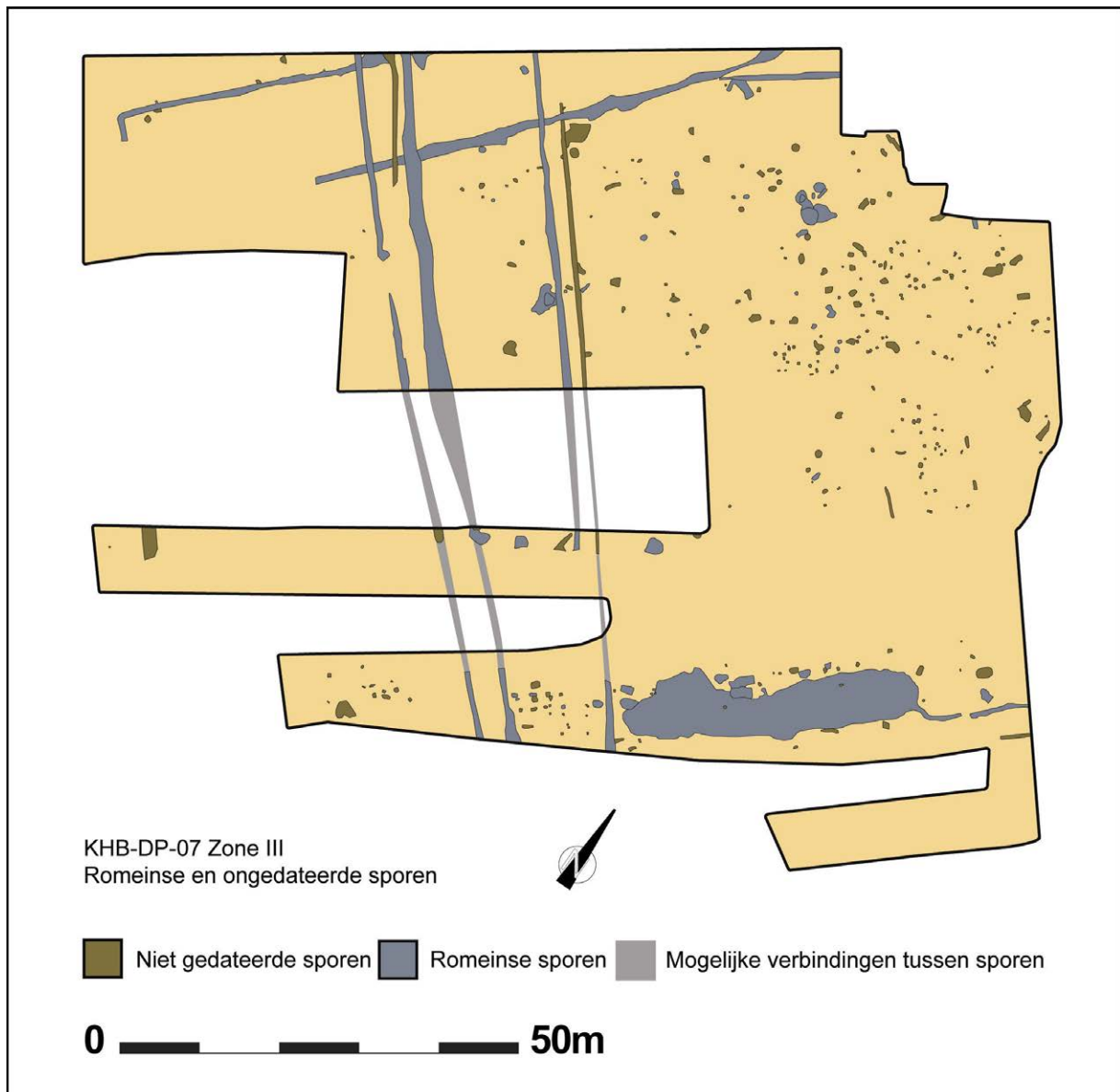

Fig. 106: Plan met Romeinse sporen en ongedateerde sporen.

Eerst en vooral worden de grachten besproken.

Hierin zijn vermoedelijk 2 fases te herkennen, dit niet zozeer op basis van hun dateringen, maar wel op basis van hun oversnijdingen en oriëntatie.

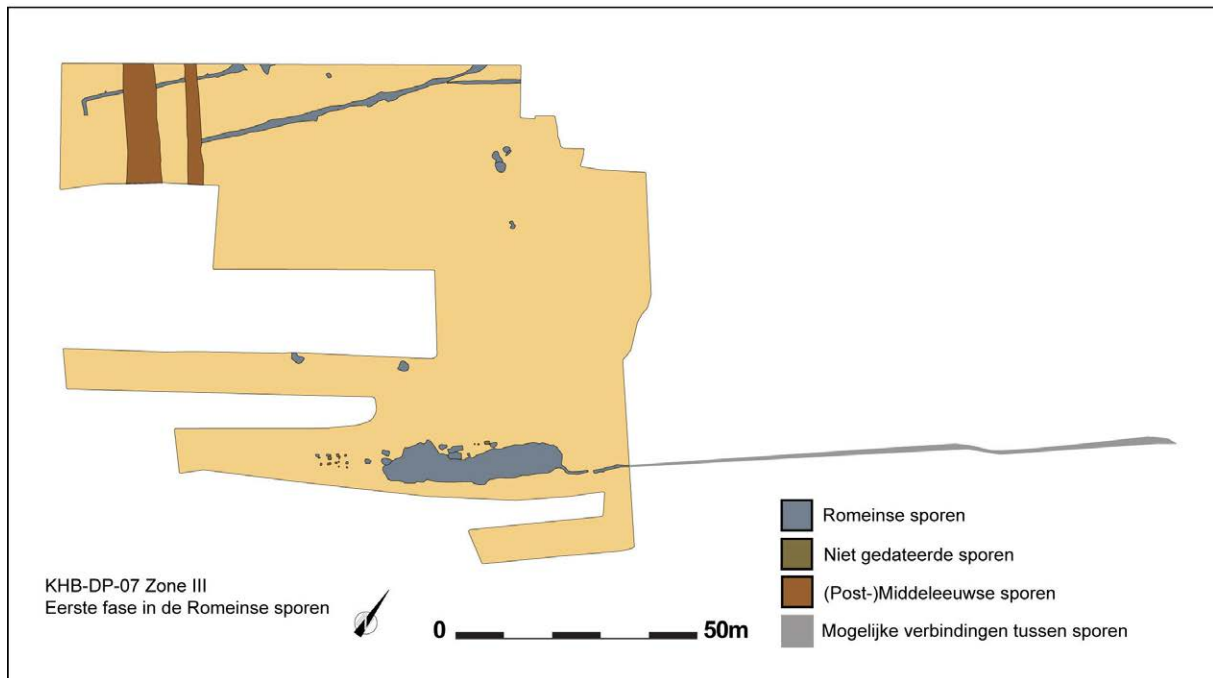

Fig. 107: Plan met eerste Romeinse fase en mogelijk verloop van gracht III-413 in de proefsleuven.

De eerste fase bestaat uit 2 parallel lopende, NO-ZW georiënteerde grachten, III-66 en III-103 (zie fig. 106). De afstand tussen beide bedraagt ongeveer 12 m. III-103 kon 40 m over het terrein gevolgd worden, waarna hij in het westen een hoek maakt van 90° (zie fig. 108). Zijn verdere verloop naar het zuiden was niet meer leesbaar, maar vermoedelijk loopt hij wel door als III-341. Deze gracht is tussen de 20 en 30 cm diep, met een bleke vulling (zie fig. 109).

Fig. 108: Vlakfoto van hoek gracht III-103.

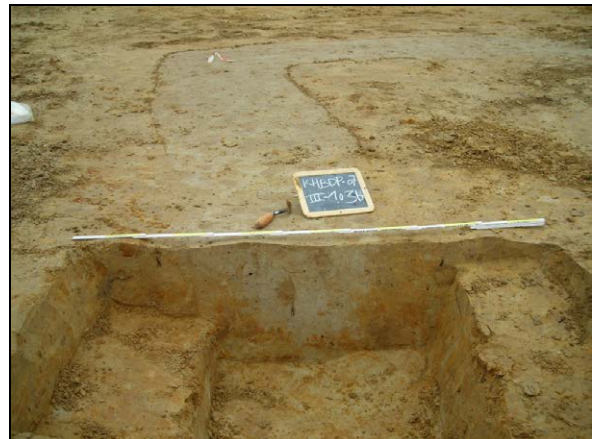

Fig. 109: Coupe op Gracht III-103.

III-66 kon 60 m gevolgd worden, maar wordt mogelijk juist waar ook hij een hoek maakte verstoord door 2 (Post-)Middeleeuwse grachten. Hij was er tot 50 cm diep bewaard, tot 20 cm in het oosten. Ook de vulling is gevarieerd, van erg bleek tot een houtskoolrijke vulling (zie fig. 110 en 111).

Fig. 110: Coupe op gracht III-66.

Fig. 111: Coupe op gracht III-66.

Uit beide grachten werd materiaal gerecupereerd, maar vooral het centrale deel van gracht III-66 leverde erg veel materiaal op, waaronder *terra sigillata* uit Zuid-Gallië, stukken dolia en resten van vuurbokken. Beiden worden op basis van het aardewerk in de Midden-Romeinse periode of de 1ste helft van de 2de eeuw na Chr. geplaatst.

Deze grachten zijn waarschijnlijk te interpreteren als de resten van een dubbel afbakeningssysteem en zouden dus dubbele omheiningsgrachten zijn die misschien een erf afbakenden.

De tweede Romeinse fase bestaat uit enkele parallel lopende grachtjes met een NW-ZO oriëntatie (zie fig. 112).

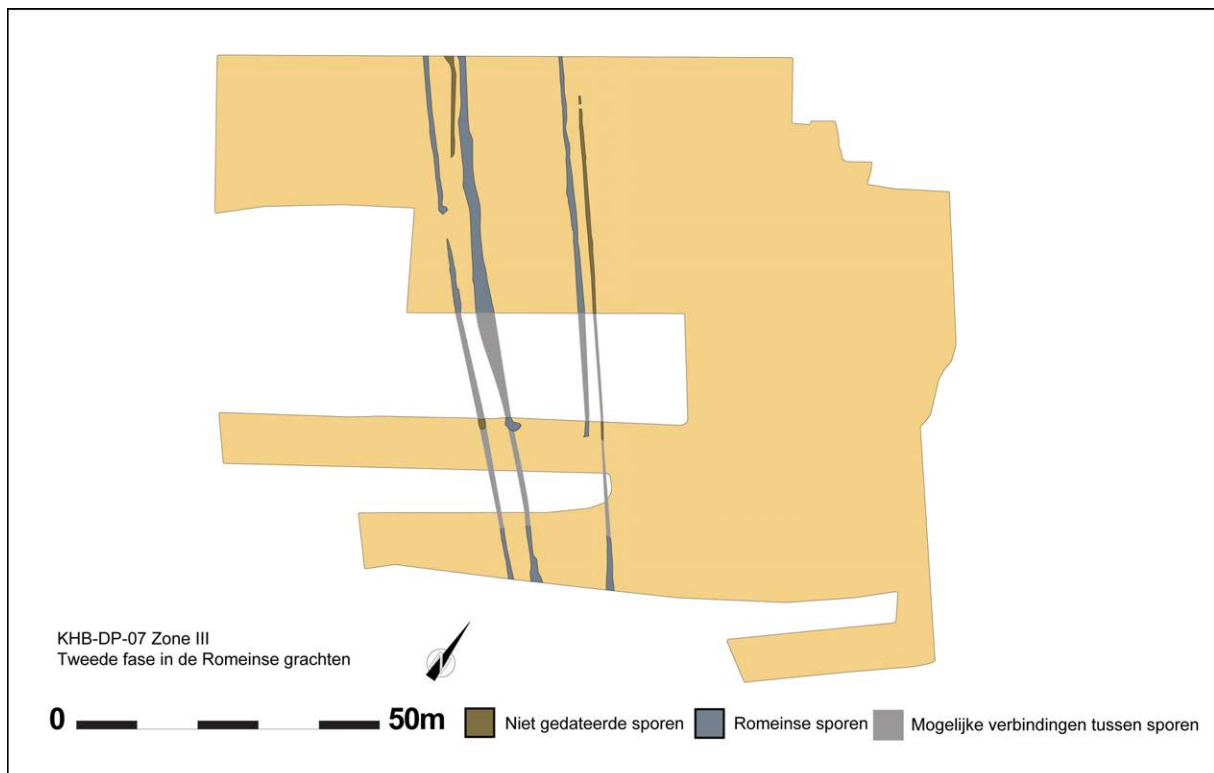

Fig. 112: Plan met tweede Romeinse fase.

Meest westelijk ligt III-60/178/396/332, 5 m verder naar het oosten ligt III-58/395/394/333, met ertussen nog een stuk gracht, III-59. 15 m oostwaarts lopen nog 2 grachten, III-50/336 en III-49/312/363, met tussen beiden in 1,5 m.

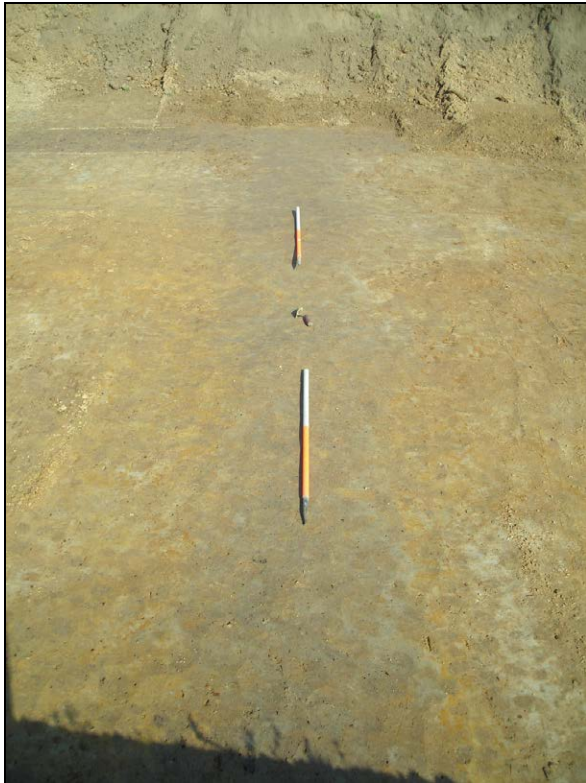

Fig. 113: Vlakfoto van gracht III-60.

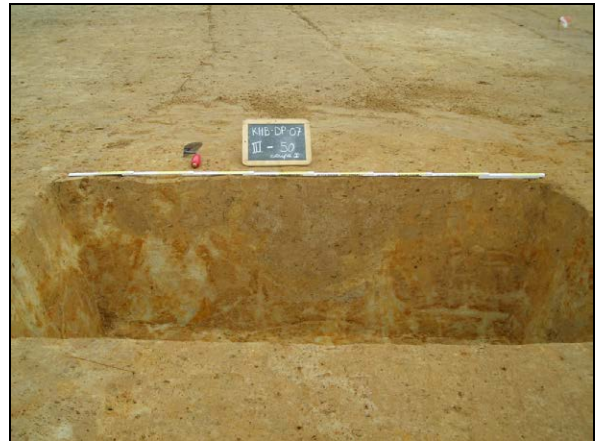

Fig. 114: Coupe op gracht III-50.

Fig. 115: Coupe op gracht III-58.

Fig. 116: Aansluiting van III-49 (rechts) op III-66.

III-60 was plaatselijk ondiep en moeilijk leesbaar, vandaar waarschijnlijk de onderbreking ervan. Waar hij nog wel goed bewaard was, was hij ongeveer 30 cm diep (zie fig. 113).

III-58 is breder dan de voorgaande gracht (tot 2 m breed) en is ook dieper bewaard, tot 50 cm (zie fig. 115). De vulling van beiden is bruinig tot grijsblauw. Het grachtje tussen deze beiden in, III-59/99, is maximum 20 cm diep bewaard, met een bruinige vulling.

15 m verder naar het oosten loopt III-50, hij is ongeveer 1 m breed en 40 tot 20 cm diep, met een bruingrijze tot witgrijze vulling (zie fig. 114). Hij stopt meer naar het zuiden toe, waar hij wordt oversneden door de Middeleeuwse grachten en daarna

niet meer zichtbaar is. III-49 is in het noorden maar 10 cm diep, meer zuidelijker is hij weer 30 à 40 cm diep, met een lichtgrijze vulling (zie fig. 116).

Deze grachten bevatten bijna allemaal wel iets van aardewerk, maar nergens grote hoeveelheden. Ze kunnen daarmee als Romeins worden gedateerd, maar ook niet specifieker dan dat (behalve één stuk dat in de periode 60 - 260 AD geplaatst kon worden). Wel oversnijden ze allemaal duidelijk gracht III-66, een van de grachten van het dubbele omheiningssysteem, zodat kan gesteld worden dat III-66 en 103 ouder zijn.

Wat de functie van deze grachten is, is niet geheel duidelijk. Misschien gaat het om een verlegging van het eerste dubbele systeem? In een latere fase kan de eerste omgrachting in onbruik zijn geraakt, waarna deze op een andere plaats en met een andere oriëntatie is heraangelegd. Misschien waren deze 4 grachten dan gelijktijdig in gebruik, ofwel is er nog een derde fase, en werden de grachten 15 m verder nogmaals verlegd, ditmaal met dezelfde oriëntatie. Of deze hypothese juist is kan niet worden bewezen aan de hand van het aardewerk.

Een andere mogelijkheid is dat de 2 meest westelijke grachten samen de afwateringsgrachten van een landweg vormen.

Iets problematischer is de gracht III-28/504/352. Zijn oriëntatie is identiek aan de voorgaande, ook NW-ZO, en bovendien zit er, net als tussen de 2 paar dubbele grachten (III-60, III-58, III-50 en III-49), ook 15 m tussen III-28/504/352 en III-49/312/363.

Deze gracht ontdebelt in het noorden (zie fig. 117 en 118).

Fig. 117: Ontdubbeling gracht III-28.

Fig. 118: Coupe op III-28 ter hoogte van ontdubbeling.

Enkel de oostelijke gracht van de 2 loopt daarna verder door. De vulling is ook veel donkerder bruin en hij is breder en dieper (tot 60 cm) dan de andere grachten (zie fig. 119). In deze gracht zat zowel Romeins als Middeleeuws aardewerk. Mogelijk is dit Romeins materiaal intrusief, onder andere doordat hij de Romeinse poel (waarover hieronder meer) oversnijdt in het zuiden (zie fig. 120), die toen dus al dicht moet gelegen hebben, en moet eerder naar de Middeleeuwse datering gekeken worden. De vulling is bovendien donkerder en dieper bewaard dan de andere Romeinse grachten.

Hierover valt echter geen uitsluitsel te geven.

Fig. 119: Coupe op III-504.

Fig. 120: Coupe met III-28 die poel oversnijdt.

Tenslotte moeten nog 2 grachten vermeld worden. In de noordoostelijke hoek loopt een NO-ZW georiënteerd gracht, III-2, recht op bovenvermelde gracht III-28 én op III-66 (van de eerste dubbele omgrachting) toe, waarna hij niet meer zichtbaar is. In coupe wordt hij waarschijnlijk oversneden door III-28. Misschien liep hij samen met III-66, deze 2 hebben alleszins hun Midden-Romeinse datering gemeen. Deze gracht is ondiep bewaard, tot 10 cm.

Fig. 121: Vlakfoto van gracht III-66 (links) en III-2 (rechts) die op elkaar en III-28 toelopen.

Hij loopt parallel met een gracht in de zuidoostelijke hoek van het terrein, III-326/413. Deze laatste loopt uit in een poel, en vertoont een onderbreking van 1 m die misschien een doorgang is (zie fig. 122 en fig. 123).

Deze gracht is niet zo diep, 20 cm bij de aansluiting met de poel, en 10 cm na de onderbreking (zie fig. 124 en 125).

Samen maken deze grachten waarschijnlijk ook deel uit van een omheiningssysteem. Bovendien loopt III-326-413 nog meer dan 100 m door in de proefsleuven, wat erop wijst dat de site zich mogelijk meer naar het oosten uitstreckte (zie fig. 107).

Fig. 122: Vlakfoto met onderbreking III-326/413. Fig. 123: Aansluiting III-326 en poel.

Fig. 124: Coupe op gracht III-413.

Fig. 125: Coupe op onderbreking III-413.

In associatie met deze grachten zijn nog andere sporen opgegraven.

In het zuiden van het terrein ligt een langgerekte donkere vlek van ongeveer 37 op 7 m, III-319. Waarschijnlijk is dit een poel (zie fig. 126 en 127).

Fig. 126: Vlakfoto van III-319.

Fig. 127: Vlakfoto van III-319 met aansluiting gracht III-326.

3 coupes werden in de breedte gezet met de kraan (zie fig. 128 en 129). De meest westelijke coupe (vlak ten oosten van de gracht III-352) ging ongeveer 2 m diep. De coupe in het midden was minder diep, 1,10 m ongeveer. Aan het oostelijke uiteinde ging de poel tot ongeveer 2,20 m diep.

Fig. 128: Coupe op III-319.

Fig. 129: Coupe op III-319.

Het spoor vertoont een duidelijke gelaagdheid. Helemaal onderaan zit een pakket lichtblauwe en groenige klei, daarboven een erg donkere laag met wat houtskoolbrokjes en een weinig aardewerk. Daarop volgt een laag van versmeten moederbodem en bovenaan zit een donkergrijs pakket dat vrij houtskoolrijk is en veel aardewerk bevat. Het kleipakket duidt op zich waarschijnlijk enkel op het feit dat hier lange tijd water heeft gestaan. De daarbovenop liggende donkere laag wijst

eventueel op het geleidelijkaan dichtslippen van de poel. De bovenste pakketten met versmeten moederbodem en aardewerk kunnen te maken hebben met het instorten of intentioneel dichtgooien van de poel op een later moment.

Uit deze poel werd wat aardewerk naar boven gehaald. Zo zat er onder andere een gestempeld stuk *terra sigillata* in. Daarnaast werden ook enkele bewerkte steenblokken, dakpanfragmenten, *terra nigra*, gevernist aardewerk uit de buurt van Keulen, fragmenten van kruikwaar en kruikamforen, dolia, wrijfschaal, en zeepwaar uit Bavay gevonden, naast handgemaakt lokaal aardewerk.

Door al dit materiaal kon de context gemakkelijk gedateerd worden in de eerste helft van de 2de eeuw, Midden-Romeins dus.

Er bestaat weinig twijfel over dat dit een poel is. Op veel landelijke Romeinse sites komen dergelijke poelen voor. Ze zouden onder andere gediend hebben als drenkplaats voor het vee.

Dit spoor wordt oversneden door 2 Middeleeuwse grachten.

Op enkele meters ten noorden van de poel lag een waterput, III-309 (zie fig. 130). Hij manifesteerde zich op het terrein als een kleine ronde vlek (zie fig. 131). Door zijn geringe afmetingen in het vlak deed hij niet meteen aan een waterput denken.

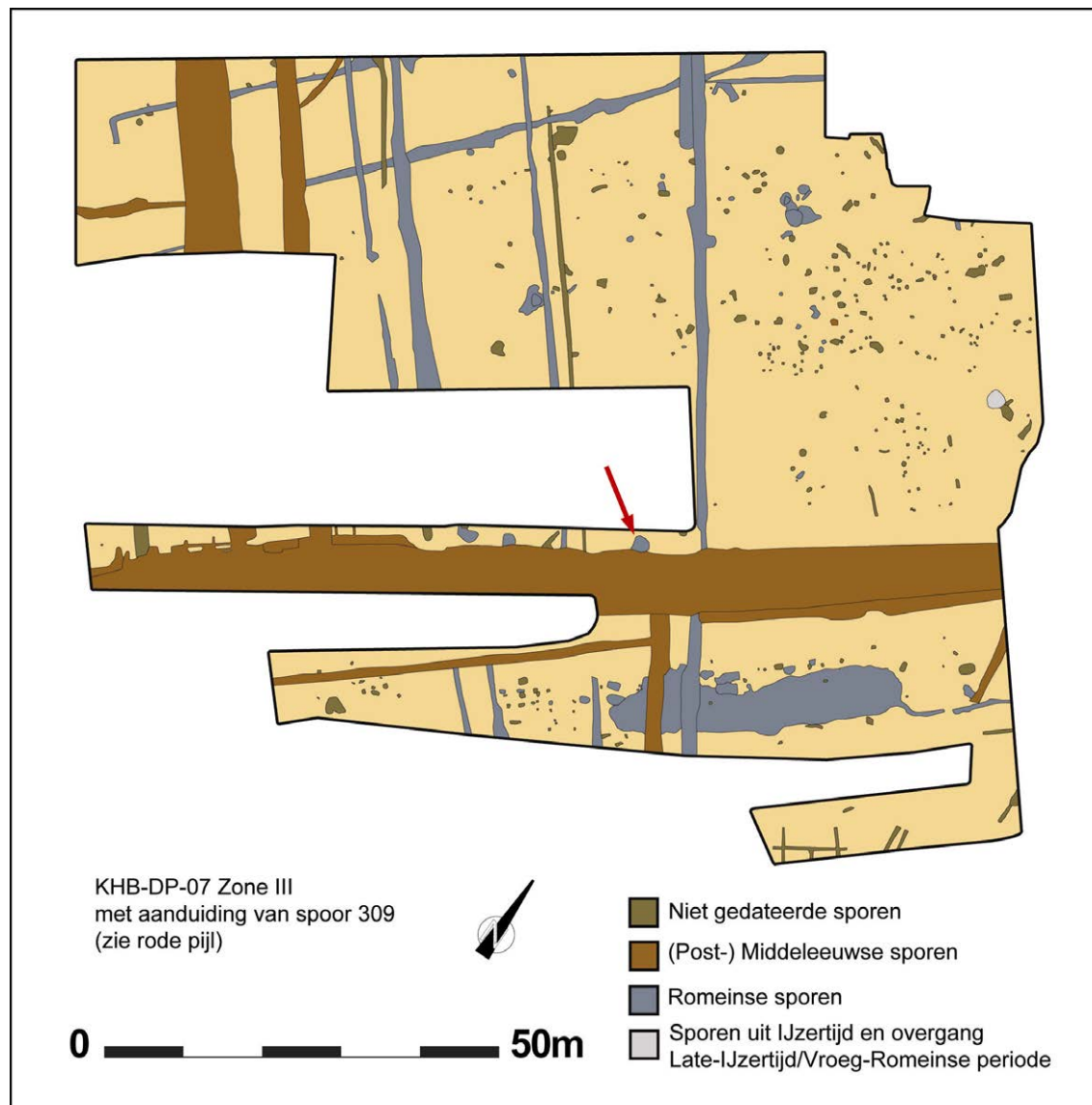

Fig. 130: Plan zone III met locatie waterput III-309.

Fig. 131: Vlakfoto van waterput.

Fig. 132: Coupe op waterput.

Het opgraven van deze structuur vereiste een geheel andere aanpak dan de overige sporen op de site. Eerst en vooral moest er door de grote diepte met een kraan gewerkt worden, en door het ontbreken van bemaling om het grondwaterpeil laag te houden, moest ook snel en weinig nauwkeurig gewerkt worden.

Eerst werd de helft van het spoor er uitgehaald, tot op het eerste hout, dat ongeveer 1,30 m diep zat (zie fig. 132). De aanlegtrechter was duidelijk te herkennen, met een bruinigrijze vulling, en de blauwgrijze vulling van de waterput zelf was ook goed zichtbaar. Daarna werd alles weer vlak gezet en werd het hout zorgvuldig blootgelegd. Tenslotte werd weer verdiept, deze keer langs de buitenkant van de waterput, langs het hout dus. De kraan kon slechts beperkt verdiepen, door zijn arm bereik, dus helemaal zeker is het niet of het einde effectief bereikt was. Uiteindelijk werd tot op 4,90 m onder het vlak verdiept. De houten constructie zelf was nog over 3,60 m bewaard (of 6 rijen horizontale planken).

Fig. 133: Eerste hout van de waterput.

Fig. 134: Waterput.

Deze waterput was nog erg goed bewaard. De constructie bestond uit 4 verticaal in de grond geplaatste lange hoekpalen, met ertegen horizontale planken, dit alles met elkaar verbonden door nagels. De horizontale planken zijn zeer uniform, ze zijn allemaal 60 cm breed, 1,22 m lang en 5 cm dik (zie fig. 135). De verticale hoekpalen zijn niet volledig bewaard, maar de grootste meet 4,50 m lang en is ongeveer 30 cm dik (zie fig. 136). Bijna alle planken werden gerecupereerd en gecontroleerd op timmermansmerken en een aantal werd bewaard voor later dendrochronologisch onderzoek.

Fig. 135: Horizontale plank van waterput.

Fig. 136: Hoekpaal van de waterput.

Een deel van de vulling werd uit de waterput gehaald en onderzocht op aardewerk. Zo werd onder andere een volledig potje gevonden, een bijna volledig exemplaar met kamstrepen en een gat onderaan (soort bloempot), en een grote voorraadpot, naast meer gefragmenteerde resten, zoals grote dakpanfragmenten (enkele met sporen van secundaire verbranding erop), grote bewerkte steenblokken, enkele fragmentjes *terra sigillata*, stukken kruikwaar, wrijfschaal, en dolium, en ook nog gedraaid en handgevormd aardewerk. Op basis van het aardewerk kon de waterput gedateerd worden in de 2de eeuw.

Een andere categorie sporen zijn de paalsporen en enkele kuilsporen.

Deze concentreren zich in twee zones, enerzijds in het noordoosten van het opgravingsvlak, anderzijds ten noorden en westen van de poel.

Eerst en vooral richten we onze aandacht op de zone rond de poel.

Net ten westen van de poel liggen een aantal paalsporen bij elkaar. In deze cluster kan de plattegrond van een gebouwtje herkend worden, van ongeveer 6 m op 3 m (zie fig. 137). Er zijn twee lijnen van paalsporen herkenbaar, III-393, 392, 388, 389, 386, 384, 377, 407, 390, 382, 383, 376, 381 en 375 (zie fig. 138 en 139).

Door de kleine afmetingen valt het gebouwtje misschien te zien als een schuurtje of stalletje. In enkele van de paalsporen zat aardewerk met een Midden-Romeinse datering.

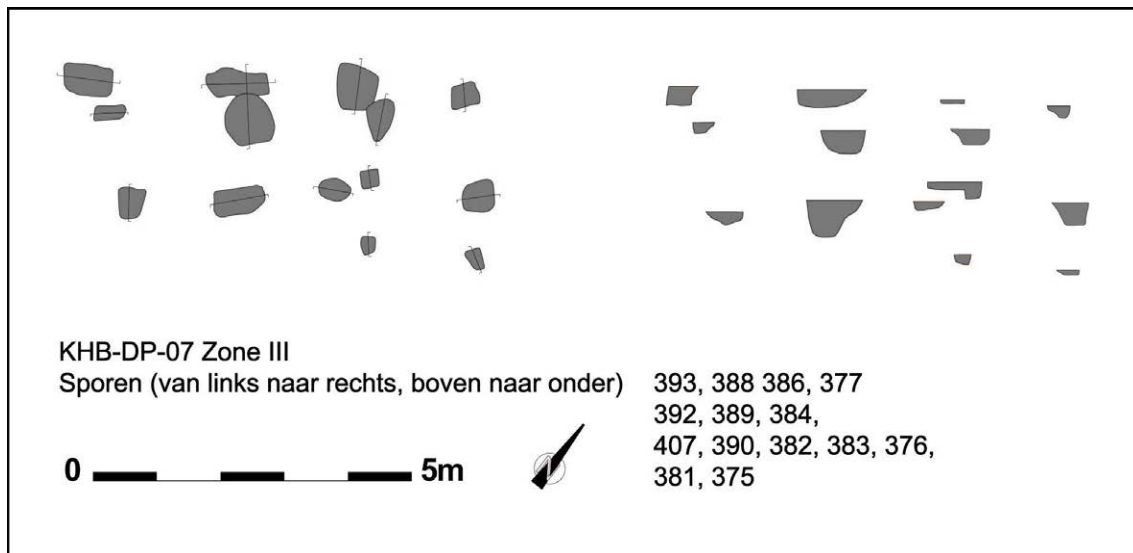

Fig. 137: Vlak en coupe plannen.

Fig. 138: Coupe op III-376.

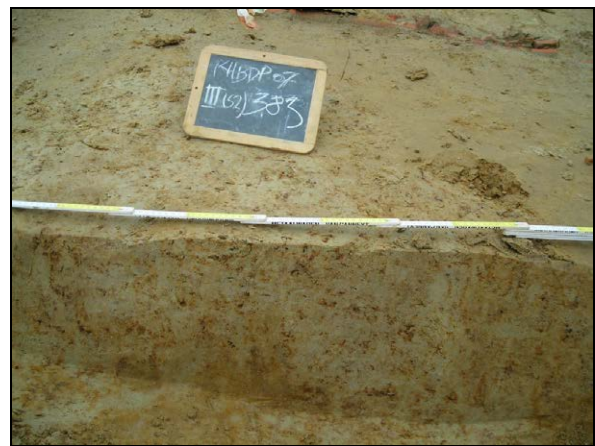

Fig. 139: Coupe op III-383.

Opvallend op dezelfde lijn als het gebouwtje liggen nog enkele sporen verspreid langs de noordelijke en noordwestelijke rand van de poel. Bovendien zijn deze sporen bijna allemaal kuilen.

III-362 is een brede kuil van ongeveer 30 cm diep met een bleke vulling en bovenaan verbrand materiaal (zie ig. 140). III-358 is een kuil met een grijze vulling en stukjes houtskool erin (zie fig. 141), III-359 is een 80 cm diepe kuil met een bleke vulling.

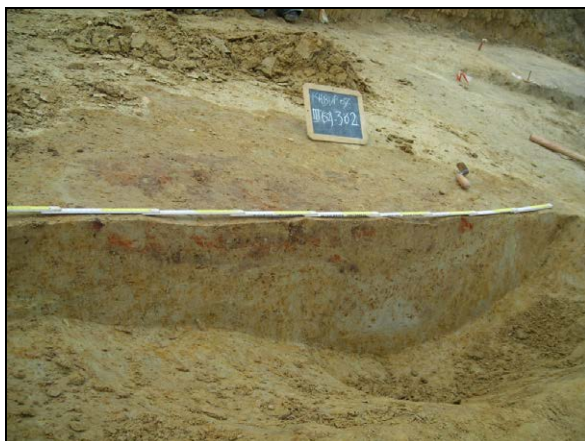

Fig. 140: Coupe op spoor III-362.

Fig. 141: Coupe op spoor III-358.

Meer naar het oosten liggen nog 3 kuilen bij elkaar. III-347 is 20 cm diep met een bleke vulling en plaatselijk vrij veel houtskool. III-345 en III-346 liggen vlak naast elkaar (345 oversnijdt de andere). III-345 heeft een bleke grijze vulling, met zeer rechte wanden en een rechte bodem en is ongeveer 30 cm diep (zie fig. 142). III-346 gaat tot 60 cm diep en vertoont een duidelijke gelaagdheid, met bovenaan een grijze vulling met houtskool, dan een houtskoolband met veel aardewerk erin, een dun laagje moederbodem, en dan een witgrijze, blauwige vulling. Ook de bodem van deze kuil is zeer recht afgelijnd (zie fig. 143).

Fig. 142: Vlakfoto spoor III-345.

Fig. 143: Coupe op spoor III-346.

Nog meer oostwaarts tenslotte bevinden zich nog 2 iets kleinere kuilen (III-315 en III-316) en 2 paalsporen, (III-313 en III-314).

In een aantal van deze kuilen zat veel aardewerk, waarbij de meeste in de Midden-Romeinse periode geplaatst kunnen worden. Alleen het aardewerk uit de kuil III-347 dateert uit de eerste eeuw en zou daarmee dus ouder zijn (vermoedelijk is het wel gelijktijdig met de sporen uit de buurt, die nogal ruim gedateerd werden, III-345 is 70 tot begin 2de eeuw, en 346 is 1ste tot 2de eeuw).

Mogelijk zijn al deze kuilen een soort voorraadkuilen, en zouden ze kunnen dienen om voedsel voor het vee op te slaan.

Een veel grotere concentratie aan paalsporen ligt in het noordoosten van het opgravingsterrein. Daar zijn zoveel paalsporen die kriskras door elkaar liggen dat het zeer moeilijk is om er plattegronden uit te halen. Enkele vermoedelijke verbanden konden er wel uitgehaald worden.

Het duidelijkst zijn een aantal paalsporen die ten noorden van gracht III-310 liggen en iets geïsoleerd zijn ten opzichte van de meest dense concentratie van paalsporen (zie fig. 144).

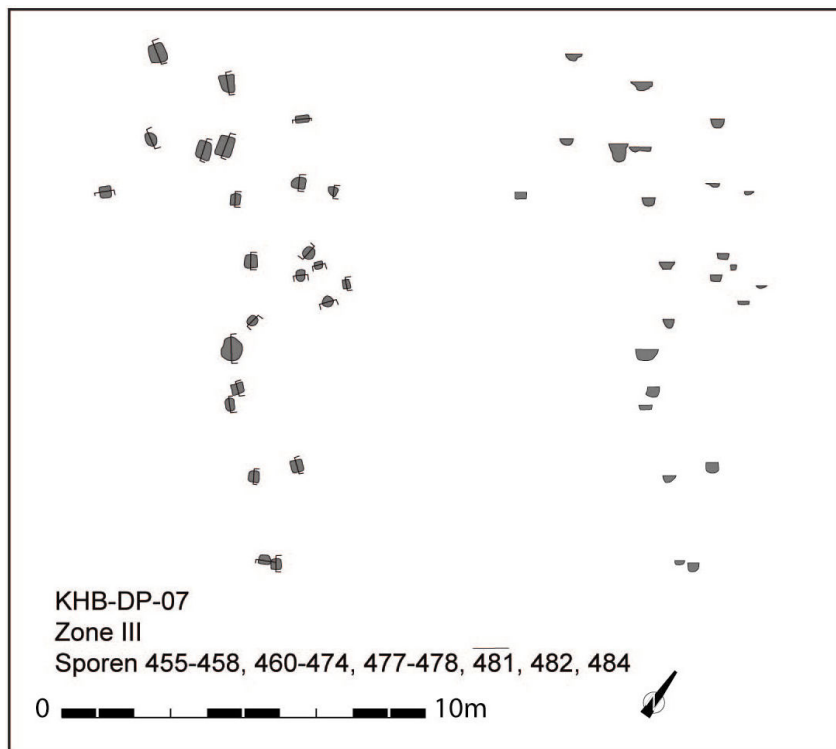

Fig. 144: Vlak en coupe plannen van mogelijke structuur.

In deze sporen is een NW-ZO georiënteerde lijn van ongeveer 13 m waar te nemen met paalsporen III-478, 477, 481, 474, 472, 473, 471, 461, 462, 463, 464, 468 en 465 (zie fig. 145 en 146). Deze centrale palenrij bevat de diepste paalsporen (gemiddeld 20-30 cm diep bewaard, maar één exemplaar is nog 50 cm diep) en in de lijn is ook zichtbaar dat soms een minder diep paalspoor vlak naast een dieper exemplaar ligt. Mogelijk is deze lijn de rij nokstaanders (die dieper zitten dan de wandpalen) van een gebouw, en zijn de (lichtere) wandpalen niet meer allemaal bewaard. De hoop paalsporen ((III-467, 482, 484, 466, 470, 469, 455, 456, 457, 458 en 460) die errond liggen maken dan ook mogelijk deel uit van de structuur. De grootste concentratie van paalsporen ligt bovendien rond het noordwestelijke uiteinde, misschien was hier iets van versteviging aanwezig.

Geen enkel van deze sporen bevatte aardewerk. Een datering kon dus niet worden bekomen. Door de vulling die sterk lijkt op alle andere Romeinse sporen van de site (lichtblauwig grijs) en door de oriëntatie van het gebouw die gelijk loopt met enkele van de Romeinse grachten, kunnen we wel vermoeden dat dit gebouw ook als Romeins beschouwd mag worden.

Fig. 145: Coupe op paalspoor III-464.

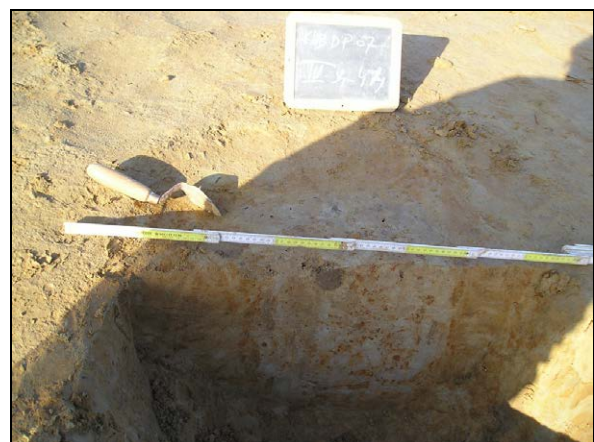

Fig. 146: Coupe op paalspoor III-474.

Voor de rest van de concentratie paalsporen wordt het wegens de grote densiteit een stuk moeilijker om hypothetische gebouwplattegronden voor te stellen.

Niettemin kan nog 1 mogelijke structuur voorgesteld worden (zie fig. 147). In het midden van de concentratie liggen 4 diepe grote paalkuilen in een vierkant verband, allen 36 tot 40 cm diep, en met een zeer gelijkaardig uitzicht (III-153, 147, 149 en 155). Mogelijk vormen deze samen een 4-postenspieker van 3,5 op 3,5 m. Ook hiervoor is geen datering voorhanden wegens de afwezigheid van aardewerk.

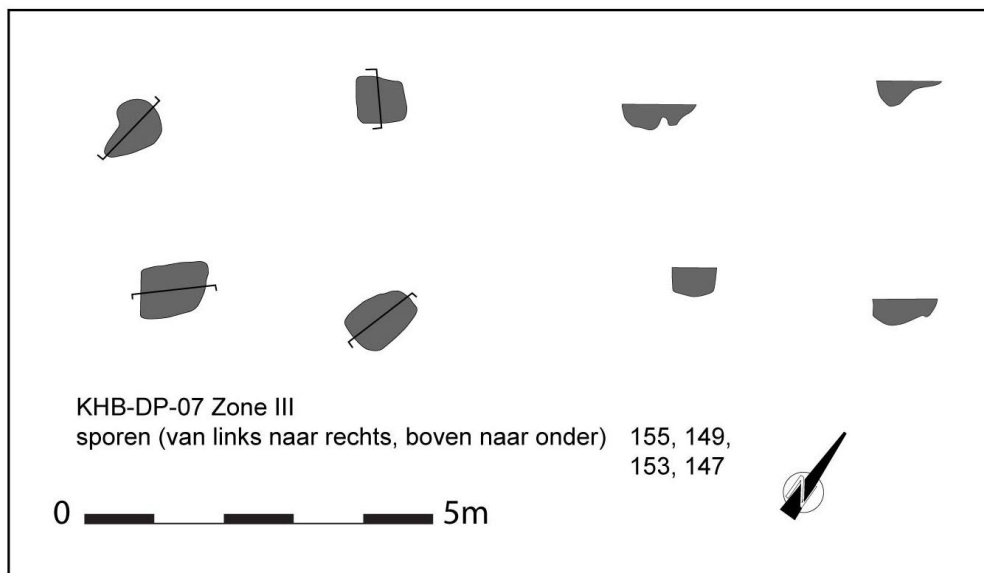

Fig. 147: Vlak en coupeplannen van mogelijke spieker.

Hoewel deze concentraties hoofdzakelijk paalsporen betreffen, liggen er ook nog een aantal andere sporen in. Ten noordwesten, juist buiten de grootste concentratie paalsporen, ligt een kuil, III-21. Deze is ongeveer 20 cm diep, en was onderaan afgelijnd met een dikke houtskoolrijke band (zie fig. 148). III-21 leverde een Midden-Romeinse datering op.

Een kleinere kuil, juist ten noorden ervan, III-17, bevatte eveneens veel verbrand materiaal en een dikke laag houtskool (zie fig. 149). Het aardewerk uit dit spoor zou 1ste of 2de eeuws kunnen zijn.

Fig. 148: Coupe op spoor III-21.

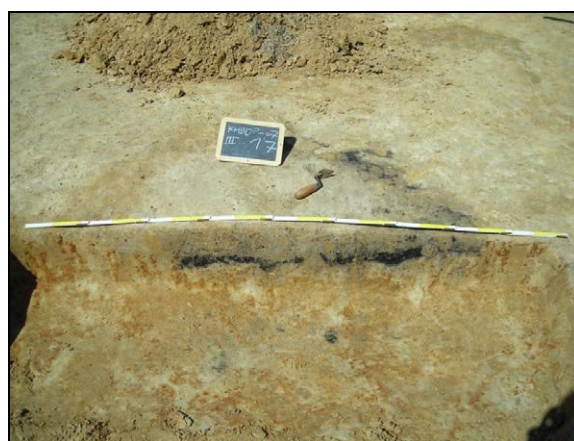

Fig. 149: Coupe op spoor III-17.

Vlak naast gracht III-50 ligt, een beetje geïsoleerd, een groot spoor, namelijk III-172 (zie fig. 150). Het bestond uit een donkere houtskoolrijke kern (met een doorsnede

van ongeveer 1,30 m), en daar rond een lichter grijze vulling. De kern zat tot 50 cm diep, en het spoor bevatte Romeins aardewerk.

Fig. 150: Vlakfoto van spoor III-172.

Misschien hebben deze sporen een haard gerelateerd functie gehad. Het zou dan niet meteen een in situ haard betreffen, daar er geen verbranding van de grond zelf zichtbaar is, maar misschien hebben we hier te maken met haardafval.

5. 5. 4. (Post-)Middeleeuwse sporen

Na de (Midden-) Romeinse occupatie zijn er geen sporen meer van bewoning of van landgebruik, tot in de Late-Middeleeuwen (zie fig. 151).

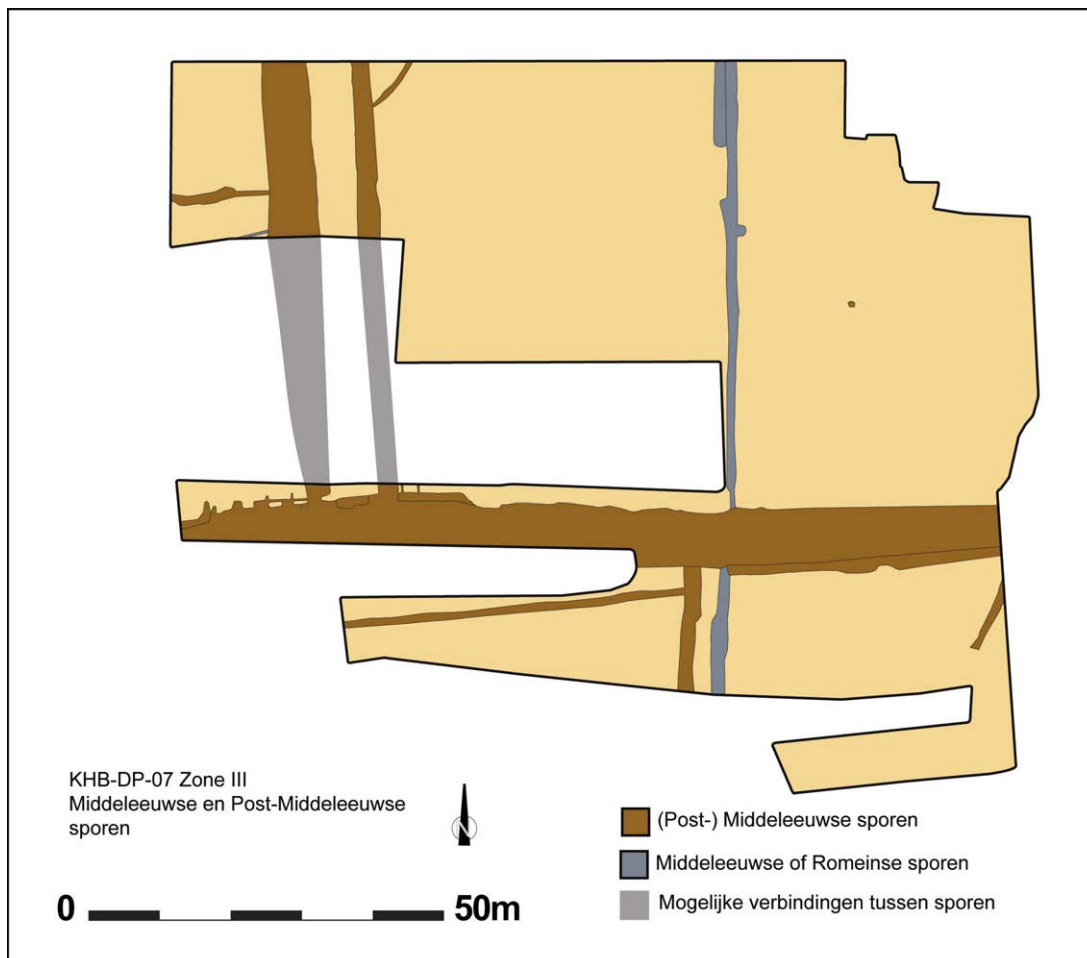

Fig. 151: Detailplan met Middeleeuwse en Post-Middeleeuwse sporen.

In het westen van het opengelegde vlak en dwars door het midden ervan lopen enkele brede en minder brede grachten.

2 brede NW-ZO georiënteerd grachten lopen in het westen over het terrein, III-61 en III-62, en sluiten haaks aan op een nog bredere NO-ZW lopende gracht, III-310.

III-61 en 62 werden beiden met de kraan gecoupeerd, en lopen ongeveer 2 m diep, waarbij III-62 onderaan een dikke laag hout vertoonde. In de coupes met hun aansluiting op III-310 vertonen de grachten dezelfde vulling en is er geen sprake van oversnijdingen. III-310 werd evenwel niet gecoupeerd omdat op het terrein verkeerdelijk werd gedacht dat dit spoor van zeer recente oorsprong was.

III-61 en 310 bevatten aardewerk waardoor ze ruwweg in de Middeleeuwen kunnen worden gedateerd. Het aardewerk in III-62 wijst op een Post-Middeleeuwse datering, daar hij ook 18de eeuws materiaal bevatte.

Min of meer parallel met III-310 loopt (zuidelijker) een tweede NO-ZW gracht, III-397/445. Hij is ongeveer 30 cm diep, met een bruinige vulling (zie fig. 152 en 153). Hij bevatte Laat-Middeleeuws materiaal maar kan qua datering nog doorlopen tot in de Post-Middeleeuwen.

Fig. 152: Vlakfoto van III-397/445.

Fig. 153: Coupe op III-397/445.

In het oosten loopt hij haaks in op III-349. Deze 2 grachten lijken gelijktijdig te zijn. Het Romeins materiaal dat in deze gracht werd aangetroffen is waarschijnlijk intrusief materiaal afkomstig van het vergraven van de poel.

Tenslotte zijn er nog enkele kleinere grachten. III-63 bevindt zich in het westen van het terrein en loopt dwars op gracht III-62, door de welke hij oversneden wordt (zie fig. 154). Deze gracht bevatte erg veel aardewerk, maar ook bot en metaal. Plaatselijk was deze gracht nog diep bewaard, in het midden tot bijna 60 cm diep (zie fig. 155). Ook deze gracht is Laat-Middeleeuws. De zeer grote hoeveelheid aardewerk, dat typologische erg uniform is (er zitten veel randen tussen), wijst misschien op afval van een pottenbakkersoven.

Fig. 154: Vlakfoto van III-63.

Fig. 155: Coupe op III-63.

Een stukje gracht in het zuidoosten van het terrein, III-330, kent eveneens eenzelfde datering maar kan nog doorlopen tot in de Post-Middeleeuwen (zie fig. 156). Hij was zeer ondiep in coupe, iets van 10 cm, en bevatte onder meer een stukje pijp (zie fig. 157).

Fig. 156: Vlakfoto van III-156.

Fig. 157: Coupe op III-157.

Ook gracht III-64, een soort uitloper van III-61 in het noorden kent een Middeleeuwse datering. III-64 lijkt hierbij oversneden te zijn door de bredere gracht.

Er zijn zeker 2 fases te herkennen in al deze grachten. Eerst zijn er enkele Laat-Middeleeuwse grachten, waaronder III-310 en 61, en de andere grachten met eenzelfde datering. In de Post-Middeleeuwen werd naast III-61 een andere gracht gegraven, III-62, terwijl ook III-310 nog in gebruik was.

5. 5. 5. Synthèse en vergelijking andere sites

Het oudste aangetroffen spoor dateert uit de IJzertijd. Het is waarschijnlijk samen met kuil II-67 het oudste spoor van de gehele opgraving.

Het merendeel van de andere sporen dateert in de Romeinse periode. Er is een duidelijke samenhang van sporen die meer specifiek in de Midden-Romeinse periode te plaatsen vallen.

Een dubbel grachtensysteem, III-103, III-66 en III-341, loopt in NO-ZW richting en maakt een hoek (in het westen van het terrein) en loopt dan verder in NW-ZO richting. Mogelijk gelijktijdig zijn 2 NO-ZW georiënteerde grachten, hoewel hun oriëntatie niet helemaal identiek is. De ene in de noordelijke hoek van het terrein, III-2, de andere in het zuiden van het terrein, III-326/413. Deze laatste kan in de proefsleuven nog een 100 m gevolgd worden naar het oosten, wat doet vermoeden dat de site zich nog veel verder oostelijk uitstreckte. Deze grachten lijken allemaal samen een gebied af te bakenen. Daarbinnen en in de periferie ervan werden nog diverse andere sporen aangetroffen. Zo loopt gracht III-326/413 bovendien uit op de grote poel, III-319. De onderbreking van deze gracht is vermoedelijk een ingang van de site. Aan de noordelijke rand van de poel en in het westen liggen verschillende grote kuilen, die mogelijk opslag/voorraadkuilen waren. Bovendien ligt in het westen op dezelfde lijn een plattegrond van een klein gebouwtje.

Ten noorden van de poel van de paalsporen werd ook een Romeinse waterput gevonden.

In wat op een tweede fase lijkt zijn een aantal NW-ZO lopende grachten (per twee) dwars over III-66 en III-103 aangelegd. Al deze grachten konden echter niet preciezer dan Romeins gedateerd worden. Hoe ze zich in tijd verhouden tot de vorige fase is niet uit te maken.

Centraal in het vlak, en waarschijnlijk binnen de zone omheind door de grachten, liggen enkele clusters van paalsporen. Daarin kunnen slechts 2 structuren herkend worden. Een gebouwtje met een NW-ZO oriëntering en een mogelijk 4-postenspiekertje. Ertussen lagen ook nog enkele kuilen met erg veel verbrand materiaal. Al deze sporen liggen binnen het omheinde areaal, maar kunnen niet met 100% zekerheid aan 1 van de 2 fases gekoppeld worden.

Deze sporen zijn hoogst waarschijnlijk de resten van een Romeinse landelijke nederzetting en zijn bijhorende landbouwactiviteiten.

De site lijkt mooi gestructureerd te zijn, met dubbele grachten als omheining in het noorden en het westen, en 2 parallel NO-ZW lopende grachten in het noorden en het zuiden van het terrein. In deze zuidelijke gracht lijkt zich ook de ingang van het erf te bevinden, met ernaast een poel, een hoop kuilen en een gebouwtje. Centraal in het vlak, binnen de omheining zagezegd, liggen clusters paalsporen die resten van bewoning of landbouwactiviteiten kunnen zijn, waaraan ook de waterput moeten gelinkt worden.

Vermoedelijk werd hier het westelijke deel van de nederzetting gevonden en spreidde de rest van de site zich meer naar het oosten uit.

Hoewel dit maar een hypothese is, kan misschien de link gelegd worden met de Vroeg-Romeinse landweg, die vermoedelijk enkele 100 meters ten zuiden van de site doorloopt. Enkele elementen van de site, zoals de dubbele gracht uit de eerste fase, kennen een vermoedelijk gelijkaardige oriëntering.

De structuur, de sporen en de lay-out van de site valt ook te herkennen in andere opgravingen van Romeinse nederzettingen.

Dichtbij huis werd vorig jaar de opgraving te Menen-Kortewaagstraat afgerond (Dhaeze & Verbrugge 2007). De daar aangetroffen sporen bestaan uit een landweg, twee erven georiënteerd op de weg en een klein grafveld. Er zijn twee fases in de occupatie, een 1ste fase in het midden van de 1ste eeuw, een 2de fase tijdens de 2de eeuw. Een erf werd aan minstens drie zijden omzoomd door omheiningsgrachten, die grotendeels bestond uit een dubbele gracht. Binnenin lagen een aantal structuren, waterputten, een waterkuil en kuilsporen. Een tweede erf werd omgeven door omheininggrachten die een rechthoekig areaal afbakenden van ongeveer 40 op 68 m. Ook hier bestond de omheining deels uit dubbele grachten. Binnen lagen tenminste twee gebouwen, een poel, enkele kuilen, een waterput en een bijgebouw voor artisanale activiteit. De sites vertoonden overeenkomsten in die zin dat ook hier hele clusters paalsporen aanwezig waren die niet konden worden toegewezen aan gebouwen, en ook hier waren de sporen zeer bleek en moeilijk leesbaar.

Op de site Brugge-Refuge (Hollevoet & Hillewaert 2002) werd een omgrachte nederzetting van ongeveer 1 ha met een grafveldje opgegraven. De oudste Romeinse bewoning bestond uit een gebouw van 19 op 4 m, enkele bijgebouwen en één greppel. In de tweede fase een erf dat langs alle kanten omgracht was met binnenin enkele gebouwen, 4 waterputten en enkele poelen. Sommige grachten sloten ook aan op de poel, en bij die poel waren sporen van trampling door het vee.

In Oost-Vlaanderen op het Kluizendok project wordt momenteel een grootschalig onderzoek uitgevoerd (De Clercq et al. 2007, www.Kluizendok.ugent.be) Een van de sites is Zandeken en is over 4 ha onderzocht. Ze bestaat uit een complex netwerk van grachten en greppels die daarmee zones van variabele grootte omgaven en waarvan sommige gebouwen bevatten. Centraal lag een grote *enclosure*, een erf van 1,85 ha, in het westen begrensd door grachten die plaatselijk een aaneengesloten zone vormden, mogelijk als drinkplaats voor het vee. 4 grote gebouwen werden aangetroffen, steeds in de nabijheid van een gracht. Daarnaast leverde de site ook bijgebouwen, waterputten en waterkuilen op.

Tenslotte kan ook nog het onderzoek in Noord-Frankrijk naar de Romeinse landelijke occupatie over een veel grotere regio (Quérel 2007) vermeld worden. Daaruit is gebleken dat het toenmalige landschap een erg open landschap was, met geïsoleerde landelijke nederzettingen (deze zijn *enclosures*, omgracht) en doorkruist door enkele wegen. Al meer dan 500 ha werden zo onderzocht.

Er zijn enkele steeds terugkerende patronen waar te nemen in al deze sites. Grachten (die een begrenzend en ook een drainerende functie hebben) en zandwegen spelen een belangrijke rol in de interne organisatie van een site. Binnen de omheiningen liggen gebouwen en bijgebouwen (vaak nabij, parallel, of haaks op de omheining), waarnaast ook waterputten (meestal dicht bij bewoning), poelen, kuilen, spiekers etc aanwezig zijn. De nederzettingen zijn vaak hoogstens enkele ha groot, en vertegenwoordigen waarschijnlijk één clan of familie. Men gaat (in Oost-Vlaanderen dan toch) bij voorkeur op een verhevenheid gaan wonen, in de nabijheid van water of een natte depressie (De Clercq 2000).

Deze site sluit in die zin aan bij voorgaande opgegraven sites. Jammer genoeg strekte ze zich waarschijnlijk meer uit naar het oosten, zodat nu slechts een deeltje van de nederzetting onderzocht is geworden. Een gemiste kans dus.

Hoewel dergelijke sites reeds opgegraven zijn, was er een hiaat in de kennis van Zuid-West Vlaanderen. Samen met de vorig jaar opgegraven site te Menen kon dit nu een beetje opgehelderd worden. De resultaten van de opgravingen te Menen en de hier besproken opgraving sluiten sterk op elkaar aan. Op hun beurt vallen de resultaten het beste te vergelijken met de Noord-Franse voorbeelden.

Na de Romeinse bewoning zijn er geen resten meer van bewoning, tot in de Late-Middeleeuwen.

Over de (Post-)Middeleeuwse occupatie kunnen we kort zijn. Het betreft in hoofdzaak grachten. Waarschijnlijk had dit iets te maken met landbouwgerelateerde activiteiten. Vermoedelijk loopt het gebruik van deze grachten door tot in de 18de eeuw.

6. Chronologisch overzicht

Late-IJzertijd (500/450 v. Chr. tot 58 v. Chr.)

Over het gehele terrein werden 2 sporen aangetroffen die in de Late-IJzertijd dateren, en meer bepaald de overgang van Vroeg-La Tène naar Laat-La Tène. Sporen III-448 en II-67 zijn beiden kuilen. Daarbij zijn ze de oudste met zekerheid vastgestelde sporen op de gehele site.

Overgang Late-IJzertijd/ Vroeg-Romeinse periode (1ste eeuw v. Chr. tot 1ste helft 1ste eeuw n. Chr.)

Op zone I werden een groot aantal sporen opgegraven die in deze overgangperiode te plaatsen zijn. Het betreft de resten van 2 *enclosures*, een grachtensysteem dat op de grootste *enclosure* aansluit, een landelijk heiligdom, enkele losse paal- en kuilsporen, enkele grachten en een landweg. De gehele site lijkt strak georganiseerd op de landweg. Deze samenhang van oriëntaties is waarschijnlijk geen toeval, en toont aan dat zelfs toendertijd werd nagedacht over de inplanting van erven en structuren in het landschap. Men kan spreken van ruimtelijke ordening *avant la lettre*.

Romeinse periode/ Midden-Romeins (1ste tot 2de eeuw n. Chr.)

Op zone III werden de resten van een Romeinse nederzetting aangetroffen. Een aantal sporen valt allemaal in dezelfde, Midden-Romeinse, periode te dateren, en dan meer specifiek in de 1ste helft van de 2de eeuw. Enkele grachten omheinen de site, namelijk 2 parallelle grachten (een dubbel grachtensysteem) die een hoek maken, en 2 NO-ZW georiënteerde grachten, één in het noordoosten van het terrein, één in het zuidoosten. Deze laatste kon nog meer dan 100 m gevolgd worden in de proefsleuven, wat doet vermoeden dat de site zich meer oostwaarts bevond. Deze gracht vertoont bovendien een onderbreking die mogelijk een ingang is, en loopt uit in een poel. Juist ten noorden en westen van de poel liggen talrijke kuilen, en een kleine gebouwplattegrond. Binnen de omheining lag nog een waterput. Daarnaast lagen binnen de grachten ook nog enkele clusters paalsporen, waaruit een groter gebouw gedistilleerd kon worden, naast een 4-posten spieker.

In wat op een volgende fase lijkt, en ook Romeins van datering is (maar niet specifieker), lopen enkele NW-ZO georiënteerde grachtjes over het terrein.

Ook voor deze periode bestaat er een strakke organisatie van de ruimte. Het is bovendien niet onmogelijk dat deze site ook nog geënt is op de Vroeg-Romeinse landweg.

Op zone II werden nog enkele Romeinse grachten aangetroffen, naast enkele paalsporen die mogelijk samen een spiekertje vormen. Door de beperkte opgegraven oppervlakte kunnen er echter weinig uitspraken over gedaan worden.

Karolingisch (9de tot 10de eeuw)

Na de Romeinse occupatie zijn er geen sporen meer tot er een Karolingische gracht opduikt op zone II.

Late-Middeleeuwen (13de -14de eeuw) en Post-Middeleeuwen

Daarna is er een hiaat in de bewoning, tot er over het gehele terrein sporen van Laat-Middeleeuwse occupatie worden aangetroffen. Eerst en vooral lijkt het alsof de bovenstaande Karolingische gracht opnieuw in gebruik komt, en worden nog enkele grachten erbij aangelegd op zone II, die samen mogelijk een rechthoekige zone afbakenen. Daarnaast worden ook 2 vermoedelijke structuren opgetrokken in deze periode, waaronder een NO-ZW georiënteerd gebouw van 18 m lang en een mogelijke spieker.

Op zone I werden de resten van een rechthoekige *enclosure* aangetroffen, die misschien een deel van het Late-IJzertijd enclos hergebruikt, met 2 mogelijke NO-ZW georiënteerde gebouwen binnenin, een zes posten spieker en enkele kuilen, en dus met ook hier weer een duidelijke interne opdeling.

Ook op zone III werden sporen uit deze periode aangetroffen. Enkele brede en minder brede grachten doorkruisen het vlak. Er is sprake van verschillende fases in deze grachten, waarbij het oudste materiaal dateert tot de Laat-Middeleeuwse periode, en doorloopt tot ergens in de 18de eeuw.

Ook sporen van recentere aard werden aangetroffen, maar werden hier niet besproken, wegens archeologisch niet relevant.

7. Besluit

Van 16 april tot 16 november 2007 vond op de terreinen van het toekomstige bedrijvenpark Evolis een opgraving plaats door archeologen van Monument Vandekerckhove nv. Aanleiding was een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd in februari 2007 te Kortrijk en Harelbeke over 48 ha. Er werd een team van 3 archeologen ingezet, die eveneens de verwerking voor hun rekening namen, alsook een archeologisch-tekenaar.

Uit de overgangsperiode Late-IJzertijd naar Vroeg-Romeinse periode werden de resten van een landweg, een landelijk heiligdom en 2 grote *enclosures* aangetroffen, naast nog wat andere sporen.

Voor de Midden-Romeinse periode werden nederzittingsresten gevonden van een omheinde site met een poel, waterput en enkele gebouwtjes.

Ook de Middeleeuwse periode is goed vertegenwoordigd, startend met een Karolingische gracht, en daarna Laat-Middeleeuwse bewoning.

Zo werd een Laat-Middeleeuws enclos aangetroffen, met binnenin de resten van 2 gebouwen. Daarnaast werden ook een aantal brede grachten aangetroffen waarvan er enkele doorlopen tot in de 18de eeuw.

Dit onderzoek heeft nieuw licht geworpen op een regio die tot voordien archeologisch weinig gekend was. Het geeft eveneens een indicatie van het toenmalige landgebruik in de Late-IJzertijd en Romeinse periode, en toont aan dat sites niet zomaar los over het landschap verspreid waren, maar dat er sprake is van een zekere ruimtelijke ordening, in het geval van de Late-IJzertijd site rondom een landweg. Het toont de nood aan van grootschalig onderzoek, om dergelijke patronen in de ruimtelijke indeling van archeologische sites te kunnen herkennen.

8. Bibliografie

Annaert, R. 1994. De Viereckschanze op de Alfsberg te Kontich (prov. Antwerpen): meer dan een cultusplaats, *Archeologie in Vlaanderen III*, Zellik, pp. 53-125.

Art, J. (red.) 1999. *Hoe schrijf ik de geschiedenis van mijn gemeente? Deel 4, archeologie*, Gent.

Bourgeois, J. & Crombé, Ph. 1997. Vinderhout. Molenbrug (Lovendegem, O-Vl.). *Archeologie*, 1987/2, pp. 134-136.

Bourgeois, J. et al. 1997. Verder noodonderzoek te Sint-Gillis-Waas, O-VL. (1996): nederzettingssporen uit de ijzertijd en de Romeinse periode, *Lunula, Archaeologia protohistorica V*, Namen, pp. 88-91.

Bourgeois, J. 1999. De metaaltijden in Vlaanderen, in Art, J. (red) 1999, Gent, pp. 257-268.

Bourgeois, I. & Bourgeois, J. 2000. Nog veel werk voor de boeg. Een poging tot een bilan van 10 jaar ijzertijdonderzoek in de provincie Oost-Vlaanderen, *VOBOV-Info*, Gent, pp. 28-34.

Cherretté, B. & Bourgeois, J., 2003. Oedelem-Wulfsberge 2002: grafmonumenten uit brons- en ijzertijd (W.-Vl.), *Lunula. Archaeologia protohistorica XI*, pp. 33-36.

Cuyt, G. 1995. Wijnegem-“Steenakker” (prov. Antwerpen): gebouwen uit de late ijzertijd of de vroeg-Romeinse tijd, *Lunula, Archaeologia protohistorica III*, Gent, pp. 40-41.

De Clercq, W. 2000. Een blik op een decennium archeologisch onderzoek op Gallo-Romeinse vindplaatsen in Oost-Vlaanderen, *VOBOV-Info*, Gent, pp. 35-47.

De Clercq, W. et al 2003. Waarderend en preventief archeologisch onderzoek op de Axxes-locatie te Merelbeke (prov. Oost-Vlaanderen): een grafheuvel uit de Bronstijd en een nederzetting uit de Romeinse periode, *Archeologie in Vlaanderen VIII*, Brussel, pp. 123-164.

De Clercq, et al. 2005. De Protohistorische periode uit de opgravingen te Aalter, industrieterrein Langevoorde. Profane en rituele aspecten uit de late IJzertijd, *Lunula, Archaeologia protohistorica XIII*, Brussel, pp. 125-134.

De Clercq, W. et al. 2007. Grootschalig nederzettingsonderzoek in een inheems-Romeins landschap: het preventief archeologisch onderzoek “Kluizendok” in de Gentse haven (fase 2005-2006), *Romeinendag, jaarlijks Belgische congres voor Romeinse archeologie*, Namen, pp. 59-66.

De Cock, S. 1987. Het archeologische onderzoek te Kooigem-Kortrijk, *Westvlaamse Archaeologica I*, pp. 3-15.

Dhaeze, W. & Verbrugge, A. 2007. Twee Gallo-Romeinse nederzettingen langs de Kortewagstraat te Menen (Prov. West-Vlaanderen), *Romeinendag, jaarlijks Belgische congres voor Romeinse archeologie*, Namen, pp. 73-78.

Delaruelle, S. De IJzertijdbewoning van Spierre-De Hel, *Archeologische en Historische Monografieën van Zuid-West-Vlaanderen* 47.

De Logi, A. et al. 2007. Proefsleuven campagne Kortrijk-Harelbeke Deltapark. Februari - maart 2007. Onuitgegeven rapport.

De Mulder, G. 1998. De ijzertijd in Vlaanderen (750 - ca. 50 v. Chr.), *Toorians*, pp. 14-31.

Deschieter, J. & De Clercq, W. 2000. Karolingische vondsten in de Ovelacput: het archeologisch noodonderzoek van 1999, *Derlike XXII*, pp. 87-91.

Dewilde, M. et al. 1999. Het Oosthof te Koekelare (West-Vlaanderen). Interimverslag 1988-1995, *Archeologie in Vlaanderen V*, Zellik, pp. 179-192.

Hollevoet, Y. 1993. Speuren onder het sportveld. Romeinse en middeleeuwse sporen ten zuiden van de Stedebeek te Oudenburg (prov. West-Vlaanderen). Interimverslag 1990-1992, *Archeologie in Vlaanderen II*, Zellik, pp. 195-207.

Hollevoet, Y. 2002. d'Hooghe Noene van midden Bronstijd tot volle Middeleeuwen. Archeologisch onderzoek in een verkaveling langs de Zandstraat te Varsenare (gem. Jabbeke, prov. West-Vlaanderen), *Archeologie in Vlaanderen VI*, Zellik, pp. 161-189.

Hollevoet, Y. & Hillewaert, B. 2002. Het archeologisch onderzoek achter de voormalige vrouwengevangenis Refuge te Sint-Andries/Brugge (prov. West-Vlaanderen) Nederzettingssporen uit de Romeinse tijd en de Middeleeuwen, *Archeologie in Vlaanderen VI*, Zellik, pp. 191-207.

Hoorne, J. 2006. Archeologisch onderzoek langs de Vaartstraat te Wielsbeke, *Leiesprokkels, jaarboek 2005-2006*, pp. 51-87.

Hoorne, J. & De Clercq, W. 2007. Vroeg-Romeinse nederzetting te Wielsbeke-Vaartstraat (West-Vlaanderen), *Romeinendag, jaarlijks Belgisch congres voor Romeinse archeologie*, Namen, pp. 89-94.

Hoorne, J. & De Clercq, W. 2008. Zicht op een laat La Tène-landschap: perceleringssysteem en nederzettingssporen uit de 1ste eeuw v.C. te Wielsbeke – Vaartstraat (West-Vlaanderen), *Lunula, Archaeologia protohistorica*, in voorbereiding.

Leman-Delrive, G. 1989. Les habitants de l'âge du fer a Villeneuve d'Asq (Nord), *Revue du Nord, Hors-série, Collection Archéologie, N°2*.

Leman-Delrive, G. (ed.) 1990. *Les Celtes en France du Nord et en Belgique, VIe-Ier siècle avant J.-C.* Crédit Communal de Belgique, Brussel.

Nationaal Geografisch Instituut. 1999. *Topografische kaart van België, Kortrijk-Harelbeke* 29, 1-2, Ed. 1, Brussel.

Nationaal Geografisch Instituut. 1999. *Topografische kaart van België, Mouscron (Moeskroen)-Zwevegem* 29, 5-6, Ed. 1, Brussel.

Pieters, M. 1991. Een vierde Romeinse waterput te Burst (gem. Erpe-Mere), *Archeologie in Vlaanderen I*, Zellik, pp. 125-128.

Quérel, P. 2007. Apports de l'archéologie préventive à la connaissance du terroir antique du Mélançois (France), *Romeinendag, jaarlijks Belgisch congres voor Romeinse archeologie*, Namen, pp. 53-58.

Tavernier, R. 1969. Harelbeke 83E en Zwevegem 97E, *Bodemkaart van België, uitgegeven door het Comité voor het opnemen van de Bodemkaart en de vegetatiekaart van België, onder de auspicien van het I.W.O.N.L.*

Toorians, L. (red.) 1998. *Kelten en de Nederlanden. Van prehistorie tot heden.* Leuven.

Vermeulen, F. & Hageman, B. 1997. Een rituele omheining uit de late ijzertijd te Knesselare (O.-Vl.), *Lunula, Archaeologia protohistorica V*, Namen, pp. 29-33.

Vierin, J. 1987. Vijf en twintig jaar "Pro Cortoriaco". Prospektie – Ontdekkingen - Vondsten, *Handelingen van de Koninklijke Geschied –en Oudheidkundige Kring van Kortrijk, nieuwe reeks, LIII.*

En enkele websites:

<http://www.Kluizendok.ugent.be>

<http://www.archeonet.be>

<http://users.telenet.be/johanhoorne/vaartstraat/>

9. Inhoud CD's

Rapport

- Rapport "Archeologische opgraving Kortrijk/Harelbeke Evolis (prov. West-Vlaanderen). 16 april – 16 november 2007."
- Studie van de archaeologica: "Deel 1: Archaeologica en hun betekenis voor de site"
- Studie van de archaeologica: "Deel 2: Inventaris"
- A3-figuren

Database

- Database van de sporen
- Legende bij de database

Plannen

- Plannen in Adobe Illustrator CS2
- Plots in Autocad 2007

Scans

- Scans grondplannen
- Scans coupetekeningen
- Scans tekeningen aardewerk

Lijsten

- Lijst hoogtemetingen
- Lijst grondstalen
- Lijst C14-stalen
- Lijst bewaarde houtfragmenten
- Lijst ontbrekende contexten

Aardewerk

- Beschrijvingen aardewerk
- Bewerkte tekeningen voor rapport
- Bewerkte tekeningen voor presentaties
- Lijst aardewerksporen en dateringen
- Lijst afkortingen aardewerkgroepen
- Lijst nummering aardewerk
- Lijst tekeningen
- Lijst materiaal vooronderzoek
- Lijst foto's van aardewerk
- Inventaris van dozen

C14-dateringen

- Fiches voor 5 onderzochte grondstalen
- Situeringsplannen van de 5 onderzochte grondstalen

10. Inhoud DVD's

DVD 1/2

- Foto's aardewerk
- Lijst van foto's van aardewerk

DVD 2/2

- Foto's opgraving

Fig. 14: Grondplan zone I met alle sporen.

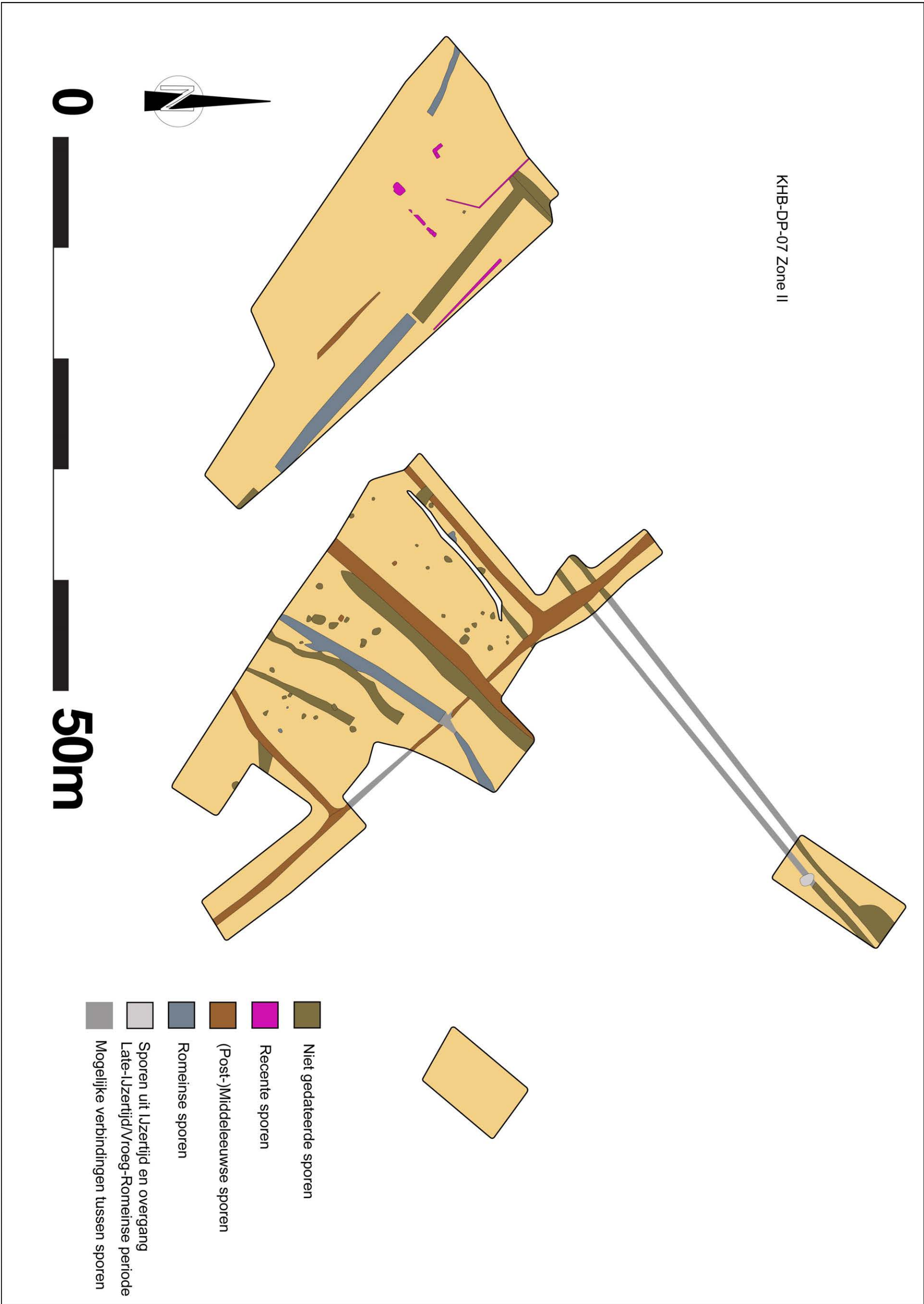

Fig. 76: Grondplan zone II met alle sporen.

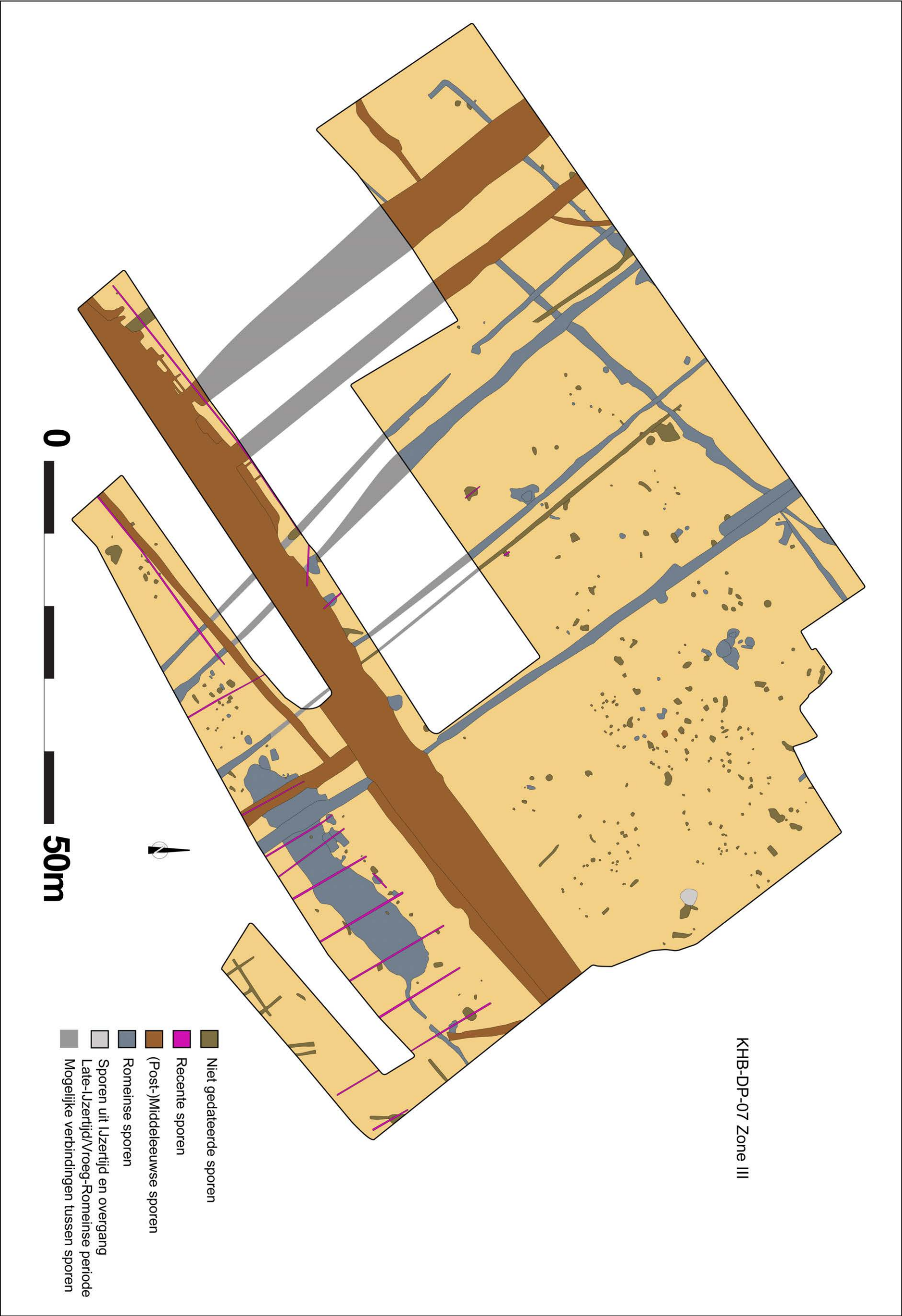

Fig. 102: Grondplan zone III met alle sporen.

***Archeologische opgraving
Kortrijk/Harelbeke Evolis
(prov. West-Vlaanderen)
16 april – 16 november 2007***

Beknopte voorstelling resultaten

Dit is een beknopte voorstelling¹ van de resultaten van het archeologisch onderzoek dat plaatshad van 16 april tot 16 november 2007 op de terreinen van het bedrijvenpark Evolis te Kortrijk en Harelbeke. 2,5 ha, verspreid over 3 zones (zie fig. 1), werd vlakdekkend opgegraven door een team van Monument Vandekerckhove nv, in opdracht van Intercommunale Leiedal. De aanleiding voor deze opgraving was een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd in februari 2007 waarbij 48 ha gesondeerd werd. Er werden sporen aangesneden gaande van de Late-IJzertijd, de Romeinse periode, de Late-Middeleeuwen tot recente periodes.

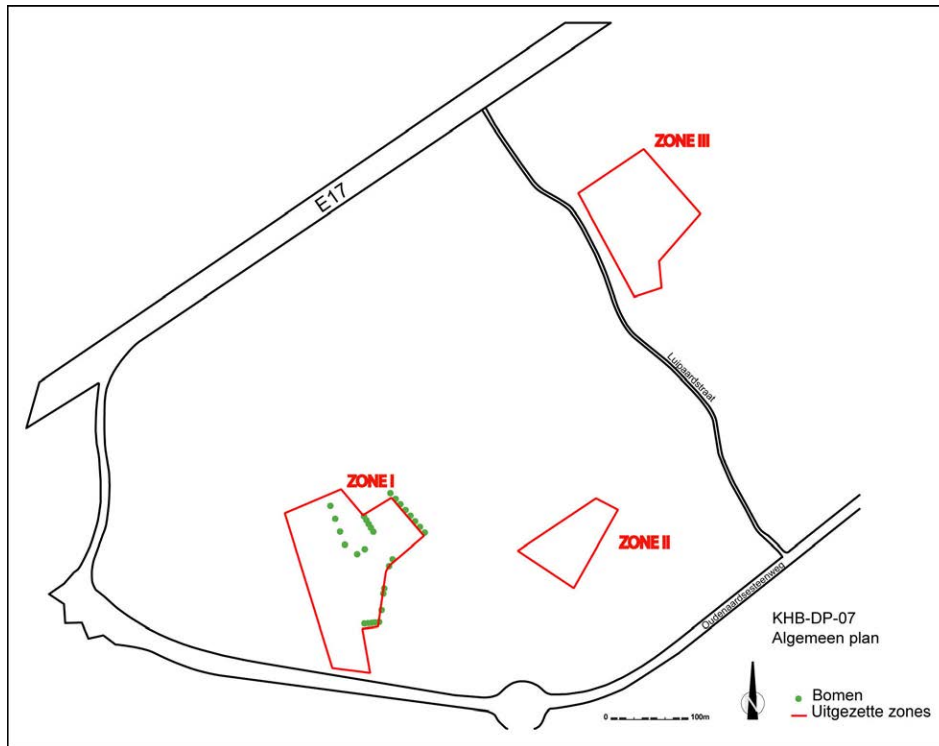

Fig.1: Algemene situering opgegraven zones.

Vooraleer de resultaten chronologisch worden besproken, eerst een kort woordje uitleg over archeologie². Archeologie is het onderzoeken van de materiële overblijfselen van menselijke samenlevingen uit het verleden. Op een landelijke site als deze worden in hoofdzaak grondsporen aangetroffen. Dit zijn verkleuringen in de bodem, die zowel van dierlijke, natuurlijke als menselijke oorsprong kunnen zijn. Onze aandacht gaat vooral uit naar de laatste categorie. Iedere activiteit, verandering of vergraving in de bodem laat zijn stempel na op het bodemarchief. Zo kan men sporen van grachten, greppels, palen, kuilen, waterputten, begravingen en dergelijke aantreffen. Op basis van deze kunnen dan verdere interpretaties gemaakt worden. Verschillende sporen kunnen bovendien samen een structuur vormen. In deze sporen worden ook vondsten gedaan. Het gaat hier vooral om aardewerk, maar ook vuurstenen werktuigen, bot, metaal en glas kunnen worden aangetroffen. Concreet worden eerst de verstoorde recente lagen, de teelaarde meer bepaald, met een graafmachine afgraven, tot de diepte waarop de archeologisch interessante sporen zichtbaar worden. Aangezien een opgraving eenmalig en destructief is, dienen alle sporen uitvoerig geregistreerd te worden.

¹ Voor een meer uitgebreide voorstelling van de resultaten verwijzen we naar het basisrapport : Archeologische opgraving Kortrijk/Harelbeke Evolis (prov. West-Vlaanderen) 16 april-16 november 2007.

² Voor een uitgebreidere inleiding in archeologie: Hoe schrijf ik de geschiedenis van mijn gemeente? Art, J. (red.) 1999, Gent.

De oudste sporen op deze opgraving zijn 2 kuilen die op basis van het aardewerk (zie fig. 2) dat eruit werd gerecupereerd ergens in de Late-IJzertijd (ongeveer 250 tot 50 v. Chr.) te plaatsen zijn. Er kan erg weinig over deze sporen en hun functie gezegd worden.

Fig. 2: Fragment van *situla* (emmervorm) uit Late-IJzertijdkuil III-448.

Op zone I (zie fig.3) bevonden zich de resten van een strak georganiseerde nederzetting uit de overgangperiode Late-IJzertijd/ Vroeg-Romeinse periode (1ste eeuw v. Chr. tot de helft van 1ste eeuw n. Chr.). In het zuiden van dit terrein bevonden zich 2 grachten van een landweg (zie fig.4). Deze parallelle NO-ZW lopende grachten dienden om het wegdek ertussen, dat breed genoeg was om 2 karren te laten passeren, af te wateren. De weg kon 300 m verderop ook herkend worden op zone II.

Fig. 4: Overzichtsfoto van een deel van de landweg.

De rest van de nederzetting lijkt strikt ingedeeld volgens deze weg. In het noorden ligt een rechthoekig omgrachte zone van 78 m op 89 m groot, en ook de aanzet van een tweede dergelijke zone. De hoeken van deze *enclos'* zijn naar de windrichtingen georiënteerd. Er zijn weinig andere sporen in verband hiermee, waardoor de aard van de toenmalige activiteiten moeilijk achterhaald kan worden. Het areaal van dergelijke landelijke nederzettingen is vaak opgedeeld in verschillende percelen door smalle greppeltjes of grachten voor afwatering en afbakening. Sommige percelen waren bewoond, op andere stonden waterputten en schuurtjes, nog andere dienden als akker of weide (zie fig. 6 en 7).

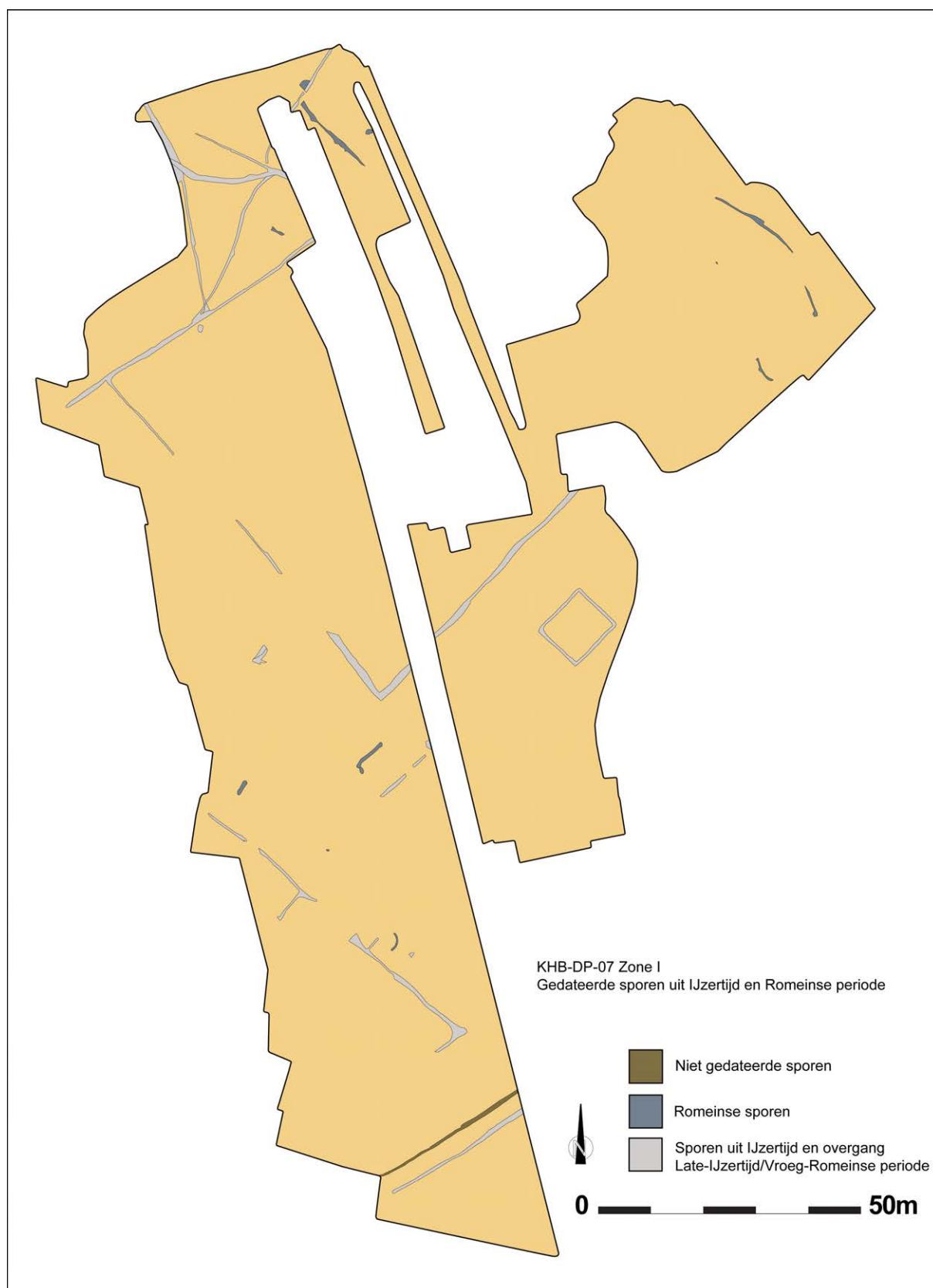

Fig. 3: Algemeen grondplan zone I met IJzertijd en Romeinse sporen.

Fig. 5: Geplakte pot uit gracht van het kleinste *enclos*.

Fig.6: Impressie van een IJzertijd-erf.³

Fig. 7: Impressie van zgn. *Celtic Fields* (agrarisch landindelingssysteem).⁴

Een kleine vierkante ononderbroken gracht van ± 10 m op 11 m heeft een oriëntering identiek aan de *enclos*' (zie fig. 8). Binnenin werden 4 paalsporen aangetroffen, en in de gracht werd bijzonder veel aardewerk gevonden. Dit zeer zorgvuldig afgewerkt en quasi volledig en uniform aardewerk was vermoedelijk opzettelijk gedeponeerde (dit in tegenstelling tot nederzettingsafval dat fragmentarischer en meer divers is). Dit spoor valt hoogstwaarschijnlijk te interpreteren als een landelijk heiligdom, een plaats met een rituele functie binnen de gemeenschap, aangeduid met enkele palen, en een gracht (zie fig. 9). Het is het eerste West-Vlaamse voorbeeld met die datering.

³ <http://home.planet.nl/~vink0077/ijzertijd.html>

⁴ http://www.archeologienet.nl/tijds_periode/ijzertijd.cfm

Fig. 8: Overzichtsfoto van 'landelijk heiligdom'.

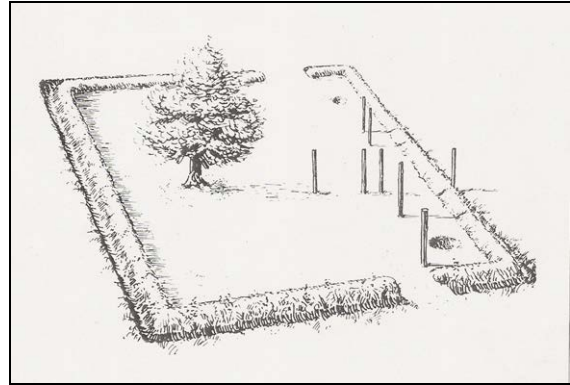

Fig. 9: Reconstructie van een 'landelijk heiligdom'.⁵

Opvallend is dus dat de *enclos*' en het heiligdom georiënteerd zijn met de hoeken op de windstreken en bovendien parallel lopen aan de afwateringsgrachten van de landweg. Deze laatste zijn waarschijnlijk de determinerende factor geweest in de ruimtelijke ordening van de site. Typisch voor die periode en vastgesteld op andere sites is sowieso een strak georganiseerd grachtencomplex dat ook andere nederzettingssporen omvat zoals palenclusters, spiekers, kuilen en een drenkkuil.

Op zone III werd daaropvolgend een Romeinse site uit de 1ste helft van de 2de eeuw n. Chr. aangesneden (zie fig. 10). Deze sporen zijn hoogstwaarschijnlijk de resten van een Gallo-Romeinse landelijke nederzetting en zijn bijhorende landbouwactiviteiten. Ook deze site lijkt mooi gestructureerd te zijn, afgebakend door dubbele grachten als omheining in het noorden en het westen, en 2 parallel lopende grachten in het noorden en het zuiden van het terrein. In één van deze grachten bevindt zich een vermoedelijke ingang van 1 m breed naar de site, deze gracht sluit eveneens aan op een poel (van 37 m op 7 m, deze zou onder andere gediend hebben als drenkplaats voor het vee).

Fig. 11: Gestempeld stuk Terra Sigillata uit de poel.

⁵ Slofstra, J. 1987. Een nederzetting uit de Romeinse tijd te Hoogeloon, in: Van Neunen, W. (red.) 1987. *Drie dorpen één gemeente*, Hoogeloon, pp. 51-86. (heiligdom)

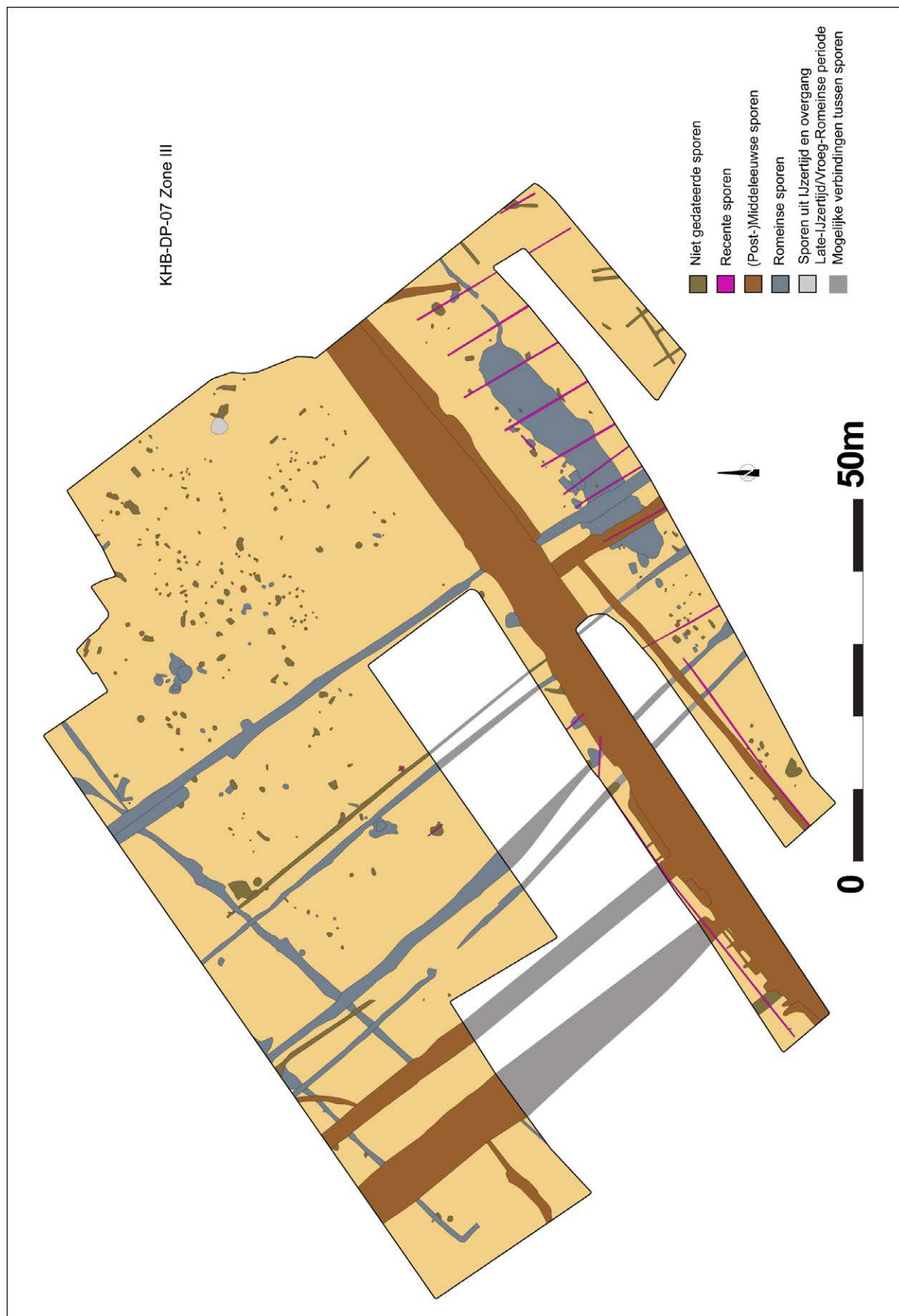

Fig. 10: Algemeen grondplan zone III.

Binnenin de omheining lag ook een waterput (zie fig. 12). Deze zeer goed bewaarde houten constructie bestond uit 4 hoekpalen waartegen horizontaal met nagels bevestigde planken, en was tot 4,90 m diep bewaard. In de vulling werd erg veel aardewerk aangetroffen, waaronder enkele vrij volledige exemplaren (zie fig. 13), naast meer gefragmenteerde resten.

Fig. 12: Waterput.

Fig. 13: (Kook)pot uit vulling waterput.

Daarnaast bevond zich binnen de omgrachte zone ook een grote cluster paalsporen, en hoewel deze zeker wijzen op de aanwezigheid van een aantal structuren, kon slechts één niet te dateren NW-ZO georiënteerde plattegrond hierin worden herkend. Juist buiten de omgrachte zone werd nog een klein gebouwtje van 6 m op 3 m (mogelijk een soort schuurtje) aangetroffen, met in 1 lijn een aantal kuilen (mogelijk opslagkuilen, zie fig. 14) in associatie hiermee.

Fig. 14: Doorsnede van kuil.

Een tweede fase in de Romeinse occupatie betreft enkele NW-ZO georiënteerde grachten die niet nader gedateerd konden worden.

Vermoedelijk werd hier het westelijke deel van de nederzetting gevonden en spreidde de rest van de site zich meer naar het oosten uit. Hoewel dit maar een hypothese is, kan misschien de link gelegd worden met de Vroeg-Romeinse landweg, die vermoedelijk enkele 100 meters ten zuiden van de site doorloopt. Enkele elementen van de site, zoals de dubbele gracht uit de eerste fase, kennen een gelijkaardige oriëntering.

Het toenmalige landschap was een erg open landschap, met geïsoleerde landelijke nederzettingen erin en doorkruist door enkele wegen. Er zijn enkele steeds terugkerende patronen waar te nemen in al deze sites. Grachten, met een begrenzend en ook een drainerende functie, en zandwegen spelen een belangrijke rol in de interne organisatie. Binnen de omheiningen liggen gebouwen en bijgebouwen (vaak nabij, parallel, of haaks op de omheining), waarnaast ook waterputten (meestal dicht bij de bewoning), poelen, kuilen, spiekers etc. aanwezig zijn (zie fig. 15). De nederzettingen zijn vaak hoogstens enkele ha groot, en vertegenwoordigen waarschijnlijk één clan of familie.

Fig.15: Impressie van een Romeins erf.⁶

Romeinse sporen werden eveneens op zone II aangetroffen, ook in vermoedelijke associatie met de landweg. Het betreft enkele grachten en een kleine structuur, mogelijk een spiekertje (een schuurtje voor graanopslag).

Daarna is er sprake van een hiaat in de bewoning: wel werd uit de Karolingische periode (9de-10de eeuw na Chr.) een gracht op zone II aangesneden (zie fig. 16 en 17). Dit is een unieke vondst voor de regio, want er zijn erg weinig overblijfselen gekend uit die periode.

⁶ Vermeulen, F. 1989. Kelten, Romeinen en Germanen tussen Leie en Schelde. Archeologische vondsten in Sint-Martens-Latem en in het zuiden van de Vlaamse Zandstreek, *Scholae* 10, Gent.

Fig. 16: Karolingische én Laat-Middeleeuwse gracht.

Fig. 17: Karolingisch aardewerk.

Pas vanaf de Late-Middeleeuwen (vooral 13de-14de eeuw na Chr.) kennen de terreinen terug een duidelijke occupatie. Op zone I werd een klein erf aangetroffen (zie fig. 18), een min of meer rechthoekige, door middel van grachten afgebakende, zone. Binnenin werden onder meer de resten van 2 grote structuren uit hout en een 6-palige spieker blootgelegd (zie fig. 19 en 20). Opmerkelijk is dat dit erf een sterk verband vertoont met het Late-IJzertijd/Vroeg-Romeinse *enclos*, het hergebruikt namelijk mogelijk een hoek ervan en lijkt tegen een zijde ervan geënt te zijn. Misschien waren enkele van de grachten van dit *enclos* nog zichtbaar in het Middeleeuwse landschap, of waren andere landschapsbepalende factoren gedurende beide periodes zichtbaar.

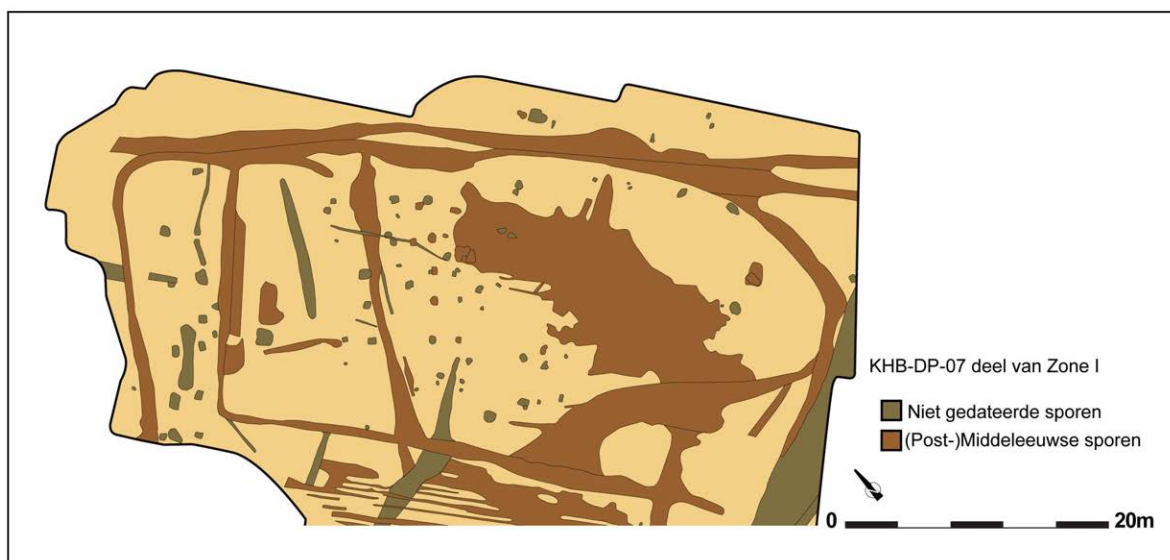

Fig. 18: Overzichtsplan Middeleeuws erf op zone I.

Fig. 19 : Paalspoor uit Middeleeuwse houtbouwstructuur.

Fig. 20: Zelfde paalspoor, in doorsnede.

Ook op de andere zones werden grachten uit deze periode aangetroffen, enkele ervan waren tot in de 18de eeuw in gebruik.

Concluderend kan gezegd worden dat dit onderzoek waardevolle informatie heeft opgeleverd, zeker voor een regio die tot voor kort archeologisch niet goed gekend was. Het toont alleszins aan dat de regio een rijke bewoningsgeschiedenis heeft gekend. De aangetroffen resten wijzen op een sterk georganiseerd landschap.